

Friidu

TYTTÖJEN JA NAISTEN IHMISOIKEUDET

Teksti ja toimitus: Rosa Puhakainen
Kuvitus: Katja Tukiainen
Graafinen suunnittelu: Leena Toivola /
Rohkea Ruusu Oy
Painopaikka: Kauhavan Kirjapaino Oy, 2004

Kopiointi sallittu opetuskäyttöön.

Opetusmateriaalin ovat toteuttaneet Amnestyn Suomen osasto, FinnWID, Ihmisoikeusliitto, Suomen YK-liitto, Tyttöjen Talo ja Unioni Naisasialiitto Suomessa. Mukana myös Raiskaus-kriisikeskus Tukinainen ja Suomen Unifem.

Julkaistu tuottamiseen on saatu ulkoasiainministeriön kansalaisjärjestöille suunnattua tiedotustukea. Julkaisussa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta ulkoasiainministeriön virallista kantaa.

SISÄLLYSLUETTELO

2 SISÄLLYSLUETTELO 3 ESIPUHE

4 1. NAISET, TYTÖT JA IHMISOIKEUDET

- 7 1.1. Ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia
- 7 1.2. Miesten oikeudet ihmisoikeuksien perustana
- 8 1.3. Naisten ja tyttöjen oikeudet toteutuvat vajavaisesti
- 10 1.4. Tasa-arvo naisten tavoitteena
- 12 1.5. Tyttöjen oikeudet – ihmisoikeudet eivät riipu iästä

16 2. NAISET, KÖYHYYS JA TALOUS

- 20 2.1. Naisistuva köyhyys
- 22 2.2. Naisten alat ja miesten alat
- 24 2.3. Kuinka poistaa köyhyys?
- 25 2.4. Naiset ja väestönkasvu

28 3. NAISET, KOULUTUS JA PÄÄTÖKSENTEKO

- 31 3.1. Tyttöjen oikeus opetukseen
- 33 3.2. Onko koulutus Suomessa tasa-arvoista?
- 34 3.3. Naiset ja päätöksenteko
- 35 3.4. Naiset maailman parlamenteissa

40 4. NAISET, VÄKIVALTA JA ASEELLISET KONFLIKTIT

- 43 4.1. Naisten lähipiirissä kohtaama väkivalta
- 47 4.2. Seksuaalinen väkivalta
- 49 4.3. Sukupuolinen häirintä ja ahdistelu
- 52 4.4. Maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivalta Suomessa
- 53 4.5. Naiskauppa ja prostituutio
- 54 4.6. Naiset ja aseelliset konfliktit

62 5. NAISET JA TERVEYS

- 64 5.1. Terveyttä vaarantavat tekijät
- 65 5.2. Seksuaali- ja lisääntymisterveys
- 66 5.3. Erityisiä huolenaiheita

72 6. NAISET JA MEDIA

- 75 6.1. Sukupuolittuneet uutiset
- 75 6.2. Mainonta
- 79 6.3. Visuaalista häirintää?

LIITTEET

Testi: Miten havaita väkivaltaisuus kumppanissa?
Miten riidellä rakentavasti?
Testi: Oletko kynnymatto vai käsinsolmittu silkkimatto?
Testi: Miten luet medioita?
Testi: Vaikuttaako sukupuoli ammatinvalintaasi?
Myyttejä, luuloja ja ajatusvirheitä
Suomalaisen naisen tie kohti tasa-arvoa

Lukijalle

"Minä olin herkäsensuelli Aino-tyyppi. Tai rehevä rönsyilevä turvallinen Äiti Maa. Ellen sitten salaperäinen vinohymyinen pieni velho niin kuin Glazunovin Venäläinen kaunotar. Tai sitten olin rämäkkä pikantisti huorahtava Sörkan friidu. Aito. The real thing.

Mutta koskaan kukaan ei möyhinyt noita kaikkia piirteitä sekaisin, vastakohdittain, olettanut minussa tai naisissa ylipäättäänsäkään repiviä, raatelevia ristiriitoja. Miehet pitävät puhtaista lakanoista ja puhtaista naistyypeistä.

Miten minua on kuvailtu, raamitettu, pantu puihin. Kuinka minua on jalostettu. Olen lihallistunut kaunokirjallisuus, olen se kaikkein aidoin maalaus. Olen punatukkainen molski ja vihreäsilmainen tanssilattia. Olen Nabokovin Lolita ja Zolan Nana. Olen Ahon Saara ja Salaman naiset. Olen Waltarin Osmi ja Kultakurti.

Kuka lohduttaisi myyttiä?"

Anja Kauranen, Sonja O. kävi täällä. 1981. WSOY.

Käsissäsi on Friidu, oppikirja tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksista. Suomi-han on tasa-arvon mallimaa, vai kuinka? Miksi meillä tarvitsee puhua ihmisoikeuksista tai niiden toteutumisesta? Mihin Friidua tarvitaan?

Suomessa suurin tasa-arvoa ja ihmisoikeuksien toteutumista estävä myytti on se, että tasa-arvo on meillä jo toteutunut. On totta, että Suomessa asiat ovat naisten ihmisoikeuksien kannalta varsin hyvin verrattuna moneen muuhun maahan, mutta ongelmia on myös meillä. Naisten ja miesten väliset palkkaerot ovat näkyvä esimerkki epätasa-arvosta. Monet muut ongelmat ovat piilossa, mikrotasolla, kuten naiseen kohdistuva väkivalta. Muualla maailmassa naisten oikeudet toteutuvat valitettavasti vielä paljon huonommin kuin Suomessa.

Friidu on tarkoitettu peruskoulun ylempien luokkien ja lukion opettajien sekä ihmisoikeuskasvatusta ja tasa-arvotyötä tekevien kansalaisjärjestöjen käyttöön. Friidu tuo ihmisoikeudet oppilaiden jokapäiväisen elämän tasolle. Kirjan tehtävien avulla sekä tytöt että pojat voivat pohtia ihmisoikeuksien toteutumista omassa arjessaan.

Opetusmateriaali sisältää kuusi lukua, joissa kussakin on teorian, tilastojen ja historian lisäksi runsaasti harjoitustehtäviä sekä runoja ja kirjallisuuskatkelmia, joiden tarkoituksena on tuoda naisten kokemus tavoitteiden ja oikeuksien rinnalle. Kirjan lopussa on ajatuksia herättäviä testejä sekä liite naiseen yhdistetyistä myyteistä.

Opetusmateriaali pohjaa YK:ssa vuonna 1995 hyväksytyyn Pekingin asiakirjaan. Asiakirjan toimintaohjelma on monipuolistanut käsitystä naisten ihmisoikeuksista ja vahvistanut naisnäkökulman huomioimista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Toivomme, että Friidu edistää tasa-arvon toteutumista ja murtaa sitkeästi eläviä myyttejä. Jokaisella tytöllä ja naisella on oikeus olla omanlaisensa.

Helsingissä 30.4.2004

Toimittaja Rosa Puhakainen

sekä

työryhmä Sanna Jäppinen,

Ulla Lempiäinen (Raiskauskriisikeskus Tukinainen),

Tuija Mäenpää (Amnestyn Suomen osasto),

Leena Nikula (Unioni Naisasialiitto Suomessa),

Susanna Partio (Unioni Naisasialiitto Suomessa),

Rosa Puhakainen (Amnestyn Suomen osasto),

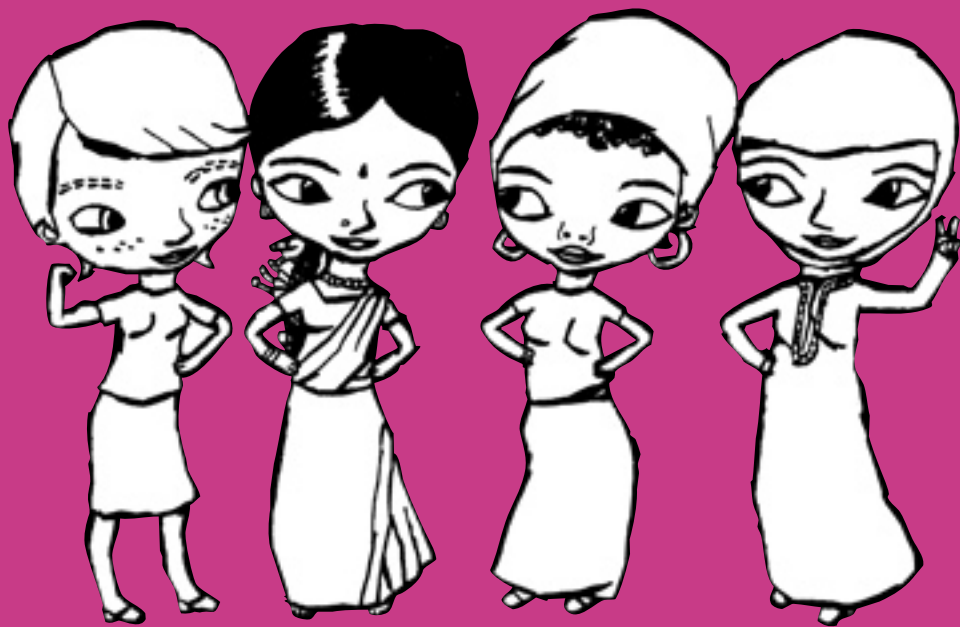
Tuija Tikkanen (Unioni Naisasialiitto Suomessa).

Lisäksi työryhmässä ovat olleet mukana Petra Malin (Unioni Naisasialiitto Suomessa) ja Minna Strömberg (Amnestyn Suomen osasto).

Yhteistyöprojektin ohjausryhmän jäsenet ovat Ritka Heino (Amnestyn Suomen osasto), Kati Jääskeläinen / Kristiina Kouros (Ihmisoikeusliitto), Tuija Tikkanen (Unioni Naisasialiitto Suomessa) ja Eeva-Maria Vuorenmaa (Suomen YK-liitto).

Kiitos kaikille projektiin osallistuneille. Erityisesti haluamme kiittää Katja Tukiasta kuvituksesta sekä seuraavia henkilöitä: Milma Kettunen, Tanja Auvinen, Juulia Jyränki, Elisabeth Vähäsöyrinki, Susanna Ruuhilahti.

Julkaisun toteuttamiseen on saatu ulkoasiainministeriön tiedotustukea. Julkaisussa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta ulkoasiainministeriön virallista kantaa.

1. Naiset, tytöt ja ihmisoikeudet

”Naisten ja tyttöjen ihmisoikeudet ovat erottamaton, olennainen ja jakamaton osa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. Naisten ja tyttöjen mahdollisuus nauttia täysin ja tasavertaisesti kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista on hallitusten ja YK:n prioriteetti ja välttämätöntä naisten aseman edistämiseksi.”

* * *

”Monilla yhteiskunnan tasoilla, kaikkein henkilökohtaisemmilta mitä julkisemmille asti, vallitsee valtasuhteita, jotka estävät naisia elämästä täyttä elämää.”

* * *

”Jotta päästäisiin siihen tavoitteeseen, että ihmisoikeudet toteutuvat täydellisesti kaikkien kohdalla [--], on otettava entistä selvemmin huomioon naisten syrjinnän järjestelmällinen ja systemaattinen luonne.”

* * *

”Ihmisoikeuksia puolustavia naisia on suojeltava.”

PEKINGIN ASIAKIRJA

1. NAISET, TYTÖT JA IHMISOIKEUDET

”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”

YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUS, 1. ARTIKLA

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiselle kuuluvia *perustavanlaatuisia oikeuksia*. Ihmisoikeudet ovat kaikkialla voimassa olevia ja kaikille samoja henkilön taustasta, sukupuolesta, rodusta tai kansallisuudesta, taloudellisesta asemasta, poliittisesta tai uskonnollisesta vakaumuksesta riippumatta. Ihmisoikeudet ovat yhtä lailla naisten, miesten, tyttöjen ja poikien, samoin kuin vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksia.

Ihmisoikeuksien tarkoitus on turvata jokaiselle ihmiselle ihmisarvoinen elämä. Ihmisten keskinäinen tasa-arvoisuus, ihmisyyden kunnioittaminen ja syrjinnän vastustaminen ovat ihmisoikeuksien keskeisimpiä periaatteita. Ihmisoikeuksia ei voida poistaa keneltäkään, ei edes henkilön omasta toiveesta. Ihmisoikeudet ovat jakamattomia, luovuttamattomia, toisistaan riippuvia ja toisiinsa liittyviä.

Nykyisin voimassa oleva ihmisoikeuksien normisto laadittiin toisen maailmansodan jälkeen. Sodan kauhut ja erityisesti natsien hirmuteot loivat tarpeen laatia kansainvälisesti sitovia sopimuksia rauhan ja turvallisuuden takaamiseksi.

YK:n perustamissopimus (1945) ja *YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus* (1948) loivat pohjan nykyiselle ihmisoikeusajattelulle. Näissä asiakirjoissa ilmaistuja periaatteita on myöhemmin täydennetty lukuisilla kansainvälisillä ja alueellisilla ihmisoikeussopimuksilla.

Kansainvälisen ihmisoikeusnormiston ytimeen kuuluvat myös *kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus* ja *taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus*. Molemmat ovat vuodelta 1966.

Ihmisoikeussopimukset ovat valtioiden välisiä sopimuksia, joissa sopimusvaltiot sitoutuvat turvaamaan tietyt oikeudet kaikille alueellaan oleville ihmisille, niin omille kansalaisille kuin muillekin. Kansainväliset sopimukset asettavat minimitason, jonka alle valtiot eivät voi omassa kansallisessa lainsäädännössään mennä. Niin sanotut **kansalaisten perusoikeudet** on kirjattu valtioiden perustuslakeihin. Valtioiden velvollisuus on suojella ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista niin omissa toimissaan kuin yksittäisten ihmisten välisissä suhteissakin.

Naisten huone

Välkkyvän peilin takana kiljuvat kaksostytöt, he katosivat seinien sisään aikaa sitten. Heillä oli letit, punaiset pampulat, paha mieli, alusta asti rautalangoin ja henkarein väännelty. He kaiversivat talon täyteen käytäviä, koversivat paperiset seinät kummilusikoilla. He katosivat portaikossa kesken askelmien, sanoivat: pahuus on portti tyhjyyteen, sisällä portteja satamäärin. Nyt ne ovat tässä huoneessa, tämän peilin takana. Nyt aurinko nousee kuusenlatvojen yllä, kiipeää porras portaalta ylemmäs taivaan-kupolia kohti. Meidän sisällämme on kaksisataa tytönalkua, tytöt huutavat, itse itsensä askarrelleet kuten me: helmet, veri, peilinpalat, niistä meidät tehtiin. jos et löydä meitä, et nuku yhtäkään yötä. Siihen saakka vaellat talossa, eksyksissä jokaisen muiston kanssa, siihen asti ovat kädet sanojasi ohuimmat, päivät käsiäsi soukemma.

Saila Susiluoto, kokoelmasta Huoneiden kirja, 2003. Otava.

Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle ihmiselle. Ne ovat kaikille samoja ja voimassa kaikkialla.

1.1. Ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia

Koraanista löytyvät perusoikeudet – oikeus elämään, oikeudenmukaisuuteen ja vapauteen – nähdään jokaiselle ihmiselle synnynnäisesti kuuluvina, jumalan luomina oikeuksina. Jumalallinen alkuperä tekee ihmisoikeuksista universaaleja ja kaikkialla voimassa olevia. Ihmisten tärkein tehtävä on niiden voimaan saattaminen.

Juutalaisuuden perusteos, heprealainen Raamattu (kristittyjen Vanha testamentti) sisältää lukuisia ihmisoikeuksien periaatteita. Ihmisen luominen Jumalan kuvaksi tekee jokaisesta yksilöistä arvokkaan. Myös ajatus ihmissuvun yhteisestä alkuperästä asettaa kaikki ihmiset keskenään tasavertaiseen asemaan, osaksi yhtä suurta perhettä.

Raamatusta löytyvät viittaukset ovat myös kristillisen ihmisoikeusajattelun ydin.

Esiäitimme

*kyllä kalpenis moni feministi
edesmenneen esiäitimme rinnalla
siinä vasta eukko!
ei mikään lady
vaan ämmien ämmä
kantaäiti
juurirodun emo sarjalle ämmiä
joista tui mahtavia matruunoita
ajan hylsyyn patruunoita
joilla puhkaistiin kotoistaan
uutta verta virtaamaan
tukkoisista seisautumista ahtautumista ja tulpista
esiäiti
olit pöyhkeä kuin kotiviini
uljas kalkkunanaaras
siivet hapsuilla
silmit pystyssä
olit muuri linnoitus särkijä muurinmurtaja
valaanpyytäjä
ikuisesti taisteleva
esiäiti
ja mikä sulokas hurjuus
elättihanhen julkeus kasvoiltas hohti
kuin olisit juuri ajanut tiehesi laihan ketun
lihavasta kanatarhasta
olit tosi mahdoton
hupaisa eukko
mahtava kuin muuri*

Kaarina Valoalta, kokoelmasta Poloneesi keskeneräisestä Bagdadista. 1981. Otava.

Nykyinen ihmisoikeusnormisto on selkeästi länsimainen luomus, mikä on haitannut periaatteiden täysimääräistä hyväksymistä ei-länsimaaisissa kulttuureissa. Ihmisoikeuksien periaatteet eivät kuitenkaan ole vain länsimainen keksintö. Ihmisyyden kunnioittaminen on yleismaailmallinen arvo.

Useimmissa kulttuureissa ihmisille ajatellaan luonnostaan kuuluvan tiettyjä oikeuksia. Toisaalta yleisen hyvinvoinnin takaamiseksi ihmisillä on myös velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Vähäosaisista, köyhistä ja sairaista huolehtiminen on yleinen periaate kulttuuritaustasta riippumatta. Ajatuksia ihmisoikeuksista on myös kaikissa suurissa uskonnoissa. Vapaus, tasa-arvo ja rauha nähdään hyvän elämän perustana, ja niiden ylläpitämiseksi jokaiselle ihmiselle on turvattava ihmisarvoinen elämä.

1.2. Miesten oikeudet ihmisoikeuksien perustana

Länsimaisen ihmisoikeusajattelun juuret ulottuvat 1600–1700-luvuille. Liberalismi ja myöhemmin valistusajattelu korostivat yksilön asemaa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Ihmisillä nähtiin olevan synnynnäisesti tiettyjä perustavanlaatuisia oikeuksia, joiden kunnioittamiseen valtioiden oikeutus perustui.

Keskeiseksi periaatteeksi tuli kansalaisten aseman turvaaminen. Suojaksi valtion ylivaltaa vastaan muodostui käsite *luovuttamattomista oikeuksista*. Näihin kuuluivat oikeus vapauteen, omaisuuteen, henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja sorron vastustamiseen. Euroopassa ja Yhdysvalloissa voimistuivat myös ajatukset kansojen itsemääräämisoikeudesta ja yhteiskuntasopimuksesta, jotka siivittivät ihmisoikeusajattelun muotoutumista.

Yksilön oikeudet eivät kuitenkaan kuuluneet tasavertaisesti kaikille, vaan ne määräytyivät henkilön syntyperän ja yhteiskunnallisen aseman perusteella. Määritellyt oikeudet kuuluivat ainoastaan rajatulle ryhmälle vapaita ja taloudellisesti itsenäisiä miehiä. Itse ihmisoikeuksien käsitekin tarkoitti aluksi ainoastaan ”miehen oikeuksia” (*rights of man, droits de l’homme*). Naiset, samoin kuin lapset, palvelijat ja orjat, jäivät näitä oikeuksia vaille. Sukupuoli-neutraali ilmaisu ihmisoikeudet (*human rights*) vakiintui vasta toisen maailmansodan jälkeen Yhdistyneiden kansakuntien perustamisen myötä.

Naiset vailla itsenäistä asemaa

Yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta naiset olivat pitkään vailla itsenäistä asemaa ja jäivät ihmisoikeuksien ulkopuolelle. Naisten oikeudellinen

asema määrittänyt joko isän, puolison, miespuolisen sukulaisen tai isännän määräysvallan kautta. Pääsääntöisesti naiset olivat koko elämänsä holhouksenalaisina leskiä lukuun ottamatta.

Avioliitossa isännänvalta käsitti miehen aviolliset oikeudet ja vaimon kuritusvallan. Perhe nähtiin valtion väliintulolta suojatuksi alueeksi ja sen yksityisyyden suojaaminen korostui. Perheestä tuli elämän perusyksikkö ja linnake, jonka sisäiset asiat rajattiin tiukasti julkisen arvostelun ulkopuolelle.

Naisten oikeudellinen asema koheni merkittävästi vasta 1900-luvun kuluessa. Vasta aivan viime vuosikymmeninä naisen ja miehen keskinäistä suhdetta kodin sisällä on alettu tarkastella ihmisoikeusnäkökulmasta.

1.3. Naisten ja tyttöjen oikeudet toteutuvat vajavaisesti

Lukuisista kansainvälisistä ja alueellisista sopimuksista huolimatta ihmisoikeuksien toteutumisessa on yhä epäkohtia. Erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita. Monet kulttuuriset ja yhteiskunnalliset käytännöt sallivat naisten eriarvoisen kohtelun. Useissa maissa naisiin ja tyttöihin kohdistuu laajaa syrjintää ja väkivaltaa nimenomaan heidän sukupuolensa vuoksi.

Naisten mahdollisuuksia nauttia tasavertaisesti oikeuksistaan kaventaa myös se, että kaikkien maiden kansallinen lainsäädäntö ei ole sopusoinnussa kansainvälisten ihmisoikeusasiakirjojen kanssa. Valtiot eivät omassa toiminnassaan noudata niitä ihmisoikeusvelvoitteita, joihin ovat sopimuksin sitoutuneet. Myös kansainvälisiin sopimuksiin tehdyt *varaumat* heikentävät niiden sitovuutta. Varaumia on tehty kulttuurisiin ja uskonnollisiin perusteluihin erityisesti naisten ja tyttöjen kannalta merkittäviin sopimuskohtiin.

Naisten eriarvoisuutta ylläpitävät myös naisiin kohdistuvien ihmisoikeusloukkausten riittämätön seuranta, viranomaisten tietämättömyys naisten oikeuksista sekä naisten tietämättömyys omista oikeuksistaan. Naisten oikeuksien toteutuminen edellyttää valtioilta aktiivisia toimia naisten yhteiskunnallisen ja oikeudellisen aseman kohentamiseksi ja vallitsevien epäkohtien poistamiseksi.

Naisten oikeuksia tarkentavat ihmisoikeussopimukset

Kansainvälisellä tasolla naisten epätasa-arvoiseen asemaan alettiin kiinnittää enemmän huomiota 1970-luvulla. Vuonna 1972 YK julisti vuoden 1975 kansainväliseksi naisten vuodeksi, ja jo samana vuonna järjestettiin ensimmäinen naisten asemaa käsitellyt maailmankonferenssi Mexico Cityssä.

Ranskan suuri vallankumous (1789) käynnisti vanhan säätyihin perustuvan järjestelmän hajoamisen suuressa osassa Eurooppaa. Muutoksien myötä yhteiskunnallisista oikeuksista nauttivien ihmisten joukko laajeni käsittämään myös säätyihin kuulumattomat miehet. Naiset jäivät edelleen näiden oikeuksien ulkopuolelle. Sääty-yhteiskunnan mureneminen paikoin jopa heikensi naisten asemaa. Sosiaalinen erottelu vaihtui sukupuolieron korostamiseen: ”naisesta” tuli ”kansalaisen” vastakohta.

Kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin on mahdollista tehdä **varaumia**. Sopijavaltiot voivat sanoutua irti tietystä sopimuksen velvoitteesta ilmoittamalla siitä sopimuksen hyväksymisen yhteydessä. Varaumat eivät kuitenkaan saa olla ristiriidassa sopimuksen perimmäisen tarkoituksen kanssa. Tästä huolimatta moniin ihmisoikeussopimuksiin on sallittu perusteluiltaan kyseenalaisia varaumia.

Kansainvälistä naisten vuotta seurasi naisten vuosikymmen (1976–1985), jonka aikana tehtiin useita selvityksiä naisten asemasta ja oikeuksien toteutumisesta eri puolilla maailmaa.

Naisten oikeuksien vajavaisen toteutumisen tiedostaminen johti erillisen naisten oikeuksia tarkentavan sopimuksen laatimiseen. *Kaikkinaisen naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltävä sopimus* hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1979, ja se astui voimaan vuonna 1981.

Vierge moderne

*En minä ole nainen. Olen neutri.
Olen lapsi, hovipoika ja rohkea päätös,
olen naurava häive helakanpunaista
aurinkoa...
Olen kaikkien ahneitten kalojen verkko,
Olen malja kaikkien naisten kunniaksi,
olen askel kohti sattumaa ja perikatoa,
olen hyppy vapauteen ja omaan itseeseen...
Olen veren kuiske miehen korvassa,
olen sielun vilu, lihan kaipuu ja kielto,
Olen uusien paratiisien portinkilpi.
Olen liekki, etsivä ja röyhkeä,
Olen vesi, syvä mutta uskalias, polviin asti,
Olen tuli ja vesi rehellisessä yhteydessä,
ilman ehtoja.*

Edith Södergran, Dikter 1916. Suom. Pentti Saaritsa
valikoimassa Tulevaisuuden varjo. Otava.

Naisten oikeuksien sopimuksen keskeinen lähtökohta on naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltäminen. Sopimuksen johdannossa todetaan syrjinnän loukkaavan ”tasa-arvoisten oikeuksien ja ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta”.

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on ensisijainen edellytys rauhan ja vakauden saavuttamiselle, taloudelliselle kehitykselle ja ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi kaikkialla maailmassa. Tasa-arvon toteutuminen edellyttää naisten yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien parantamista ja aseman vahvistamista. Naisille on taattava tasavertaiset oikeudet niin poliittiseen, taloudelliseen kuin kulttuuriseen vaikuttamiseen. Naiseus ei myöskään saa olla koulutuksen, terveyden, ravinnon tai työnsaannin este.

Naisten oikeuksien sopimuksessa huomioidaan myös perinteisten sukupuoliroolien rajoittava vaikutus naisten elämään. Jyrkkärajaisten nais- ja miesroolien häivyttäminen ja naisten elämänpäiirin laajentaminen ovat sopimuksen keskeisiä tavoitteita.

Sopimus rikkoi ensi kertaa yksityisen ja julkisen elämänalueen erottelua nostamalla esiin perheen sisäiset kysymykset sekä puolisoiden ja vanhempien väliset oikeudet ja velvollisuudet. Vakiintuneiden sukupuoliroolien avartaminen myös perhe-elämässä ja vastuun tasapuolinen jakaminen naisten ja miesten kesken ovat keskeisiä naisten aseman kohenemiseksi ja tasa-arvon saavuttamiseksi.

Vuonna 1992 naisten oikeuksien sopimusta täydennettiin **suosituksella**, jonka mukaan syrjinnän käsite sisältää myös naisiin kohdistuvan väkivallan. Väkipalta heikentää merkittäväällä tavalla naisten mahdollisuuksia nauttia ihmisoikeuksistaan ja siten se voidaan tulkita naisiin kohdistuvan syrjinnän muodoksi.

Nykyään kolme neljäsosaa YK:n jäsenvaltioista on liittynyt naisten oikeuksien sopimukseen. Siihen liittyneet valtiot ovat velvoitettuja kehittämään lainsäädäntöään naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi ja sisällyttämään lainsäädäntöönsä tasa-arvoperiaatteen. Myös kulttuurisidonnaisia tapoja on pyrittävä muuttamaan naisten aseman parantamiseksi.

Naisten maailmankonferenssien perinne jatkui seuraavillakin vuosikymmenillä. Vuonna 1980 konferenssi järjestettiin Kööpenhaminassa ja vuonna 1985 Nairobissa.

Merkittävä askel naisten oikeuksien tunnustamisen kannalta otettiin Wienin ihmisoikeuksien konferenssissa vuonna 1993. Naisten ja tyttöjen oikeudet tunnustettiin ”erottamattomaksi, olennaiseksi ja jakamattomaksi osaksi yleisiä ihmisoikeuksia”. Yli viisikymmentä vuotta nykyaikaisen ihmis-

oikeusjärjestelmän luomisen jälkeen oli yhä tarpeen muistuttaa ihmisoikeuksien kuulumisesta jokaiselle ihmiselle, myös tytöille ja naisille.

Pekingissä järjestettiin neljäs naisten asemaa käsitellyt maailmankonferenssi vuonna 1995. Naisten aseman kohentamiseksi tehdystä työstä huolimatta konferenssissa jouduttiin toteamaan, ettei tavoitteita ole edelleenkään täysin saavutettu. Kehitys on ollut epätasaista, ja naisten ja miesten eriarvoisuus on yhä voimakasta.

PEKINGIN ASIAKIRJA

Pekingissä hyväksyttiin julistus ja laadittiin toimintaohjelma naisten oikeuksien toteutumisen tiellä olevien esteiden poistamiseksi. Toimintaohjelma korosti erityisesti naisten vaikutusvallan lisäämisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen tärkeyttä.

Konferenssiin osallistuneet valtiot sitoutuivat asiakirjan hyväksyttyään edistämään naisten tasa-arvoa, yhteiskunnallista asemaa ja vaikutusvaltaa sekä takaamaan kaikille naisille ja tytöille täysimääräiset ihmisoikeudet ja perusvapaudet ilman minkäänlaista syrjintää.

Hallitukset sitoutuivat myös huomioimaan sukupuolinäkökulman kaikissa toiminta- ja budjettipäätöksissään sekä varmistamaan julkisten varojen jakautumisen tasapuolisesti naisille ja miehille. Pekingin konferenssissa hallitukset sopivat, että toimintaohjelma toteutetaan vuoteen 2000 mennessä.

Kesäkuussa 2000 New Yorkissa järjestetyssä YK:n yleiskokouksen erityisistunnossa hallitukset arvioivat Pekingin toimintaohjelman toteutumista. Saavutetusta edistyksestä huolimatta monet tavoitteet todettiin edelleen keskeneräisiksi. Hallitukset uudistivat sitoumuksensa toimintaohjelmaan ja sen tavoitteiden toteuttamiseen.

Naiset ja heidän verhoilunsa

*Jousiamuntaa hankaloittaa suuririntaisuus,
mutta laivan keulakuvaksi voi päästä.
Ihanteeni, töröttävähampainen, kaipaa
hiljaista kosketusta,
sivelyä käsivarren kaarteeseen.
Se on itkettävää.*

Riina Katajavuori, kokoelmasta Painoton tila. 1998. Tammi.

1.4. Tasa-arvo naisten tavoitteena

Naisten ja miesten tasa-arvo Euroopan unionissa

Euroopan unionin keskeisimpiä tavoitteita on naisten ja miesten välinen tasa-arvo. Ensimmäistä kertaa tasavertaisuus nousi esille vuonna 1957 laaditussa Rooman sopimuksessa, johon kirjattiin naisten ja miesten samapalkkaisuuden periaate. Työnantajat veloitettiin maksamaan samasta työstä samaa palkkaa sukupuolesta riippumatta.

Palkkausperusteista tasa-arvon vaatimus on laajentunut. 1970-luvulla hyväksyttiin tasa-arvodirektiivejä, joiden tavoitteena oli lisätä naisten ja miesten tasa-arvoa erityisesti työelämässä. Vuonna 1976 direktiivillä kiellettiin kaikki sukupuoleen perustuva syrjintä *koulutuksessa ja työelämässä* ja vuonna 1982 käynnistettiin ensimmäinen naisten ja miesten tasa-arvoa koskeva toimintaohjelma.

Euroopan unionin tasa-arvo-direktiivi uudistettiin vuonna 2002. Se on jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön perusta ja myös Suomessa tehtävän tasa-arvolain uudistuksen ohjenuora.

Uusimmassa perustamissopimuksessa (Amsterdamin sopimus, 1997) tasa-arvon käsite laajeni entisestään. Sopimuksen mukaan Euroopan unionin tulee edistää ja tukea tosiasiallisen tasa-arvon toteutumista kaikilla elämän alueilla. Tasa-arvon periaatteesta tuli koko yhteisön toimintaa ohjaava tekijä.

Tasa-arvon toteutumisessa on unionin sisällä suuria eroja. Useimmissa jäsenvaltioissa perinteiset sukupuoliroolit ovat vahvoja ja naisten asema on todellisuudessa miehiä heikompi. Unionin laajentuminen tuo tasa-arvoperiaatteen toteuttamiselle uusia haasteita. Yhteisölainsäädännön toteuttaminen on yksi jäsenyyden kriteereistä, mutta ainakaan toistaiseksi se ei ole saanut neuvotteluissa kovin suurta huomiota.

Naisten oikeudet ja tasa-arvo Suomessa

Suomi on monessa mielessä tasa-arvon mallimaa. Suomalainen nainen sai ensimmäisenä maailmassa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä vaalikel-poisuuden. Naisilla on tasavertaiset oikeudet koulutukseen ja työhön, ja myös naisten osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon on yleisempää kuin monissa muissa maissa. Suomessa on sosiaalipoliittisin keinoin murrettu naisten perinteistä roolia: muun muassa kunnallinen päivähoito ja kouluruokailu ovat mahdollistaneet perheellistenkin naisten työssäkäynnin.

Todellisuudessa myös Suomessa naisten asema on heikompi kuin miesten. Koulutus ja työmarkkinat ovat selvästi sukupuolen mukaan jakautuneita, naisten ja miesten palkkaerot ovat suuria, ja naiset tekevät miehiä huomattavasti useammin osa-aikatyötä. Naiset myös kohtaavat monia esteitä urakehityksessään. Naisia on johtotehtävissä huolestuttavan vähän.

Suomi on YK:n naisten oikeuksien sopimuksen ja Pekingin toimintaohjelman velvoitteiden mukaisesti sitoutunut edistämään naisten asemaa ja tosiasiallisen tasa-arvon toteutumista. Suomea velvoittavat myös Euroopan unionin tasa-arvoperiaatteet.

Suomen hallitusmuoto uudistettiin vuonna 1995 ja naisten ja miesten välinen tasa-arvo nostettiin perusoikeuksien joukkoon. Laki sisältää myös syrjinnän kiellon. Vuoden 2003 hallitusohjelman keskeisimpiä tavoitteita oli tasa-arvoperiaatteen *valtavirtaistaminen*. Se tarkoittaa, että sukupuolinäkökulman huomioiminen tulee olla kaiken päätöksenteon lähtökohta.

Tasa-arvon toteutumisen kannalta olennaisia ovat naisten ja miesten palkkaerojen tasoittaminen, naisten työmahdollisuuksien parantaminen ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottaminen. Naisten aseman parantamiseksi huomiota on kiinnitettävä myös naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, perheväkivaltaan, prostituutioon ja ihmiskauppaan sekä vähemmistönaisten asemaan. Lisäksi miesten mahdollisuuksia edistää nais-

Valtavirtaistaminen tarkoittaa sukupuolinäkökulman huomioimista kaikessa päätöksenteossa.

ten asemaa korostettiin uudella tavalla. Miehiä tulee kannustaa perhe- ja isyysvapaan pitämiseen. Utta on myös vaatimus vanhempainvapaiden kulu- jen tasapuolisemmasta jakamisesta.

Suomen tasa-arvolaki

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta tuli voimaan vuonna 1987. Lain säätäminen oli edellytyksenä YK:n naisten oikeuksien sopimuksen toimeenpanolle. Tasa-arvolain tarkoitus on suojata sekä naisia että miehiä sukupuolista syrjintää vastaan, erityisesti työelämässä. Laki on uudistettu vuoden 2002 EU-direktiivin muutoksen pohjalta, ja uusi laki astunee voimaan vuonna 2005.

Uudistuksen myötä lain soveltamisen alaa on laajennettu käsittämään myös ammatillinen koulutus ja työmarkkinajärjestöt. Ulkopuolelle jäivät ainoastaan uskonnonharjoittaminen ja yksityiselämä.

Syrjintäkielto kattaa kaiken sukupuoleen perustuvan syrjinnän niin työelämässä kuin koulutuksessakin. Naisten kannalta merkittävintä on ”raskauden, synnytyksen tai muun sukupuoleen liittyvän syyn perusteella” tapahtuvan syrjinnän kieltäminen.

Syrjinnäksi luetaan myös sukupuolinen häirintä ja vastatoimet. Esimerkiksi työnantajan laiminlyönti työntekijään kohdistuvan häirinnän tai ahdistelun lopettamiseksi voidaan tulkita tasa-arvolain mukaiseksi syrjinnäksi.

Työpaikoilla, joissa on yli 30 työntekijää, on lain mukaan laadittava tasa-arvosuunnitelma. Lakiuudistuksen myötä suunnitelman tulee sisältää selvitys työpaikan tasa-arvotilanteesta. Selvityksestä tulee ilmetä paitsi naisten ja miesten sijoittuminen eri tehtäviin myös heidän palkkansa tehtäväryhmittäin. Velvoitteen laiminlyönnistä voidaan tuomita uhkasakko.

Tasa-arvolain säätämisessä

Suomi oli peränpitäjä Pohjois- maissa. Vastaava laki säädettiin

- * Islannissa vuonna 1976.
- * Tanskassa vuonna 1978.
- * Norjassa vuonna 1978.
- * Ruotsissa vuonna 1979.

1.5. Tyttöjen oikeudet – ihmisoikeudet eivät riipu iästä

Lapset joutuvat monenlaisen sorron ja riiston kohteeksi eri puolilla maail- maa. Lapsityövoiman käyttö on yleistä monissa kehitysmaissa, ja aseellisten konfliktien yhteydessä lapsilla on riski joutua rintamille, joko sotilaiksi tai seksiorjiksi.

Erityisesti tytöt ovat alttiita hyväksikäytölle ja epäoikeudenmukaiselle kohtelulle sukupuolensa vuoksi. Tyttövauvojen abortointi tai surmaaminen synnytyksen jälkeen on yhä tavallista Kaakkois- ja Itä-Aasiassa, ja tyttö- jen sukuelinten silpominen on yleinen tapa monissa Afrikan maissa. Tytöt kohtaavat syrjintää myös muilla elämän alueilla, erityisesti koulutuksessa ja terveydenhuollossa.

Lasten oikeuksia turvaamaan laadittiin kansainvälinen *sopimus lasten oikeuksista* vuonna 1989. Sopimus huomioi ihmisoikeudet erityisesti lasten näkökulmasta ja korostaa lasten oikeutta turvalliseen lapsuuteen, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä kehitystasoaan vastaavaan kohteluun. Sopimusvaltiot

ovat sitoutuneet turvaamaan ihmisoikeudet kaikille lapsille ja ryhtymään tehokkaiisiin toimiin epäkohtien poistamiseksi. Valtaosa maailman valtioista on liittynyt sopimukseen. Sopimuksen toimeenpano on kuitenkin ollut puutteellista.

PEKINGIN ASIAKIRJASSA huomioidaan tyttöjen oikeuksien puutteellinen toteutuminen ja korostetaan tytöillä olevan oikeus nauttia ihmisoikeuksistaan ilman minkäänlaista syrjintää. Erityistä huomiota on kiinnitettävä tyttöjen koulutukseen ja terveydenhuoltoon sekä tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan. Tyttöjen ja naisten aseman parantaminen ja tasa-arvon edistäminen lisäävät koko yhteiskunnan hyvinvointia. Sijoitus tulevaisuuteen on tehtävä nyt.

Lähteet:

An Introduction to the International Protection of Human Rights. A Textbook. Second, revised edition. Edited by Raija Hanski and Markku Suksi. Institute for Human Rights Åbo Akademi University, Turku/Åbo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä, 2000.

Bruun, Niklas ja Koskinen, Pirkko: Tasa-arvolaki. Kauppakaari Oy. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki, 1997.

Gender, Planning and Human Rights. Edited by Tovi Fenster. Routledge. London, 1999.

Euroopan unioni ja ihmisoikeudet. Toim. Martin Scheinin ja Taina Dahlgren. Ihmisoikeusliitto. Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti. Åbo Akademis tryckeri. Turku, 1994.

Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja. Ihmisoikeusliitto. Helsinki, 2002.

Ihmisoikeusraportti 1/2004.

Implementation of the Beijing Platform of Action (1995) and the Outcome of the Twenty-Third Special Session of the General Assembly (2000). April 2004. Draft Version 23 March, 2004.

Lapsen oikeudet. Toim. Jussi Honkanen ja Jaana Syrjälä. Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31. Oy Edita Ab. Helsinki, 2000.

Mäkinen, Pirkko: CEDAW-komitea ja kansalliset tasa-arvo suunnitelmat. Teoksessa Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Monica Herrlin. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki, 1998.

Nousiainen, Kevät: Naisten ihmisoikeuksien kehitys. Teoksessa Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Monica Herrlin. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki, 1998.

Nousiainen, Kevät: Kansalainen on mies. Ihmisoikeusraportti 2/2002.

Pekingin julistus ja toimintaohjelma. YK:n neljäs maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi. Peking 4.–15.9.1995. Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Oy Edita Ab. Helsinki, 1996.

Pekingistä Suomeen, Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1997:11, Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvotoimisto. Helsinki, 1997.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. (www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/pdf.fi/39357.pdf)

Scheinin, Martin: Yhteiset ihmisoikeutemme. Suomen YK-liitto. Meripaino. Helsinki, 1998.

Tasa-arvo valtavirtaan. Sukupuolten tasa-arvon tilan vuosittaisen kynnnyksellä. Loppuraportti Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 5.2.1997–28.2.1999. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oy Edita Ab. Helsinki, 1999.

Women's Employment, Women Studies, and Equal Opportunities 1945–2001. Reports from nine European Countries. Edited by Babriale Griffin. Published 2002 by the University of Hull. Printed and bound in the Netherlands, 2002.

Tehtäviä

1. Liitämme naisiin ja miehiin tiedostamattamme tietynlaisia ominaisuuksia. Tutkikaa ryhmissä joukkoa esineitä (esimerkiksi kynä, kumi, sakset, viivoitin, nitoja). Määritellään kullekin esineelle ”sukupuoli”. Perustelkaa huolellisesti kantanne. Purkakaa ryhmien valinnat perusteluineen yhteisesti luokassa. Mitä havaitsette?
(AI, PSYKOLOGIA, TERVEYSTIETO)
2. Kirjoittakaa jokainen vähintään viisi ihmiselle tärkeää oikeutta. Tutustukaa tämän jälkeen ryhmissä YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen. Valitkaa yhteisesti mielestänne kymmenen tärkeintä ihmisoikeutta. Pohtikaa, onko niiden toteutumisessa eroja naisten ja miesten kohdalla? Miettikää tilannetta Suomessa ja muualla maailmassa. Mistä erot mielestänne johtuvat? Mitkä käytännöt ylläpitävät vallitsevaa tilannetta? Perustelkaa kantanne. Purkakaa ryhmien valinnat perusteluineen yhteisesti luokassa.
  - a. Laatikaa ryhmässä puhe, jossa on aloitus, lopetus ja kolme valitsemaanne ihmisoikeutta perusteluineen. Esittäkää puhe luokassa tai päivänavauksena esimerkiksi kansainvälisenä naistenpäivänä.
  - b. Valmistakaa esitys tai tehkää mainos tai juliste yhdestä valitsemastanne ihmisoikeudesta.
(HY, UE, ET, AI, KU, ILMAISUTAITO)
3. Ottakaa selvää, mikä on Pekingin asiakirja. Mitä asioita siinä käsitellään ja millaisiin tavoitteisiin sen avulla pyritään?
(HY)
4. Etsikää tietoa suomalaisista naisasianaisista. Millä tavoin he ovat vaikuttaneet naisten aseman kehittymiseen? Mitä muutoksia he aikanaan ajoivat ja miksi? Tehkää aiheesta tutkielma, kuvitettu aikajana tai laulun sanoitus (tango tai räppi).
(HY)
5. Perinteisesti sukupuolten eroja on pyritty korostamaan pukeutumisen avulla. Onko jokaisella oikeus näyttää, miltä haluaa? Saako koulu antaa ohjeita oppilaiden pukeutumisesta? Kummalle sukupuolelle asetetaan enemmän pukeutumissääntöjä? Eroavatko tyttöjen ja poikien pukeutumisohjeet toisistaan? Pohtikaa esimerkiksi tyttöjen napapaitoja, poikien pipoja, kokomustia vaatteita ja islaminuskoisten tyttöjen huiveja. Kirjoittakaa mielipidekirjoitus tai väitellää aiheesta.
(AI, HY)
6. Sukupuolikäsitteestä on olemassa useita teorioita. Onko sukupuolia kaksi vai useampia? Miten tarkkarajainen käsite sukupuoli on? Selvittäkää termien *sex* ja *gender* merkitys.
  - a. Väitetään, että jokaisessa ihmisessä on molempia sukupuolia. Jos sukupuoli olisi väri – esimerkiksi keltainen ja sininen – minkä värinen itse olisit tällä hetkellä? Millaisissa tilanteissa olet keltavihreä tai sinivihreä? Milloin olet keltaisimmillasi ja milloin sinisimmillasi? Tee nelikenttä väreistä ja sijoita itsesi kenttään. Mikä on tämän päivän värisi?
(KU, TERVEYSTIETO)
  - b. Nykyään monet ajattelevat, että sukupuoli on rakennettu ja on vaihdettavissa melkein kuin vaate. Keksikää tilanteita, joissa tietoisesti tai tiedostamattomasti rakennatte itsestänne naisisemman tai miehisemmän.
(TERVEYSTIETO)
  - c. Kasvatetaanko tytöt ja pojat eri tavoin? Miettikää tilanteita, jolloin sinua tai ystäviäsi on kasvatettu stereotyyppisen tytön tai pojan rooleihin. Kääntäkää tilanteet toisin päin. Tehkää draamaesitys käännetyistä tilanteista.
(ILMAISUTAITO, TERVEYSTIETO)
  - d. Lukekaa luvun yhteydessä olevat runot ja katkelmat. Miten niissä määritellään nainen?
(AI)

”Minulla ei esimerkiksi ole pippeliä. Sen sijaan minulla on naisen tuntomerkit. Minulla on vagina (eli pimppi, pillu, pimpsa, vittu, tussu, mirri, menikö perille, häh?) sekä asianmukaiset munasarjat ja hieno, pieni kohtu. Olen tosin hieman lauta, mutta silti minulla on kaksi donitsia, siis rinnat. Ne eivät ole kovin isot, mutta jonkinlaiset kuitenkin. Menkatkin minulla on. Voin siis saada lapsia, ja eikö se ole selvä merkki siitä, että olen nainen? Minulla on kaikki tarpeellinen, mutta siltikään en ole erityisen naisellinen tai feminiininen. Syyinä on se, että naisellisuuden määräävät kokonaan muut seikat. Tapa käyttäytyä. Tapa puhua ja niin edelleen.”

Paula McManus, Voiko tyttökin olla hauska? teoksessa Pilluparvi. 2003. Toim. Linda Skugge, Belinda Olsson ja Brita Zilg. Suom. Anu Tukala. Like.

Pikku-Matin mekko

*Kerran Matti kolme vuotta pyysi äidiltään:
Hei äiti saanko siskon kukkamekkoa kokeilla?
Siitä äiti kauhistui ja isä aivan raivostui:
Nyt on poika kyllä mennyt järjiltään,
nyt on poika kyllä mennyt järjiltään!
Ei, ei, ei Matti voi pukeutua mekkoon
ei, ei, ei, Matti saa sitoa hiuksiaan
ei, ei, ei Mattia pidä rohkaista leikkimään
nukeilla
ei, ei, ei vaaleanpunainen sovi Matille
ollenkaan
Mattia täytyy tyttöjen puuhilta suojella
muuten on Matin miehisuus vaakalaudalla
naapurin isät ja pojat pilkkalauluja laulaa
kuorona
jos ei Mattia saada pysymään
kunnon miehen kaidalla polulla
ha-ha-hah-ha-hah-haa...
Kerran Matti kolme vuotta pyysi äidiltään
Hei äiti saanko siskon kukkamekkoa kokeilla?
Siitä äiti kauhistui ja isä aivan raivostui:
Nyt on poika kyllä mennyt järjiltään,
nyt on poika kyllä mennyt järjiltään!*

Pikku-Matin mekko. Feministinen Lauluryhmä
Impivaara. 2003. Sanat Mummo.

7. Avioliitto on vaikuttanut naisen yhteiskunnalliseen asemaan ja oikeuksiin kaikkialla maailmassa.
- Ottakaa selvää, miten naisen oikeudet ovat olleet sidoksissa avioliittoinstituutioon. Tehkää aikajana. Miten aviokäytännöt ovat muuttuneet? Pohtikaa seuraavia asioita naisen itsemääräämisoikeuden kannalta: oikeus vapauteen, oikeus omaan rahaan, oikeus omaisuuteen, oikeus perintöön.
(HY)
  - Missä maissa järjestetyt avioliitot ovat edelleen arkipäivää? Miettikää syitä ja perusteluja tällaiselle järjestelylle.
  - Kirjoita aine otsikolla avio-onni, jossa pohdit onnellisen avioliiton/parisuhteen odotuksia ja toiveita. Mieti, millä ehdoilla itse menisit naimisiin tai sitoutuisit parisuhteeseen? Voit kirjoittaa myös runon tai laulun sanoituksen.
(AI, TERVEYSTIETO)

2. Naiset, köyhyys ja talous

”Naiset antavat panoksensa talouteen ja köyhyyden vastaiseen taisteluun sekä palkallisella että palkattomalla työllään niin kotona, yhteisöissä kuin työpaikoillakin.

Heidän voimansa ja vaikutusvaltansa lisääminen on ratkaisevan tärkeä tekijä köyhyyden poistamisessa.”

* * *

”Kestävä kehitys sekä jatkuva ja kestävä talouskehitys ovat mahdollisia ainoastaan parantamalla naisten taloudellista, yhteiskunnallista, poliittista, juridista ja kulttuurista asemaa. Kestävän kehityksen välttämätön perusta on oikeudenmukainen yhteiskunnallinen kehitys, joka tunnustaa köyhien – etenkin naisten – vaikutusvaltaistamisen merkityksen ympäristöresurssien kestäväälle käytölle.”

* * *

”On edistettävä sukupuolierot huomioonottavaa politiikkaa ja toimia, jotka auttavat naisia saavuttamaan tasavertaisen aseman miesten rinnalla tekniikassa, liikkeenjohdossa ja yrity maailmassa.”

PEKINGIN ASIAKIRJA

2. NAISET, KÖYHYYS JA TALOUS

”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, lääkehuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta.”

YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUS, 25. ARTIKLAN 1. MOMENTTI

Maailmassa on nykyisin yli miljardi sietämättömän köyhyyden oloissa elävää ihmistä. Suurin osa köyhistä elää kehitysmaissa, ja valtaosa heistä on naisia.

Köyhyys on moniulotteinen ilmiö, jonka juuret ulottuvat syvälle niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Köyhyyttä ei voida poistaa pelkästään köyhyydenvastaisilla ohjelmilla, vaan kestävän lopputuloksen aikaansaamiseksi tarvitaan myös demokraattista osallistumista ja muutoksia perinteisissä talousrakenteissa. Talouskasvun edistäminen ja köyhyyden poistaminen ovat koko maailman yhteisiä haasteita, jotka vaativat sitoumukSELLISTA TYÖTÄ.

PEKINGIN ASIAKIRJASSA korostetaan köyhyyden poistamisen ja kestävän kehityksen saavuttamisen olevan naisten ja miesten yhteinen asia. Naisten vaikutusvaltaa on lisättävä ja heille on turvattava tasavertaiset mahdollisuudet osallistua taloudellisten ja yhteiskunnallisten toimintamallien kehittämiseen.

Kestävän kehityksen päämääränä on maailma, jossa jokainen ihminen voi mahdollisimman pitkälle itse valita, millaista elämää hän haluaa elää. Valintojen tekeminen ei ole mahdollista ilman elämän perusedellytyksiä.

Mitä on köyhyys?

Perinteisesti köyhyys on määritelty suhteessa rahaan: aineelliset elinehdot ovat kurjia ja toimeentulo on vaikeaa. Riittämätön toimeentulo on yksi köyhyyden mittari ja sen ensisijainen aiheuttaja, mutta köyhyys on muutakin. Köyhyys tarkoittaa, että on mahdotonta saavuttaa minimielintaso ja elää kaikin puolin tasapainoista, tasa-arvoista ja turvallista elämää.

Elämän perusedellytyksiä ovat muun muassa

- * hyvä terveys
- * mahdollisuus koulutukseen ja vapaaseen tiedonhankintaan
- * riittävä elintaso ja edellytykset sen ylläpitämiseen
- * terveellinen ympäristö
- * turvallisuus ja vapaus
- * mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteisönsä elämään.

Köyhyys on

- * nälän tunnetta
- * puhtaan juomaveden puutetta
- * saniteettitilojen kelvottomuutta
- * terveydenhuollon puuttumista
- * kodittomuutta ja syrjäytymistä
- * koulutuksen saannin mahdotto-
muutta
- * epäterveelliselle ympäristölle
altistumista
- * vapauden puutetta
- * yhteiskunnallisen päätöksen-
teon ulkopuolelle jäämistä.

Absoluuttisella eli äärimmäisellä köyhyydellä tarkoitetaan olosuhteita, joissa ihmiset elävät alle yhdellä dollarilla päivässä. Heidän elämänsä perusedellytykset, kuten ravinnonsaanti, asuminen ja terveydenhuolto, ovat niin kurjistuneita, että hengissä säilyminen on uhattuna. Tällä hetkellä maailmassa arvioidaan olevan noin 1,2 miljardia tällaisissa olosuhteissa elävää ihmistä. Suurin osa heistä on naisia.

YK pitää köyhyyden ja nälän keskeisenä mittareina alle viisivuotiaiden lasten alipainoa. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa vajaa kolmannes ja eteläisessä Keski-Aasiassa lähes puolet alle viisivuotiasta on alipainoisia.

Köyhyys voi koskettaa yhteiskuntia kokonaisuudessaan tai yksittäistä ihmistä henkilökohtaisesti. Monissa kehitysmaissa on massaköyhyyttä, jonka taustalla on valtion kyvyttömyys turvata kansalaisilleen riittävä elintaso ja toimeentulo. Teollistuneissa länsimaissa vauraus jakaantuu usein alueellisesti. Vauraus on keskittynyt kaupunkeihin ja tuotantokeskuksiin maaseudun köyhtyessä ja autioituessa muuttoliikkeen vuoksi.

Tänä päivänä

- * yli 60 prosenttia maailman köyhistä elää seuduilla, joilla vesi-, jäte- ja ilman-
saasteongelmat ovat yleisiä.
- * yli miljardilta ihmiseltä puuttuu kunnollinen juomavesi.
- * miltei kolme miljardia ihmistä on vailla kunnollisia saniteettitiloja.

Lisäksi on yksittäisten ihmisten köyhyyttä: pienipalkkaisten, työttömien, asunnottomien ja sosiaalisten turvaverkkojen ulkopuolelle pudonneiden ihmisten ahdinkoa. Maailmanlaajuisesti karkea jako rikkaaseen pohjoiseen ja länteen sekä köyhään etelään ja itään pätee tänäkin päivänä.

Köyhyys on erilaista maaseudulla ja kaupungeissa. Tällä hetkellä noin kolme neljästä maailman köyhästä asuu maaseudulla. Ympäristöongelmat, kuivuus ja eroosio sekä aseellisten konfliktien aiheuttama turvattomuus vaikeuttavat miljoonien maaseudun ihmisten elämää eri puolilla maailmaa.

Maaseudun elinolojen kurjistuessa kaupungistuminen on kasvanut räjähdysmäisesti. Kaupungistumisen mukanaan tuomat lieveilmiöt, kuten slummiutuminen ja rikollisuuden kasvu, ovat siirtäneet köyhyyden ongelmia uusille alueille.

Kestävän kehityksen kannalta on oleellista, että mahdollisimman moni maaseudulla elävä ihminen kykenisi saamaan elantonsa ja toimeentulonsa ilman, että köyhyys ajaisi heidät kaupungin slummeihin. Kestävällä aluepolitiikalla ja tuottavuuden turvaamisella on mahdollista säilyttää maaseudun elinvoimaisuus ja myös kehittää sitä.

Alle yhdellä dollarilla päivässä elävät ihmiset alueittain (vuonna 1998).

Alue	Osuus koko väestöstä	Lukumäärä (miljoonaa)
Itä-Aasia	14,7 %	267,1
Itä-Eurooppa ja Keski-Aasia	3,7 %	17,6
Latinalainen Amerikka	12,1 %	60,7
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	2,1 %	6,0
Etelä-Aasia	40,0 %	521,8
Saharan eteläpuolinen Afrikka	48,1 %	301,6

Lähde: Väestöliitto

2.1. Naisistuva köyhyys

Köyhyydessä elävien naisten määrä on kasvanut etenkin kehitysmaissa suhteettomasti miehiin verrattuna kuluneen vuosikymmenen aikana. Erityisesti maaseudun naisten köyhyys on lisääntynyt nopeasti. Naiset tekevät merkittävän osan maatalouden töistä, mutta koska he eivät useinkaan omista viljelemiään maita, heidän mahdollisuutensa osallistua maataloutta koskevien päätösten tekemiseen ovat heikot.

Viime vuosina köyhyys on naisistunut myös esimerkiksi Itä-Euroopan siirtymätalousmaissa poliittisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten muutosten seurauksena. Naisten riski vajota köyhyyteen on erityisen suuri maissa, jotka purkavat julkista sektoriaan ja joissa sosiaaliturvajärjestelmä perustuu keskeytyksittä jatkuneen ansiotyön periaatteeseen. Naisten sosiaaliturva on heikentynyt pätkätoiden ja työttömyyden yleistyttyä erityisesti naisvaltaisilla aloilla.

Suomessa työttömyydestä johtuva köyhyys koskettaa perheellisiä naisia useammin kuin perheellisiä miehiä. Erityisen ankarasti työttömyys koettelee yksinhuoltajanaisia. Myös eläketurvajärjestelmässämme on naisten ahdingkoa ylläpitäviä piirteitä: äitiys- ja vanhempainlomien sekä hoitovapaiden ajalta ei kerry eläkettä eikä kokemuslisää.

Köyhyys koskettaa erityisesti naisia.

Naisten

- * osuus on lähes **70 prosenttia** maailman noin 1,3 miljardista köyhästä.
- * osuus maailman työtunneista on **kaksi kolmannesta**.
- * tulot ovat **kymmenen prosenttia** maailman tuloista.
- * osuus maailman omaisuudenhaltijoista on **yksi prosentti**.

Maaseudulla asuvat naiset

- * tuottavat **yli puolet** maailman ruoasta, alueittain jopa 80 prosenttia.
- * viljelevät kehitysmaissa **huomattavaa osuutta** maasta.
- * omistavat vain **kaksi prosenttia** maasta.
- * saavat **prosentin** maatalousluotoista.
- * saavat **viisi prosenttia** maatalouden investointivaroista.

Taloudellisten syiden lisäksi naisistuneen köyhyyden taustalla ovat sosiaalisten sukupuoliroolien järkkymättömyys ja naisten pieni osuus yhteiskunnallisesta vallasta.

Naiset ja miehet kokevat köyhyyden usein hyvin eri tavoin. Köyhyys ei ole sukupuoletonta, mutta tätä ei useinkaan ole huomioitu talousanalyyseissä eikä suunnitelmissa köyhyyden rakenteellisten syiden poistamiseksi. Sukupuolten taloudellisen epätasa-arvon määrittelyä vaikeuttaa

Laulu naisen tehtävistä

*Kun alta ikkunaverhojen
Vain välähti aamun kajo,
Niin huoneissa alkoi raivokas
Roskien takaa-ajo.
Lie nähnyt kuullut haistanut
Tai aamuteensä maistanut
Sen aamun hajun kostean
Ja lian sanomattoman.*

*Ja outo välke silmillään
Ja suuri harja kädessään
Niin villissä vihassa harjaa veti
Että kaikkosi tahrat heti,
Pölyhiukkaset, nihmat ja tupakanhylyt.
Oli huulensa tiukat ja silmänsä tulyt.*

*”Kun maailma kaatuu, hajoaa,
minun kotini säilyy yhä.
Ei villakoiraa, höytyvää.
On kodossa järjestys pyhä.
Olen nähnyt, kuullut, lukenut
Ja itse tämän kokenut:
Kun ruoste raiskaa, hävittää,
Niin miesten työ vain jälkeen jää.*

*Siksi hoidellessaan uraa, työtään,
Löysätessä suolivyötään
Mies tietää: kotona on varma tuki.”*

*Hymytönnä hän sohvaa sukii,
Kuin roskien paino ois tullut yli
Ja lian ja tomun ja rojujen
Jääkylmä syli.*

Marja-Leena Mikkola,
kokoelmasta *Lauluja*. 1979. Otava.

**Suomessa miehen euro
vastaa naisen 80 senttiä.**

myös mittarina usein käytetty *kotitalous*, joka ei ota huomioon sukupuolten työnjaon eroja eikä perheiden sisäistä tulonjakoa.

Enemmän työtä – vähemmän palkkaa

Naiset osallistuvat köyhyden taltuttamiseen ja talouden kehittämiseen niin kotona, yhteisöissä kuin työpaikoillakin. Huolimatta siitä, että naiset tekevät suuren osan kansantaloudellisesta merkittävästä työstä, heidän taloudellinen asemansa on kaikkialla miehiä heikompi. Naisten palkkatyö on lisääntynyt kautta maailman, mutta heidän ansiotulonsa ovat yhä miesten tuloja alhaisemmat: naiset saavat samasta työstä noin neljänneksen pienempää palkkaa kuin miehet.

Naisten suureen työmäärään ja pieneen osuuteen maksetuista palkoista vaikuttaa myös se, että valtaosa naisten tekemästä työstä on palkaton. Tällaista työtä ovat muun muassa lapsista ja vanhuksista huolehtiminen, ruoanvalmistus, siivous ja maataloustyöt – toisin sanoen normaalin arjen ylläpitäminen. YK:n arvioiden mukaan naisten tekemän palkattoman työn osuus on 10–35 prosenttia maailman arvioidusta kokonaistuotannosta.

Tätä ei kuitenkaan työmarkkinoilla juuri huomioida. Myöskään miesten osallistuminen palkattomiin arkiaskareisiin ei ole lisääntynyt samassa suhteessa naisten palkkatyön kanssa.

- * Maailmanlaajuisesti naiset muodostavat 46,7 prosenttia virallisesta työvoimasta, kehitysmaissa luku on 31 prosenttia.
- * Afrikassa ja Aasiassa naiset tekevät keskimäärin 13 tuntia enemmän töitä viikossa kuin miehet.
- * Useissa maissa naiset tekevät jopa kaksi kertaa enemmän palkatonta työtä kuin miehet.

Naisten köyhyteen vaikuttaa erityisesti se, että heiltä puuttuu sekä yhteiskunnallista että taloudellisista valtaa. Naisilta puuttuu myös resursseja, kuten lainoja, maaomaisuutta ja palkkatuloja, joilla edistää asemaansa.

Naisten rajalliset mahdollisuudet osallistua talouselämään näkyvät myös työelämän syrjivinä käytäntöinä. Naiset kokevat syrjintää muun muassa työhönottilanteissa ja ylennyksissä. Naiset nähdään usein perinteisen roolinsa mukaisesti äiteinä, mutta perhe- ja työelämän yhdistämiselle ei ole tarjottu ratkaisuja. Työ- ja perhe-elämän yhdistäminen onkin haaste nimenomaan naisille. Lakien toimenpano ei useinkaan ole tarpeeksi tehokasta, ja käytännön tukijärjestelmät ovat yhä riittämättömiä.

2.2. Naisten alat ja miesten alat

Naisten elämä on pitkään ollut sidoksissa kotiin. Naisten työtehtävät ovat liittyneet normaalin arkielämän ylläpitämiseen, kun taas miehet ovat suuntautuneet enemmän kodin ulkopuolelle. Miehet ovat pääasiassa vastanneet perheen taloudellisesta toimeentulosta ja suhteista ympäröivään yhteiskuntaan.

Euroopassa 1800-luvulla tapahtuneen teollisen vallankumouksen myötä naisten kodin ulkopuolella tekemä työ yleistyi. Vaikka kotityö ja palkkatyö virallisesti erottuivat toisistaan, sukupuolisidonnainen työnjako säilyi. Useimmat naiset päätyivät tehtäviin, jotka vastasivat perinteisiä *naisten töitä*. Tämä asetelma on osin voimassa nykyäänkin.

Työelämän jakautumista sukupuolen mukaan vahvistaa myös se, että niin naiset kuin miehetkin valitsevat usein ammatin, jossa toinen sukupuoli on pienenä vähemmistönä. Suomessa vain viidennes palkansaaajista toimii ammateissa, joissa molemmat sukupuolet ovat melko tasaisesti edustettuina.

Myös koulutuslavalinnoissa sukupuolittunut jako näkyy selkeästi. Naiset hakeutuvat edelleen pääasiassa terveystyö- ja sosiaalialalle, kasvatustieteeseen ja opettajankoulutukseen. Tekniikka sekä maa- ja metsätalousala ovat puolestaan selvästi miesten suosimia.

PEKINGIN ASIAKIRJASSA korostetaan naisten ammatinvalinnan vaihtoehtojen monipuolistamista. Naisia tulisi kannustaa hakeutumaan ei-perinteisiin työtehtäviin, etenkin luonnontieteiden ja teknologian aloille. Myös naisvaltaisten alojen palkkakehitystä tulee edistää.

Lasikattojen Suomi

Pohjoismaissa tasa-arvon kulmakivenä pidetään naisten ansiotyötä ja sen mukanaan tuomaa taloudellista itsenäisyyttä. Naisten työssäkäynti onkin yleisempää kuin muualla maailmassa. Nyky-Suomessa noin puolet palkansaaajista on naisia. Silti Suomessa – kuten monissa muissakin maissa – naisten urakehitys ja työelämäpolku ovat erilaisia kuin miesten. Naisten urakehityksen on havaittu törmäävän ”lasikattoon”, näkymättömään esteeseen, joka tukkii tien johtopaikoille.

Niin yksityisen kuin julkisenkin sektorin johtopaikoilla naisia on hyvin vähän. Usein myös naisvaltaisten alojen johtajat ovat miehiä. Miesjohtajuuden pitkä perinne on osasy syy myös naisten syrjäytymiseen johtajapaikoilta. Yleiset stereotyyppiset asenteet naisten heikkoudesta ja pehmeystä saattavat tiedostamattomina vaikuttaa valintoihin. Johtotehtäviin hakevien pätevyyttä ja kokemusta myös arvioidaan usein tavalla, joka suosii miehiä nais-

Arvoitus, jota voit testata kavereihisi:

Isä on poikansa kanssa ajelulla. He joutuvat auto-onnettomuuteen, ja isä kuoli välittömästi. Poika loukkaantuu vakavasti, mutta jää henkiin. Hänet vietään sairaalaan leikattavaksi. Kun kirurgi tulee katsomaan potilasta, hän huudahtaa: ”En voi leikata häntä, hän on poikani!”

Kysymys: Miten tämä on mahdollista?

Vastaus: Kirurgi on pojan äiti.

Karolina Ramqvist, Vähän erilainen kuin muut äidit teoksessa Pilluparvi. 2003. Toim Linda Skugge, Belinda Olsson ja Brita Zilg. Suom. Anu Tukala. Like.

Naisten urakehitys ja työelämäpolku ovat usein hyvin erilaisia kuin miesten.

ten kustannuksella. Kun naiset yltävät johtoasemaan, he toimivat useimmiten henkilöstöhallinnossa tai asiantuntijatehtävissä. Strategiseen johtamiseen liittyvät tehtävät ja sitä kautta ylin johto ovat yhä pääosin miesten hallussa.

Sukupuoli näkyy kukkarossa

Naisten palkkojen osuus miesten palkoista vuonna 2002

Naisten palkat % miesten palkoista	
Valtio	81 %
Kunnat	84 %
Yksityinen sektori	83 %

Lähde: Tilastokeskus
(www.stat.fi/tk/he/tasa-arvo_tulot.html)

Palkansaajat sosioekonomisen aseman mukaan 2002

	naiset	miehet
Ylemmät toimihenkilöt	44 %	57 %
- joista johtavissa tehtävissä	27 %	73 %
Alemmat toimihenkilöt	72 %	28 %
Työntekijät	32 %	68 %

Lähde: Tilastokeskus (www.stat.fi)

Sama palkka samasta ja samanarvoisesta työstä on kirjattu yleiseksi periaatteeksi moniin työelämää sääteleviin sopimuksiin ja asiakirjoihin. Käytännössä tämä ei kuitenkaan ole toteutunut – naisten palkkataso on yhä keskimäärin 50–80 prosenttia miesten palkoista kaikkialla maailmassa. Suomessa miehen euro vastaa naisen 80 senttiä. Palkkaerolle on ominaista, että se kasvaa keskimääräisen palkan noustessa. Yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumisen kannalta tämä on erittäin huolestuttavaa.

Palkkauksen epätasapainoa on pyritty selittämään naisten ja miesten erilaisilla koulutus- ja ammattivalinnoilla sekä työkokemuksen eroilla. Suomessa naiset ovat kuitenkin nykyään koulutetumpia kuin miehet. Naisia opiskelee kaikilla koulutusaloilla enemmän kuin miehiä. Myös tutkinnon suorittaneista naisia on selvä enemmistö. Nämä tekijät eivät siis riitä selittämään tilannetta. Suurempi merkitys on naisten sijoittumisella työelämässä miehiä alempiin tehtäviin, naisten työskenteleminen miehiä useammin huonommin palkatulla julkisella sektorilla sekä nais- ja miesvaltaisten alojen erilaiset arvostukset.

Naisvaltaiset alat ovat jääneet jälkeen yleisessä palkkakehityksessä ja ovat selvästi matalapalkkaisempia kuin miesten hallitsevat alat. Usein ne ovat myös vähemmän arvostettuja. Alan naisistuksessa palkkaus ja työn arvostus saattaa jopa laskea.

Tasa-arvosuunnitelmat työpaikalla

Suomen tasa-arvolain tarkoituksena edistää naisten ja miesten tasa-arvoa työelämässä. Työnantajan on lain mukaan pyrittävä suunnitelmallisesti edistämään naisten ja miesten tasa-arvoa työpaikalla, vähentämään töiden jakautumista miesten ja naisten töihin, edistämään työntekijöiden ammatillista kehitystä, tasa-arvoista etenemistä urallaan ja oikeudenmukaista palkkausta sekä kehittämään hyvää työilmapiiriä.

Hyvä suunnitelma sisältää myös ohjeet syrjinnän – esimerkiksi seksuaalisen häirinnän – kohteeksi joutuneelle työntekijälle. Työpaikalle on laadittava tasa-arvosuunnitelma, mikäli työnantajan palveluksessa on vähintään 30 työntekijää. Tasa-arvosuunnitelman voivat laatia työntekijät ja työnantaja yhdessä. Siihen tulee kirjata ne konkreettiset toimenpiteet, joilla tasa-arvoa pyritään työpaikalla edistämään.

2.3. Kuinka poistaa köyhyys?

“Päätämme puolittaa vuoteen 2015 mennessä niiden ihmisten osuuden, joiden päivittäinen tulo on alle yksi dollari päivässä sekä puolittaa niiden ihmisten osuuden, jotka kärsivät nälästä.”

YK:N VUOSITUHATJULISTUS

Vuonna 2000 YK:n vuosituhatkokouksessa jäsenvaltioiden johtajat sitoutuivat tekemään kaikkensa köyhyyden poistamiseksi, ihmisarvon ja ihmisoikeuksien puolustamiseksi sekä rauhan ja ympäristön kestävä kehityksen saavuttamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Rikkailta mailta tavoitteet edellyttävät velkahelpotuksia ja kehitysavun lisäämistä sekä oikeudenmukaisempaa kauppapolitiikkaa ja köyhien maiden teknologiakehityksen tukemista.

Naisten aseman kannalta on erityisen tärkeää lisätä julkisten palvelujen saatavuutta, niiden korkeaa tasoa ja jatkuvuutta, edistää naisten työllisyyttä ja turvata naisten mahdollisuus ihmisarvoiseen työhön sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Naiset tekevät yhä monin paikoin työtä vaarallisissa oloissa suhteettoman pienellä palkalla. Nuorten tyttöjen asemaa on parannettava ja heitä on suojeltava joutumasta ihmisarvoa alentaviin tehtäviin, orjatyövoimaksi tai pakotettuina seksiteollisuuden piiriin.

Myös mahdollisuutta omaan ruoantuotantoon tulee tukea. Yli 50 prosenttia maailman väestöstä elää pienviljelijäperheissä, joille ravinnon ja toimeentulon saaminen omasta maasta on iso askel kohti parempaa tulevaisuutta.

Pieniä edistysaskelia

Köyhyyden poistamiseen tähtäävät toimet ovat onnistuneet parhaiten maissa, jotka ovat huomioineet köyhyyden sukupuoliulottuvuudet ja tunnustaneet sukupuolten tasa-arvon olevan köyhyyden poistamisen edellytys.

Myönteisiä tuloksia on saatu aikaan sisällyttämällä sukupuolinäkökulma hallitusten köyhyydenpoistamisohjelmiin sekä panostamalla naisten taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen. Keskeistä on turvata naisten tasavertaiset mahdollisuudet niin työelämässä kuin omistussuhteissakin.

Kansainväliset ja alueelliset rahoituslaitokset kiinnittävät myös aiempaa enemmän huomiota sukupuolinäkökulman sisällyttämiseen omiin toimintamalleihinsa. Pienluotot ja muut naisille tarkoitetut rahoituskeinot ovat uusia, menestyksekkäitä toimia, joilla naisten taloudellista vaikutusvaltaa voidaan lisätä.

YK:n vuosituhatjulistuksen päätavoitteita ovat

- * köyhyyden ja nälän poistaminen
- * ympäristön kestävä kehityksen varmistaminen
- * peruskoulutuksen ulottaminen kaikille
- * tasa-arvon edistäminen ja naisten aseman parantaminen
- * lapsikuolleisuuden vähentäminen
- * odottavien äitien terveydentilan parantaminen
- * hiv/aidsin, malarian ja muiden sairauksien vastainen taistelu.

2.4. Naiset ja väestönkasvu

Meitä on päivä päivältä enemmän

- * Vuosien 1960 ja 2000 välillä maapallon väestömäärä on kaksinkertaistunut.
- * Vuonna 2050 maailmassa on todennäköisesti 8,9 miljardia asukasta.
- * Syntyvyysshuippu saavutettiin vuosina 1985–1990, jolloin väestökasvo 86 miljoonalla vuodessa.
- * Kasvusta 95 prosenttia on tapahtunut kehitysmaissa.
- * Noin puolet maailman väestöstä on alle 25-vuotiaita.

Köyhyyden poistaminen edellyttää paitsi talouden kasvua ja tuotannon kehittymistä myös maailman väestömäärän räjähdysmäisen kasvun pysäyttämistä. Maapallon kantokyky ei kestä loputtomiin.

Kehitysmaiden väestönkasvun mieltäminen monien vakavien uhkien ja ongelmien perussyöksi vaikutti pitkään siihen, että koviakin toimia väestönkasvun hillitsemiseksi voitiin pitää oikeutettuina. Erityisesti kehitysmaiden köyhät, synnytyksikäiset naiset koettiin uhkatekijäksi, joiden käsissä maapallon kohtalonkysymysten nähtiin olevan.

Tällainen ajattelutapa sysää helposti vastuun väestönkasvun pysäyttämisestä muutenkin heikossa asemassa oleville naisille. Päätöksessään lisätä tai rajoittaa lapsilukua naiset ovat kuitenkin monensuuntaisessa puristuksessa. Aviomiehillä, sukulaisilla, väestöjärjestöillä, hallituksilla ja uskonnollisilla liikkeillä on kaikilla sanansa sanottavana.

Lapset sosiaaliturvana

Syntyvyyden rajoittaminen on monella tapaa ongelmallista, sillä ihmisillä on oikeus hankkia niin monta lasta, kuin he haluavat. Ylhäältä annettujen rajoitusten sijasta tulisikin miettiä syitä ja olosuhteita useiden lasten hankintaan.

Kehitysmaissa lapset ovat sosiaaliturva, koska valtiolliset tukimuodot puuttuvat. Perheen talous on riippuvainen kaikkien työpanoksesta, joten mitä useampi lapsi perheeseen syntyy, sitä todennäköisemmin heistä edes osa elää aikuisiksi asti ja osallistuu perheen toimeentulosta huolehtimiseen. Lapset ovat myös vanhuudenturva.

Naisten kouluttautumisella on suoria vaikutuksia lapsilukuun. Lapsiluku on pienempi maissa, joissa sekä tytöt että naiset saavat opetusta, joissa sairaille ja vanhuksille on järjestetty hoitoa ja palvelua ja joissa ihmiset voivat itse vaikuttaa elämäänsä ja hankkia riittävän toimeentulon. Myös koulutustaso vaikuttaa lasten lukumäärään. Korkeammin koulutetuilla naisilla on usein vähemmän lapsia kuin muilla.

Maan tavoilla, perinteillä, arvoilla ja uskonnolla on myös vaikutusta lapsilukuun. Suurta lapsilukua saatetaan pitää miehuuden osoituksena, tai poikalasten uskotaan tuovan onnea. Näin ollen lapsia on hankittava, kunnes yksi tai useampi poika syntyy. Joissain kulttuureissa suurilla perheillä on paikallisyhteisössä enemmän valtaa kuin pienillä. Lisäksi esimerkiksi uskonnollisista syistä ehkäisystä pidättäytyminen kasvattaa lapsilukuja. Syntyvyyttä on vaikea alentaa ilman, että taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset syyt muuttuvat.

Kehitysmaissa lapset ovat sosiaaliturva, koska valtiolliset tukimuodot puuttuvat.

Lähteet:

Human Development Report 2003. Millenium Development Goals: A Gombat among Nations to end Human Poverty. Published for the United Nations Development Programme (UNDP) Oxford University Press. New York, 2003.

Kaipola, Annika: Ympäristö, köyhyys ja sukupuoli – keskeiset linkit. Elokuu 2002. Ulkoasianministeriö. Kehitysyhteistyöosasto. <http://www.global.finland.fi/gender>

Koskinen, Pirkko K.: Naiset Suomen työmarkkinoilla. Teoksessa Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Monica Herrlin. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki, 1998.

Lappé, Frances Moore: Onko meitä liikaa? Miten väestöongelmaa tulkitaan – ja miten sitä voitaisiin tulkita? Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen julkaisusarja: No 11. Kehitysyhteistyön palvelukeskus, 1993.

Maailman tila 2002: Worldwatch Institute: Raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa. Gaudeamus. Helsinki, 2002.

Onko huipulla tyyntynyt = Changes at the Top. Toim. Eeva-Sisko Veikkola. Tilastokeskus. Helsinki, 1999.

Vainio-Korhonen, Kirsi: Ruokaa, vaatteita, hoivaa. Naiset ja yrittäjyys paikallisena ja yleisenä ilmiönä 1700-luvulta nykypäivään. SKS. Historiallisia tutkimuksia 213. Helsinki, 2002.

Vartiainen, Juhana: Sukupuolten palkkaeron tilastointi ja analyysi. Tasa-arvojulkaisuja 2001:7. Tasa-arvoasiainvaltuutetun toimisto. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki, 2001.

Womens' Employment, Women Studies, and Equal Opportunities 1945–2001. Reports from nine European Countries. Edited by Gabriele Griffin. Published 2002 by the University of Hull, printed and bound in the Netherlands, 2002.

www.stat.fi
www.tilastokeskus.fi

Tehtäviä

Feministilippumme

uutiset sä kuuntelet
ja tasa-arvoharhaluulon nielaiset
kun palkkakuoppaan sä kompastut
niin ehkä sitten siitä vasta havahdut

feministilippumme!!

me hoivataan ja raadetaan
ja lastentarhat, koululuokat vallataan
mut arvostusta me emme saa
jos emme urallamme haali mammonaa

feministilippumme!!

naisuus ei oo mikään syy
maksaa huonompaa palkkaa
naisuus ei oo mikään syy
meitä alistaa taikka kunttaa,
lähennellä, väheksyä
eikä mielipiteitämme saa noin vain ohittaa

feministilippumme!!

siis kuunnelkaa ja uskokaa
on tasa-arvo vielä pelkkää unta vaan
me tahdomme, me vaadimme
yhteisen palkkajärjestelmän kaikille

feministilippumme!!

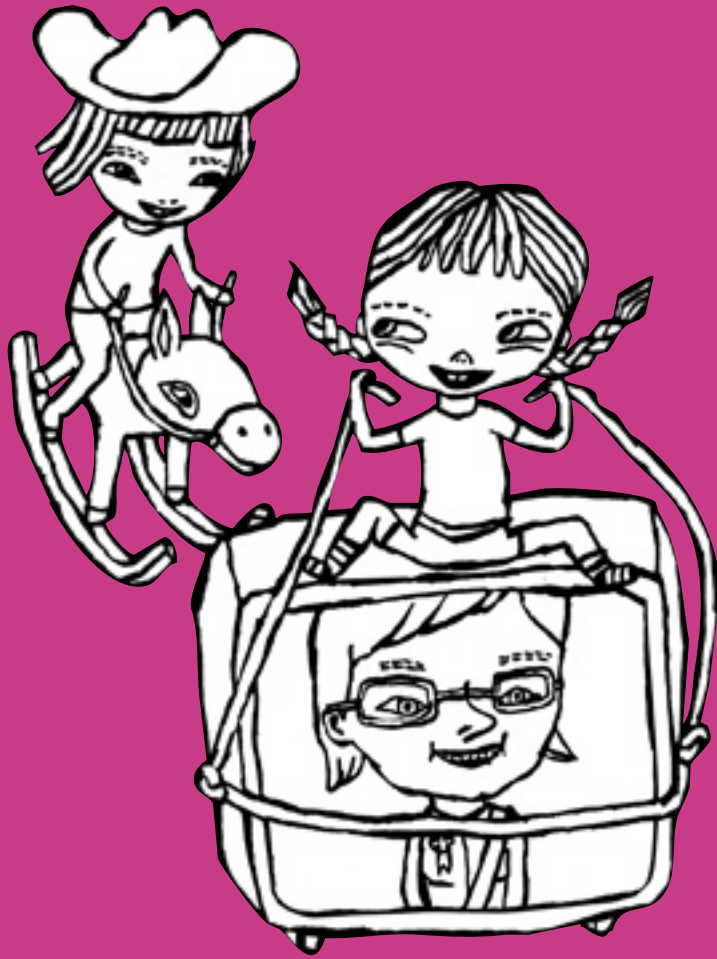
sillä arvon mekin ansaitsemme
Suomen maassa suuressa!!

Feministilippumme. Feministinen Lauluryhmä
Impivaara. 2003. Sanat Riikka.

1. Huomattava osa maailman köyhistä on naisia.
  - a. Miettikää, mitä vaikutuksia köyhyydellä on ihmisten arkeen. Miten köyhyys näkyy Suomessa? Entä muualla maailmassa? Miten köyhyyden voisi määritellä? Selvittäkää, mitä tarkoittaa absoluuttinen köyhyys.
  - b. Onko naisen ja miehen köyhyydellä eroja? Millä tavoin naisen köyhyys eroaa miehen köyhyydestä? Pohtikaa tilannetta Suomessa ja muualla maailmassa.
  - c. Miettikää, miten sinä ja luokkatoverisi voitte omalla toiminnallanne vaikuttaa köyhyyden vähentämiseen. Keksikää mahdollisimman monta tapaa.
(HY, FIL, ET, UE, BG)
2. Miten sukupuoli vaikuttaa Suomessa naisen taloudelliseen tilanteeseen hänen elämänsä aikana? (Huomioikaa muun muassa raskaus, äitiysloma, lapset, pätkätyö, eläke) Kirjoittakaa ryhmissä kalvolle keskustelunne pääkohdat ja esitelkää ne luokalle.
(HY, TERVEYSTIETO)
3. Selvittäkää, mitä hyvinvointiyhteiskunta tarkoittaa. Miten hyvinvointiyhteiskunta tukee naista hänen elämänsä eri vaiheissa? Miten hyvinvointiyhteiskunnan purkaminen vaikuttaisi naisen mahdollisuuksiin osallistua työelämään?
(HY)
4. Suomessa keskustelu naisten ja miesten samapalkkaisuudesta alkoi jo 1900-luvun alussa. Suomen hallitus laati säädöksen naisten ja miesten tasavertaisuudesta vuonna 1964, tasa-arvolaki astui voimaan vuonna 1983. Euroopan unionin tasolla samapalkkaisuusperiaate kirjattiin yhteisön perustamissopimukseen (ns. Rooman sopimus) jo vuonna 1957. Kaikesta huolimatta naisten ja miesten väliset palkkaerot ovat edelleen suuret.
  - a. Miettikää, mistä palkkaerot johtuvat. Millaisin argumentein palkkaeroja perustellaan? Mitkä argumenteista ovat mielestänne hyviä ja mitkä huonoja? Kirjoittakaa aiheesta mielipidekirjoitus.
  - b. Selvittäkää, mikä on naisen ja miehen keskipalkka Suomessa. Laskekaa kuinka paljon vähemmän nainen ansaitsee elinaikanaan. Miettikää, mitä tällä rahasummalla saisi.
  - c. Tutkikaa oheista taulukkoa. Mitä se kertoo naisten ja miesten välisistä palkkaeroista? Entä koulutuksen vaikutuksesta palkkaukseen?
(HY, OPO, AI)
5. Pohtikaa väitettä "kun alat naistuvat, palkat heikkenevät". Pitääkö väite mielestänne paikkaansa? Listatkaa perinteisiä miesten ammatteja, jotka ovat selkeästi naisistuneet. Onko näiden ammattien yleinen arvostus muuttunut? Miten on käynyt palkkauksen?
(HY, OPO, AI)
6. Listatkaa talouselämässä menestyneitä naisia. Pohtikaa, miksi he ovat menestyneet? Minkälaisia ominaisuuksia usein liitetään menestyneisiin naisiin, entä miehiin? Mitä tarkoittaa termi lasikatto? Mitä esteitä naisilla on urakehityksessään?
(HY, OPO)

Erään sairaalan palkkoja

Tehtävä	Vaadittu koulutus	Palkka (e)
Naiset		
johtava ylihoitaja	korkeakoulututkinto	2592
psykologi	korkeakoulututkinto	2094
osastonhoitaja	ammattikorkeakoulututkinto	1924
apulaisosastonhoitaja	ammattikorkeakoulututkinto	1663
sosiaalihoitaja	ammattikorkeakoulututkinto	1733
sairaanhoitaja	ammattikorkeakoulututkinto	1569
Miehet		
sairaalainsinööri	ammattikorkeakoulututkinto	2328
kuljetuspäällikkö	ajokortti	2223
materiaalipäällikkö	opistoaste	2132
huoltopäällikkö	ammattikoulu	2171

3. Naiset, koulutus ja päätöksenteko

*”Kasvatus ja koulutus on ihmisoikeus ja välttämätön keino
tasa-arvon, kehityksen ja rauhan saavuttamiseksi.”*

* * *

*”Tasa-arvoiset mahdollisuudet suorittaa tutkintoja ja pätevöityä
on välttämätöntä, jos haluamme, että useammista naisista
tulee muutoksentekejiä.”*

PEKINGIN ASIAKIRJA

3. NAISET, KOULUTUS JA PÄÄTÖKSENTEKO

”Jokaisella on oikeus saada opetusta. Opetuksen on oltava ainakin alkeis- ja perusopetuksen osalta maksutonta. Alkeisopetuksen on oltava pakollinen. Teknistä ja ammattiopetusta on oltava yleisesti saatavilla, ja korkeamman opetuksen on oltava avoinna yhtäläisesti kaikille heidän kykyjensä mukaan.”

YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUS, 26. ARTIKLAN 1. MOMENTTI

Oikeus koulutukseen on jokaiselle kuuluva perusoikeus. Koulutuksen tulee antaa perustiedot elämästä selviytymiseen, riittävä luku-, kirjoitus- ja laskutaito sekä tarjota jokaiselle mahdollisuus kehittää yksilöllisiä kykyjään ja taitojaan. Opetuksen tulee edistää yleissivistystä sekä moraalista ja sosiaalista vastuuntuntoa. Tavoitteena on kasvattaa yhteiskunnallisesti aktiivisia, elämässään pärjääviä aikuisia. Koulutuksella on vaikutusta koko yhteiskunnan hyvinvointiin ja elintasoon. Koulutus edistää paitsi taloudellista kehitystä myös poliittista vakautta, rauhaa ja turvallisuutta.

PEKINGIN ASIAKIRJASSA korostetaan koulutuksen olevan ensisijainen keino naisten aseman parantamiseksi. Tytöille ja naisille tulee tarjota tasavertaiset mahdollisuudet opetukseen, tiedonhankintaan ja tutkintojen suorittamiseen. Naisia tulee rohkaista elinikäiseen oppimiseen ja laaja-alaiseen koulutukseen. Heitä tulee kannustaa hakeutumaan jatko-opintoihin ja myös naisille epätyypillisille koulutusaloille.

Maailman koulutusfoorumin seurantakokouksessa Dakarissa vuonna 2000 todettiin maailman lukutaidon ja koulunkäyntimahdollisuuksien hieman kohentuneen. Tilanne on kuitenkin yhä varsin heikko erityisesti monissa kehitysmaissa. Uusiksi tavoitteiksi asetettiin ilmainen ja hyvätasoinen peruskoulutus kaikille lapsille, naisten lukutaidottomuuden puolittaminen ja naisten tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien turvaaminen perus- ja jatkokoulutukseen vuoteen 2015 mennessä. Sukupuolten välinen tasa-arvo perus- ja toisen asteen koulutuksessa on saavutettava vuoteen 2005 mennessä ja korkeammassa koulutuksessa vuoteen 2015 mennessä.

Koulua käyneillä naisilla on paremmat mahdollisuudet päättää itseään koskevista asioista, säädellä perheen lapsilukua, osallistua työelämään ja saavuttaa taloudellinen itsenäisyys.

Koulutettu tyttö todennäköisesti avioituu vanhempana, saa vähemmän lapsia ja kykenee huolehtimaan heistä paremmin kuin kouluttamaton. Luku- ja kirjoitustaitoinen äiti hakee useimmin hoitoa sairastapauksissa sekä noudattaa terveysvalistusohjeita. Koulunkäynti vähentää siis myös lapsikuolleisuutta.

Koulutus parantaa erityisesti naisen asemaa.

Maailmassa

- * noin 120 miljoonaa lasta on vailla alkeisopetusta. Suurin osa heistä on tyttöjä.
- * lukutaidottomia aikuisia on lähes 880 miljoonaa, joista 2/3 on naisia.
- * valtaosa köyhimpien kehitysmaiden naisista ei osaa lukea eikä kirjoittaa.

3.1. Tyttöjen oikeus opetukseen

Koulua käyvien lasten määrä on kasvanut viimeisen vuosikymmenen aikana. Kehitys on kuitenkin ollut epätasaista ja erityisesti tyttöjen on tilanne on yhä heikko monissa maissa. Köyhimmissä kehitysmaissa tytöt ovat vaarassa jäädä kokonaan vaille koulutusta.

Kulttuuriset asenteet, naisia syrjivät käytännöt, koulutuksen epätasa-arvo sekä opetustilojen ja opettajien puute vaikeuttavat lukuisten tyttöjen koulunkäyntiä. Pitkillä koulumatkoilla ja jopa koulussa tytöt ovat vaarassa joutua väkivallan tai seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Turvallisten oppimisympäristöjen luominen ja naisopettajien määrän lisääminen rohkaisisi monia vanhempia lähettämään myös perheen tytöt koulutielle.

Lukutaidottomuus eräissä maissa vuonna 2001

Maa	tytöt 15–24-v.	pojat 15–24-v.	naiset yli 25-v.	miehet yli 25-v.
Afrikka				
Algeria	38 %	14 %	80 %	50 %
Benin	73 %	45 %	88 %	67 %
Egypti	46 %	29 %	78 %	50 %
Mali	81 %	62 %	91 %	76 %
Marokko	54 %	29 %	80 %	53 %
Mosambik	62 %	40 %	81 %	47 %
Niger	90 %	75 %	97 %	87 %
Senegal	72 %	51 %	88 %	70 %
Tunisia	28 %	7 %	68 %	42 %
Uganda	37 %	23 %	67 %	37 %
Etelä-Amerikka ja Karibia				
Bolivia	8 %	4 %	36 %	16 %
Guatemala	29 %	18 %	50 %	33 %
Honduras	20 %	23 %	43 %	40 %
Aasia				
Laos	36 %	21 %	60 %	29 %
Nepal	67 %	32 %	89 %	59 %
Pakistan	57 %	33 %	73 %	46 %
Lähi-itä				
Irak	20 %	12 %	53 %	31 %
Iran	10 %	5 %	47 %	28 %
Qatar	19 %	6 %	55 %	25 %
Turkki	12 %	3 %	40 %	13 %
Jemen	64 %	17 %	92 %	57 %
Eurooppa				
Portugali	0,7 %	0,9 %	19 %	11 %
Serbia ja Montenegro			13 %	3 %

Lähde: UNESCO Institute for Statistics / The World's Women 2000

Huolimatta siitä, että alkeisopetus on useimmissa maissa ilmaista, ei vanhemmilla aina ole mahdollisuutta lähettää kaikkia lapsiaan kouluun. Koulutarvikkeet, kuten kirjat, koulupuku ja jopa kengät, saattavat olla liian kalliita jokaiselle lapselle hankittavaksi. Usein mahdollisuus koulunkäyntiin tarjotaan pojille, joita pidetään perheen tulevina elättäjinä.

Esteitä koulutiellä

Köyhyys pakottaa miljoonat lapset työntekoon koulunkäynnin sijasta. Suuren perheen elättäminen vaatii jokaisen osallistumista. Tyttöjen työpanosta tarvitaan erityisesti kotona. Kun arkiaskareista ja sisaruksista huolehtiminen vievät suurimman osan päivästä, ei opiskelulle jää aikaa.

Työtä tekevien lasten lukumäärää on vaikea arvioida, sillä monissa maissa lapsityövoiman käyttö on kiellettyä eikä lapsia rekisteröidä työntekijöiksi. Tehtaissa, kaivoksissa, kaduilla ja kotitalouksissa työskenteleviä lapsia arvioidaan olevan jopa 400 miljoonaa. Lasten työssäkäynti on yleisintä Aasiassa ja Afrikassa.

* Arviolta 80 000 lasta aloittaa työnteon joka päivä.

Kouluruokailun avulla kohti lukutaitoa

* Maailmassa on arviolta 300 miljoonaa jatkuvasti nälkää näkevää lasta. Heistä 170 miljoonaa on koululaisia.

YK:n ruokaohjelman (WFP) tavoitteena on edistää kehitysmaiden lasten ja erityisesti tyttöjen koulunkäyntiä kouluruokailun avulla. Koulussa tarjottava ruoka vähentää vanhempien päivittäistä taakkaa ruokkia kaikki perheenjäsenet ja kannustaa lähettämään myös perheen tytöt kouluun. Usein perhe saa tytön kouluun lähettämistä vastineeksi peruselintarvikkeita, kuten ruokaöljyä tai riisiä. Ruoka-avustuksella korvataan vanhemmille tytön työpanoksen menetys.

Monissa maissa tyttöjen koulunkäyntiä vaikeuttavat myös varhainen avioituminen ja lastensaanti. Tytöt saatetaan naittaa hyvinkin nuorina, ja raskaaksi tultuaan he usein keskeyttävät koulun. Kehitysmaissa tytöt käyvät koulua keskimäärin neljä vuotta vähemmän kuin pojat.

Köyhyys, nopea väestönkasvu sekä taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat ovat suurimmat esteet koulutuksen järjestämiselle. Myös sotien ja aseellisten selkkauksien takia suljetaan kouluja. Yhteiskunnallinen epävakaus ja yleinen turvattomuus vaikeuttavat opetuksen järjestämistä.

Odotettavissa oleva opiskeluaika on pisin Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa, lyhin Aasiassa ja Afrikassa. Suomessa, Norjassa ja Uudessa-Seelannissa lapset käyvät koulua pisimpään, noin 17 vuotta. Se on noin neljä kertaa kauemmin kuin esimerkiksi Nigerissä ja Burkina Fasossa. Lyhin koulutie on afganistanilaisella lapsella: keskimäärin vain noin kaksi vuotta.

Opetuksen tasa-arvoisuus

Sukupuolisidonnaiset asenteet ja normit ohjaavat yhä opetusta monissa maissa. Työille tarjolla oleva koulutus on erityisesti kehitysmaissa usein

- * **Joka vuosi** yli 15 miljoonaa alle 19-vuotiaasta tyttöä saa lapsen.
- * Namibiassa 14–18-vuotiaista koulutyttöistä 62 prosenttia tulee raskaaksi ja joutuu keskeyttämään koulun.

15–19-vuotiaana avioituneiden osuus ikäluokastaan eräissä maissa 2003

Maa	Tytöt	Pojat
Niger	70 %	4 %
Uganda	50 %	11 %
Afganistan	54 %	9 %
Bangladesh	51 %	5 %
Irak	28 %	15 %
Syyria	25 %	4 %
Jemen	24 %	5 %
Honduras	30 %	7 %

Lähde: Education For All Global Monitoring Report 2003/4. <http://www.efareport.unesco.org>

”Yritän siis sanoa, että satu Tuhkimosta on syvältä. Tuhkimo olisi pitänyt unohtaa tanssiaisat, opiskella sen sijaan juristiksi ja haastaa sitten ilkeä äitipuoli oikeuteen ’lapsen pahoimpitelystä’. Sitten hän olisi muuttanut pieneen kaupunkikämppeeseen (saduissa asunto löytyy aina heti), ja kun prinssi olisi tullut pirunmoisen pientä lasikenkää tarjoamaan, Tuhkimo olisi näyttänyt maihareitaan ja antanut prinsille bussirahaa, jotta tämä olisi päässyt takaisin kotiin.”

Belinda Olsson, Tuhkimo on syvältä teoksessa Pilluparvi, 2003. Toim. Linda Skugge, Belinda Olsson ja Brita Zilg. Suom. Anu Tukala. Like.

puutteellista ja keskittynyt ainoastaan perustaitojen opetukseen. Muun muassa matematiikassa, luonnontieteissä ja tekniikassa tytöt jäävät vaille riittävää koulutusta. Myös opetussuunnitelmat ja -materiaalit ovat usein puolueellisia, eivätkä ne aina ota huomioon tyttöjen ja naisten erityistarpeita.

Tyttöjä tulisi kannustaa hakeutumaan myös sukupuolelleen epätyypillisille aloille ja tarjota riittävästi mahdollisuuksia perinteisten koulutusalojen rinnalle. Monipuolinen opetustarjonta lisää tyttöjen valinnanmahdollisuuksia myös työelämässä.

3.2. Onko koulutus Suomessa tasa-arvoista?

Suomessa työillä ja pojilla on yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen. Siitä huolimatta naisten ja miesten koulutus- ja työurat ovat edelleen hyvin erilaisia. Naiset opiskelevat ja työskentelevät pääasiassa sosiaali- ja opetusalailla, miehet puolestaan tekniikan ja teollisuuden parissa.

Tutkinnon suorittaneet koulutusaloittain vuonna 2001

Koulutusala	Naiset	Miehet
Terveys- ja sosiaali-ala	81 %	11 %
Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus	76 %	24 %
Palvelualat	72 %	28 %
Humanistiset ja taidealat	71 %	29 %
Kaupalliset ja yhteiskuntatieteelliset alat	68 %	32 %
Luonnontieteelliset alat	45 %	55 %
Maa- ja metsätalousalat	30 %	70 %
Tekniikka	17 %	83 %

Lähde: Tilastokeskus.fi/tk/he/tasaarvo_koulutus.html

Vuonna 2001

- * Lukion suorittaneista oli naisia 58 prosenttia, miehiä 42 prosenttia.
- * Yliopisto-opiskelijoista oli naisia 53 prosenttia, miehiä 47 prosenttia.

Suomessa ammatti- ja koulutusalat ovat jakautuneet erityisen selvästi sukupuolen mukaan.

Tytöt menestyvät usein peruskoulussa poikia paremmin, mutta he pääsevät siitä huolimatta poikia harvemmin jatkokoulutukseen haluamalleen alalle.

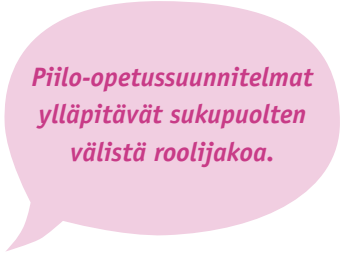
Sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi koulun kasvatustavoitteista. Kuitenkin myös meillä perinteiset sukupuoliroolit hallitsevat yhä opetusta. Sukupuolistereotyyppiat näkyvät muun muassa oppikirjoissa, joissa miehiä kuvataan naisia useammin toimijoina ja sankareina. Miehet myös nostetaan esiin historian merkkihenkilöinä, tieteentekijöinä ja taiteilijoina naisia useammin.

Usein vakiintuneita asenteita ja normeja siirretään huomaamatta. Uskomukset tyttöjen ja poikien erilaisista taidoista, valmiuksista ja kiinnostuksenkohteista elävät sitkeästi. Yleisiä harhaluuloja ovat oletukset tyttöjen heikommasta matemaattisesta ja teknisestä osaamisesta.

Myös tyttöjen ja poikien kohtelu koulussa on usein sukupuolisidonnaista. Tyttöjen odotetaan olevan tunnollisia puurtajia ja käyttäytyvän poikia rauhallisemmin. Pojat puolestaan leimaantuvat helposti meluaviksi, keskittymiskyvyttömiksi häiriköiksi.

Opetussuunnitelmat ovat lähtökohdiltaan sukupuolineutraaleja mutta käytännössä ne usein sukupuolistuvat. Niin sanotut *piilo-opetussuunnitelmat* uudistavat ja ylläpitävät sukupuolen mukaista roolijakoa, mikä vaikuttaa koulumaailman jälkeen myös työelämässä. Asian tiedostaminen on tärkeää, sillä stereotyyppien mukainen kohtelu ja opetus vesittävät virallista opetussuunnitelmaa ja ne saattavat myös rajoittaa oppilaiden valinnanmahdollisuuksia.

*Piilo-opetussuunnitelmat
ylläpitävät sukupuolten
välistä roolijakoa.*

3.3. Naiset ja päätöksenteko

Viime vuosikymmeninä tapahtuneesta kehityksestä huolimatta naiset ovat yhä aliedustettuja monilla hallinnon aloilla ja päätöksenteon tasoilla. Naisia on maailmanlaajuisesti johtopaikoilla vähän niin kansallisissa ja ylikansallisissa yhtiöissä, pankeissa, joukkoviestimissä, akateemisissa ja tieteellisissä yhteisöissä kuin alueellisissa ja kansainvälisissä organisaatioissakin. Samoin valtiollisissa ja alueellisissa päätöksentekoelimityksissä naisia on vähän. Myös oikeuslaitoksen tuomareista vähemmistö on naisia.

PEKINGIN ASIAKIRJA korostaa naisten päätöksentekoon osallistumisen olevan avaintekijä naisten aseman edistämiseksi. Tavoitteena on naisten vaikutusvallan lisääminen, heidän autonomiansa edistäminen sekä sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen aseman parantaminen. Demokratian toteutumisen kannalta naisia tulee tukea ja kannustaa osallistumaan päätöksentekoon, vaaleihin ja poliittisiin tehtäviin.

Naisten osallistumismahdollisuuksien lisääminen ja tasa-arvon saavuttaminen vaativat ennen kaikkea muutoksia yleisiin asenteisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Naisnäkökulman huomioiminen kaikilla päätöksenteon tasoilla edistää naisten asemaa, mutta tavoite ei toteudu ilman naisten tosiasiallisen vallan kasvattamista.

Suomessa naisten yhteiskunnallinen toiminta on ollut aktiivista jo 1800-luvulta lähtien. Naiset ovat toimineet sekä miesten rinnalla että omissa yhdistyksissään yhteiskunnallisten ongelmien ja naisten aseman parantamiseksi.

Eniten naisia on kansallisissa parlamenteissa Pohjoismaissa, 39,7 prosenttia, vähiten arabimaissa, 6,2 prosenttia. Euroopan parlamentissa naisia on 31 prosenttia.

Ensimmäiset naisasiayhdistykset olivat Suomen Naisyhdistys (1884) ja Naisasialiitto Unioni (1892).

Naisten toiminta on erityisen vilkasta kansalaisjärjestökentällä. Poliittisella tasolla eduskunnan sisäinen naisverkosto käsittelee naisia koskevia kysymyksiä yli puoluerajojen. Toiminnan tavoitteena on tuoda naisnäkökulmaa lainvalmistelutyöhön, edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä toimia naisten oikeuksien toteutumisen puolesta niin Suomessa kuin muual- lakin maailmassa.

3.4. Naiset maailman parlamenteissa

Naisten osuus parlamentissa on yksi tasa-arvon mittareista. Viimeisten vuosikymmenien aikana naisten poliittiset oikeudet ovat kohentuneet kaikkialla maailmassa, mutta siitä huolimatta naisten mahdollisuudet tulla valituiksi kansallisiin parlamenteihin ovat yhä melko vähäiset. Ministeriöissä ja parlamenttien lähiluoneissa naisia on erityisen vähän.

Naisedustajien määrä eräiden maiden parlamentissa (parlamenttien alahuoneet)

Maa	Vaalit	Paikkoja parlamentissa	Naisedustajien lukumäärä	Naisten osuus
Ruanda	09/2003	80	39	48,8 %
Ruotsi	09/2002	349	158	45,3 %
Tanska	11/2001	179	68	38,0 %
Suomi	03/2003	200	75	37,5 %
Norja	09/2001	165	60	36,4 %
Kuuba	01/2003	609	219	36,0 %
Argentiina	10/2001	257	79	30,7 %
Islanti	05/2003	63	19	30,2 %
Uganda	06/2001	304	75	24,7 %
Pakistan	10/2002	342	74	21,6 %
Tansania	10/2000	295	63	21,4 %
Kiina	03/2003	2985	604	20,2 %
Viro	03/2003	101	19	18,8 %
Israel	01/2003	120	18	15,0 %
Yhdysvallat	11/2002	435	62	14,3 %
Gambia	01/2002	53	7	13,2 %
Ranska	06/2002	574	70	12,2 %
Mali	07/2002	147	15	10,2 %
Sudan	12/2000	360	36	9,7 %
Intia	09/1999	543	48	8,8 %
Guatemala	11/2003	158	13	8,2 %
Japani	11/2003	480	34	7,1 %
Kenia	12/2002	224	16	7,1 %
Albania	06/2001	140	8	5,7 %
Jordania	06/2003	110	6	5,5 %
Egypti	11/2000	454	11	2,4 %
Jemen	04/2003	301	1	0,3 %

Lähde: www.ipu.org

Suomalaiset naiset ovat olleet edelläkävijöitä poliittisen osallistumisen alueella. Naisia on valittu eduskuntaan vuodesta 1907 lähtien ja heidän määränsä on kasvanut vuosi vuodelta. Huippu koettiin vuonna 1991, jolloin naiskansanedustajia valittiin 77 (38,5 prosenttia). Muissa Pohjoismaissa ainoastaan Ruotsissa naiskansanedustajia on enemmän.

Naisten poliittiseen osallistumiseen vaikuttavat poliittisen järjestelmän ja kulttuuristen piirteiden lisäksi naisten työssäkäynnin yleisyys sekä koulutus-taso. Myös syrjivät asenteet ja käytännöt, perhe- ja lastenhoitovelvollisuudet sekä julkiseen virkaan pyrkimisen kalleus – kuten vaalikampanja – vaikeut-tavat naisten hakeutumista julkiselle uralle.

Naiset Suomen eduskuntavaaleissa 1999 ja 2003 (koko maa)

Vuosi	Naisehdokkaiden osuus	Naisehdokkaiden ääniosuus	Naisten osuus valituista
1999	37 %	38,3 %	37 %
2003	39,8 %	42,6 %	37,5 %

Lähde: www.tasa-arvotietopankki.fi

Naiset kuntien johdossa

Suomessa 2001/2002 (koko maa):

- * kunnanjohtajia 9,8 %
- * valtuuston johtajia 24,1 %
- * hallitusten puheenjohtajia 16,5 %
- * toimielinten puheenjohtajia 22,7 %

Lähde: www.tasa-arvotietopankki.fi

1980-luvulta lähtien noin kolmannes suomalaisista kansanedustajista on ollut naisia.

Kiintiöllä kohti tasa-arvoa?

Naisten osuutta päätöksenteossa on mahdollista lisätä niin sanottujen *positiivisten erityistoimien* avulla. Ihmisoikeusnäkökulmasta *kiintiöt* ovat keino turvata jonkin ryhmän tasavertaiset mahdollisuudet nauttia oikeuksistaan.

Suomessa tasa-arvolain uudistuksen (1995) yhteydessä hyväksyttiin sukupuolikiintiöt valtionhallinnon komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä sekä kunnallisissa toimielimissä lukuunottamatta kunnanvaltuustoja. Säädöksen mukaan naisia ja miehiä tulee kumpiakin olla vähintään 40 prosenttia.

Poliittisten puolueiden ehdokasasettelussa naiskiintiöitä on kokeiltu muutamissa Euroopan maissa. Myös erillisiä naislistoja on kokeiltu muun muassa Islannissa.

Kiintiöiden avulla on mahdollista turvata naisten osallistuminen päätöksentekoon mutta ne eivät kuitenkaan yksin riitä poistamaan eriarvoisuutta. Tärkeää on muuttaa niitä rakenteellisia ja asenteellisia malleja, jotka ylläpitävät naisten epätasa-arvoista asemaa ja toimivat esteenä naisten oikeuksien toteutumiselle.

Suomalaisia naisia vallan huipulla

1990 Elisabeth Rehn puolustusministeriksi
1992 Sirkka Hämäläinen Suomen Pankin pääjohtajaksi
1993 Riitta Uosukainen eduskunnan puhemieheksi
1994 Tarja Halonen ulkoministeriksi
1995 Eeva-Riitta Siitonen Helsingin kaupunginjohtajaksi
2000 Tarja Halonen presidentiksi
2003 Anneli Jäätteenmäki pääministeriksi

Lähteet:

Global Education Digerst 2004. Comparing Education Statistics Across the World. UNESCO Intstitute for Statistics. Montreal, 2004.

Kuusipalo, Jaana: Valitaanko nainen vai pätevä? Politiikka 42:1, 2000.

Lampinen, Pauliina ja Soirola, Sanna: 'Tytöt, pojat ja mamut' Opettajien ja oppilaiden käsityksiä menestymisestä, sukupuolesta ja tasa-arvosta koulussa. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitoksen keskusteluaiheita 1/2000.

Lapset ja nuoret matkalla kestävään kehitykseen. Ajankohtaista tyttöjen koulutuksesta, terveydenhoidosta, tasa-arvosta. Toim. Paula Alkio. Väestöliitto. Väestötietosarja 10. Helsinki 2002.

Mustakallio, Sinikka: Naisten oikeudet poliittisessa ja julkisessa elämässä. Teoksessa Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Monica Herrlin. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1998.

Opetussuunnitelma www.oph.fi/info/ops/

Soro, Riitta. Opettajien uskomukset työistä, pojista ja tasa-arvosta matematiikassa. Turun yliopisto. Painosalama Oy. Turku, 2002.

Vuorikoski, Marjo, Törmä, Sirpa ja Viskari, Sinikka: Opettajan vaiettu valta. Vastapaino. Tampere, 2003.

Women, Power and Academi. From Rhetoric to Reality. Edited by Mary-Louise Kearney. UNESCO Publishing Paris, Berghahn Books, 2000.

Women in Parliament: Beyond Numbers. International Institute for Democracy and Electoral Assistance, (International IDEA). Stockholm, 1998.

World Food Programme: <http://www.wfp.org>

Tehtäviä

1. Lukutaito on kaiken koulutuksen edellytys. Maailmassa on nykyään noin 876 miljoonaa lukutaidotonta, joista 2/3 on naisia. Miettikää, millainen olisi sinun päiväsi ilman lukutaitoa? Listatkaa, mihin kaikkeen tarvitsette lukutaitoa yhden arkipäivän aikana. (AI, HY)
2. Miten naisten ja tyttöjen mahdollisuudet ja oikeudet koulukseen ovat kehittyneet Suomessa? Entä muualla maailmassa? Mitä esteitä tyttöjen koulunkäynnille voi olla? Millä tavoin esimerkiksi velvoite kotitöihin osallistumiseen ja perheen elättämiseen vaikuttavat tyttöjen koulunkäynti mahdollisuuksiin kehitysmaissa? (HY)
3. Lukekaa Helen Dunmoren runo Teurastajan tytär. Mitä runo kertoo perheen ja perinteen vaikutuksesta nuoren naisen mahdollisuuksiin? Kuka tai ketkä runossa neuvovat tyttöä? Mitä mieltä olette näistä neuvoista? Miten te neuvoisitte tyttöä hänen tilanteessaan?
  - a. Pohtikaa ryhmässä, millainen on tytön tilanne viiden vuoden kuluttua, kun asiat ovat ratkenneet tytön kannalta parhain päin. Näytelkää tai kirjoittakaa kuvaus tapahtumista.
  - b. Kirjoittakaa tarina runomuodossa uudelleen nykyaikaan sijoitettuna. (AI, ILMAISUTAITO)
4. Miten ja millä tavoin arvellette oman perheenne taustan ja arvostusten vaikuttavan omiin koulutus- ja ammatinvalintoihinne? Tehkää perheistänne sukupuu, johon sijoitatte myös ammatit. Käyttäkää ympyräsukupuumallia: sijoita itsesi ympyrän keskelle, seuraavalle kehälle vanhempasi sukulaisineen jne. Käytä eri värejä erottamaan sukupuolet.
  - a. Tutkikaa mitä ammatteja on suvussanne yleisemmin valittu. Mitä ammatteja perheessasi / suvussasi arvostetaan?
  - b. Miten ammatit ovat jakautuneet sukupuolen perusteella?
  - c. Haastattele poikkeavan ammatinvalinnan tehnyttä sukulaistasi, mikäli mahdollista. (OPO, HY, AI)
5. Suomessa naiset saivat ensimmäisenä Euroopassa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä vaalikelpoisuuden vuonna 1906. Selvittäkää, miksi naisten äänioikeutta aikanaan vastustettiin. Miten eri yhteiskuntaluokkien naiset kamppailivat äänioikeudesta? Ottakaa selvää, missä maissa naisilla ei edelleenkaan ole äänioikeutta. Listatkaa mahdollisia syitä tähän. (HY)
6. Naisten määrä päättävissä elimissä on jonkin verran lisääntynyt viime aikoina.
  - a. Tutkikaa Naiset maailman parlamenteissa -taulukkoa. Muodostakaa annetuista tiedoista diagrammi tai muu taulukko. Mitä havaintoja teette kuvaajan perusteella? Miettikää syitä eri maiden tilanteeseen.
  - b. Tehkää kuvitettu aikajana suomalaisista naisista poliittisina päättäjinä viimeisen sadan vuoden ajalta. Pohtikaa, miksi naisia on nykyään päättäjinä enemmän kuin ennen. Vertailkaa tilannetta Pohjoismaissa ja jossakin valitsemassanne Euroopan maassa.
  - c. Tehkää kuvitettu maailmankartta nykyisistä vaikuttajanaisista (presidentit, pääministerit, poliittiset johtajat ja yritysjohtajat). (MA, HY)

Teurastajan tytär

Missä kävit, tyttö pieni,
kun ilma on noin hurja?

*Tapasin seilorin, äiti,
sain viisi jonglööriin keilaa,
hän pyytää minua mukaansa.*

Kulta pieni, tule sisään,
älä koskaan lähde pois,
olet teurastajan tyttö.

Missä kävit, tyttö pieni,
talvisella säällä?

*Tapasin soturin, sain neljä
tanssijan vannetta,
hän pyytää ikuista rakkautta.*

Kulta pieni, tule sisään,
sulje ovi perässä,
olet teurastaja tyttö.

Missä kävit, tyttö pieni,
myrskyisellä säällä?

*Tapasin prinssin, hän
antoi kolme lupasta,
hän haluaa minut sydämeensä.*

Kulta pieni, unohda hänet
ja anna lupaukset takaisin,
olet teurastajan tyttö.

Missä kävit, tyttö pieni,
nousevassa myrskyssä?

*Puhuin viisaan miehen kanssa,
sain hyvän ja pahan tiedon,
hän opettaa minua ikuisesti.*

Kulta pieni, et tarvitse
hänen tietoaan,
olet teurastajan tyttö.

Missä kävit, tyttö pieni,
kesäisenä päivänä?

*Kohtasin kylällä teurastajan,
hän teroittaa veistä minua varten,
olen teurastajan tyttö.*

Helen Dunmore, Teurastajan tytär
kokoelmasta Kuuna päivänä. Englantilaista,
skotlantilaista ja irlantilasta nykyrunoutta.
2004. Toim. Piirita Maavuori. Suom.
Jyrki Kiiskinen. WSOY.

*Pidä ruususi
raivaa sen sijaan
ruokapöytä*

*pidä ruususi
valehtelee sen sijaan
hiukan vähemmän*

*pidä ruususi
kuuntele sen sijaan
mitä minä sanon*

*rakasta minua vähemmän
usko minua enemmän*

Pidä ruususi!

Märta Tikkanen, kokoelmasta Vuosisadan rakkaustarina. 1978. Suom. Eila Pennanen. Tammi.

7. Selvittääkää, mitä sukupuoliikiintiöillä tarkoitetaan. Miksi kiintiöitä kannatetaan ja miksi niitä vastustetaan? Väitelkää tai kirjoittakaa mielipidekirjoitus puolesta ja vastaan, esimerkiksi otsikoilla Valitaanko nainen vai pätevä? Tarvitaanko naisten puoluetta? Pitääkö oppilasvalinnassa antaa lisäpisteteitä, mikäli pyrkii toiselle sukupuolelle tyypilliselle alalle?
(OPO, AI, HY)
8. Selvittääkää, minkälaisia naisjärjestöjä ja –verkostoja Suomessa on tällä hetkellä. Mistä yhteyksistä tunnette heidän toimintaansa?
(HY)

4. Naiset, väkivalta ja aseelliset konfliktit

”Naisiin kohdistuva väkivalta on este tasa-arvon, kehityksen ja rauhan saavuttamisen tiellä. Naisiin kohdistuva väkivalta sekä loukkaa että heikentää naisten mahdollisuuksia nauttia ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan tai jopa mitätöi ne kokonaan.”

* * *

”Väkivalta naisia kohtaan on yksi niistä ankarista yhteiskunnallisista mekanismeista, joilla naiset pakotetaan alistettuun asemaan miehiin nähden.”

* * *

”Tärkeä tekijä naisten aseman edistämiseksi on ympäristö, joka ylläpitää rauhaa maailmassa sekä edistää ja suojelee ihmisoikeuksia, demokratiaa ja riittäisyyksien rauhanomaista ratkaisemista --. Rauhaa ei voi käsitellä erillään naisten ja miesten tasa-arvosta ja kehityksestä.”

PEKINGIN ASIAKIRJA

4. NAISET, VÄKIVALTA JA ASEELLISET KONFLIKTIT

”Jokaisella yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.”

YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUS, 3. ARTIKLA

Miljoonat naiset kohtaavat väkivaltaa kaikkialla maailmassa. Naisiin kohdistuva väkivalta on muodoiltaan moninaista ja pitää sisällään erilaisia tekoja. Väkivalta voi olla henkistä, fyysistä tai seksuaalista. Se voi olla myös taloudellista, uskonnollista tai rakenteellista. Hyvin usein se on piilevää. Monimuotoisuudessaan naisiin kohdistuva väkivalta on yksi vakavimpia uhkia naisten oikeuksien toteutumiselle ja este tasa-arvon saavuttamiselle.

Naisiin kohdistuva väkivalta ylittää yhteiskunnalliset rajat. Se ei ole riippuvainen koulutustasosta, uskonnosta, sosiaalisesta asemasta tai taloudellisesta tilanteesta. Usein naisiin kohdistuu väkivaltaa ainoastaan siksi, että he ovat naisia.

Monet kulttuuriset ja uskonnolliset käytännöt sallivat naisten väkivaltaisen kohtelun. Esimerkiksi naisten ympärileikkaus, lapsiavioliitot, pakotetut raskaudet tai ehkäisyvälineiden käytön kieltäminen ovat käytäntöjä, jotka vaikuttavat lukemattomien naisten elämään.

Naisiin kohdistuva väkivaltaa alettiin pitää ihmisoikeuskysymyksenä vasta 1990-luvulla. **PEKINGIN ASIAKIRJASSA** käsite on määritelty hyvin kattavasti. Julistuksen määritelmän mukaan naisiin kohdistuva väkivalta tarkoittaa *”mitä tahansa sukupuoleen liittyvää väkivaltaa tai sillä uhkaamista, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa naisille fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa tai kärsimystä [--] se kattaa myös tällaisella väkivallalla uhkaamisen, pakottamisen tai mielivaltaisen joko julkisen tai yksityiselämässä tapahtuvan vapauden riiston.”*

Naisiin ja tyttöihin kohdistuvia ihmisoikeusloukkauksia ovat muun muassa

- * perheessä tapahtuva pahoinpitely ja seksuaalinen hyväksikäyttö
- * raiskaus avioliitossa
- * tyttösikiöiden abortointi
- * työpaikalla tapahtuva seksuaalinen häirintä tai ahdistelu
- * seksuaalinen riisto ja prostituutioon pakottaminen
- * hyväksikäyttö sodan ja aseellisten konfliktien yhteydessä, kuten joukkoraiskaukset, väkisin raskaaksi tekeminen, seksuaalinen orjuuttaminen ja pakkotyöleirit.

Kukat

*Ei se monille edes pälkähdä päähän.
Vaun sinulle se sentään juolahti mieleen
Vakuutit, että ostit jo kukat
melkein – vain jokin oli mennyt pieleen.*

*Kauppa oli kiinni. Tai epäröit –
niin tyyppillistä meille, eikö vaan?
Varmaan jotenkin kuvittelit,
etten sinun kukkiasi haluaisinkaan.*

*Hymyilin ja halasin sinua silloin.
Nyt hymyilen enää kaihoisasti.
Mutta kukat jotka melkein ostit
ovat kestäneet tähän asti.*

Wendy Cope, kokoelmasta *Vakavia asioita*. 1995.
Suom. Tuomas Nevanlinna. Loki-kirjat.

*Usein naisiin kohdistuu
väkivaltaa ainoastaan siksi,
että he ovat naisia.*

Tunsin kerran naisen joka kulki kotonaan alasti. Hänen miehensä vaatetti häntä, kietoi hänen ympärilleen peittoja, huopia, aamutakkeja. Nainen heitti ne pois ja säteili. Hän tahtoi kävellä alasti ja paljain jaloin. Hän jätti kenkensä metsiin ja vieraisiin paikkoihin. Vaatteensa hän jätti lattialle, otti kuuta. Hän sanoi: aina palan, kurkotan. Hän hymyili. Hän sanoi: kuulla on terveellinen maito, auringolla tappava silmä. Hän nyökkäsi itselleen. Hänen miehensä katseli toisaalle ja rakasti kuvastojen kerrospuettuja naisia. Mies sanoi: nainen on luonnostaan siveä. Nainen nauroi, eikä

lakannut. Hän ei lakannut, vaikka mies pyysi. Kun mies rukoili, naisen oli pakko irtistää hassusti, siksi, sanoi nainen, kun se oli niin hassua. Siksi, sanoi mies, siksi minä vasta lähdin.

Saila Susiluoto, kokoelmasta Siivekkäät ja Hännäkkäät, 2001. Otava.

Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan kahden henkilön intiimissä suhteessa tapahtuvaa väkivaltaa.

Perheväkivallalla tarkoitetaan kaikkia perheen jäseniä koskettavaa väkivaltaa. Käsite on laajempi kuin parisuhdeväkivallan mutta suppeampi kuin lähisuhdeväkivallan.

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan perheessä tai muissa sukulaisuus- ja tuttavuussuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa.

Olipa naisten kohtaama väkivalta muodoltaan millaista tahansa, se on aina vakava ihmisoikeusloukkaus, johon tulee puuttua. Kaikkien yhteiskuntien ja hallitusten velvollisuus onkin kehittää lainsäädäntöä ja luoda järjestelmiä, jotka mahdollistavat väkivallan uhrien suojelun ja tekijöiden rankaisemisen. Viranomaisille tulee taata myös paremmat mahdollisuudet puuttua perheessä tapahtuvaan väkivaltaan.

4.1. Naisten lähipiirissä kohtaama väkivalta

Naisiin kohdistuva väkivalta poikkeaa olennaisesti miesten kohtaamasta väkivallasta. Miehet kohtaavat väkivaltaa useimmiten julkisilla paikoilla, kuten kaduilla ja puistoissa. Naisille todennäköisin paikka joutua pahoinpidellyksi on oma koti. Perheessä tapahtuva väkivalta koskettaa aina myös lapsia. He ovat usein läsnä väkivaltatilanteissa ja monesti myös pahoinpitelyn kohteita.

Naisten kohtaama väkivalta on useimmin *pari-* tai *lähisuhdeväkivaltaa*, jossa väkivallan tekijä on puoliso, seurustelukumppani, miespuolinen perheenjäsen tai muu entuudestaan tuttu henkilö. Tavallisinta väkivalta on heteroseksuaalisissa suhteissa, joita säätelevät perinteiset käsitykset naisten ja miesten rooleista sekä kulttuurisidonnaiset käsitykset moraalista, uskollisuudesta, kunnian ja häpeästä.

- * Vähintään joka kolmas maailman naisista on joutunut miespuolisen kumppaninsa väkivallan tai sillä uhkaamisen kohteeksi.
- * Joka neljäs suomalainen nainen on kokenut fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa parisuhteessaan.
- * 80 prosentissa pari- ja lähisuhteessa tapahtuvan väkivallan kohteena on nainen.
- * 90 prosentissa tekijänä on mies.

Naisten kohtaamalle väkivallalle on tyypillistä tekojen monimuotoisuus ja niiden jatkuvuus. Ennen ensimmäistä fyysistä tekoa – läimäytystä, tönäisyä tai nyrkin iskua – nainen on saattanut joutua henkisen tai taloudellisen vallankäytön kohteeksi. Nimittely, solvaaminen ja syyttely, toisen vapauden rajoittaminen tai seksuaalinen painostus ovat merkkejä vääristyneestä vallankäytöstä. Näkymätöntä hallintaa ja kontrollointia ei useinkaan osata yhdistää väkivaltaan eikä ymmärretä vaaratekijäksi.

Väkivaltaa on monenlaista

Fyysinen väkivalta

- * lyöminen
- * potkiminen
- * töniminen
- * kiinnipitäminen
- * hiuksista vetäminen
- * läimäyttely
- * ruumiinvamman tuottaminen

Henkinen väkivalta

- * nimittely
- * haukkuminen
- * uhkailu
- * vähättely
- * alistaminen
- * nöryyttäminen
- * kiristäminen
- * pelottelu
- * tavaroiden hajottaminen
- * vapauden rajoittaminen

Seksuaalinen väkivalta

- * ahdistelu
- * lähentely
- * häirintä
- * koskettelu
- * pakottaminen nöryyttäviin tai epämiellyttäviin seksuaalisiin tekoihin
- * seksiin pakottaminen
- * raiskaus

Taloudellinen väkivalta

- * rahan käytön kontrolloiminen
- * toisen omaisuuden tai rahan luvaton haltuunotto ja käyttö
- * itsenäisen toimeentulon estäminen
- * merkittävien taloudellisten päätösten tekeminen yksin

Uskonnollinen väkivalta

- * toisen uskonnollisuuden tai uskonnollisten tarpeiden halveksiminen ja pilkkaaminen
- * uskonnon harjoittamisen kieltäminen
- * uskonnollisilla säännöillä pelottelu, painostaminen ja kiristäminen
- * pakottaminen uskonnollisiin normeihin ja sääntöihin

Väkivaltaa on myös

- * hoidon laiminlyönti tai avun epääminen
- * lapsen käyttö väkivallan välineenä: lapsen vahingoittamisella uhkaaminen, lasten käyttäminen riidan välikappaleina, lapsen tapaamisen väärinkäyttö
- * piilevä väkivalta: uhkan ilmapiiri, tietoisuus väkivallan mahdollisuudesta

Väkivallassa on aina kyse vääristyneestä vallankäytöstä, toisen kontrolloimisesta ja alistamisesta.

Usein lähisuhdeväkivalta liittyy elämän kriisitilanteisiin, jolloin rakentavien ratkaisumallien puuttuminen johtaa väkivallan käyttöön. Tekijä saattaa perustella tekojaan parisuhteen ongelmilla, elämäntilanteen vaikeudella tai parisuhteessa kokemallaan henkisellä väkivallalla. Henkinen väkivalta ei kuitenkaan missään tilanteessa oikeuta fyysistä väkivaltaa.

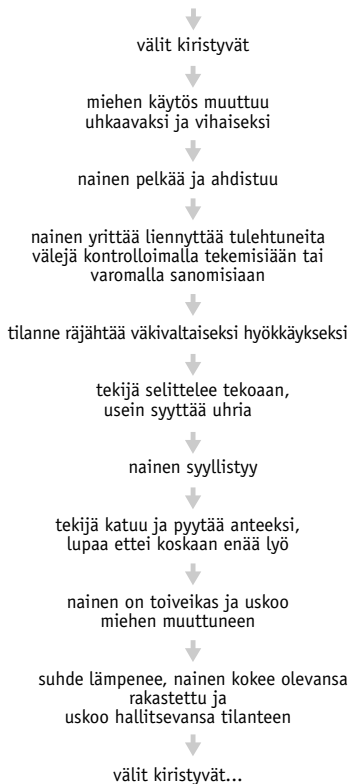
Väkivallan kierre

Pari- ja lähisuhdeväkivallassa tilanteet noudattavat hyvin usein lähes kaavaista mallia: suhteessa vuorottelevat lämmön, rakkauden ja rauhan ajat väkivaltaisten jaksojen kanssa.

Mikä tahansa voi laukaista pahoinpitelyn – siivoamaton koti, tottelemattomat lapset tai myöhässä oleva ruoka. Väkivaltaisuuden toistuminen voi vaihdella viikoista vuosiin. Tapaus saattaa jäädä myös yksittäiseksi, mutta aina se kuitenkin jättää pelon ja epävarmuuden tunteen.

Väkivallan tekijän valta ja hallitseva asema perustuu väkivallan ja sen uhkan aiheuttamaan jatkuvaan pelkoon. Uhri tarkkailee lakkaamatta käytöstään voimatta täysipainoisesti keskittyä omaan elämäänsä.

Väkivallan kierre

Suomessa puolison tai partnerin tekemän väkivallan uhreina kuolleet 1996–2002

vuosi	naiset	miehet
2002	15	4
2001	25	5
2000	19	3
1999	17	3
1998	15	3
1997	17	4
1996	30	4

Lähde: Tilastokeskus/ Kuolemansyytilasto

Väkivallalla on taipumus seurata niin uhria kuin tekijääkin. Huomattava osa väkivaltaa kumppaniaan kohtaan käyttäneistä miehistä on lapsuudessaan ollut osallisena perheväkivaltilanteissa. Väkivallasta tulee helposti ongelmien ratkaisumalli. Myös useat väkivallan kohteeksi joutuneet naiset ovat kohdanneet väkivaltaa aikaisemmin elämässään. Väkivaltaan puuttuminen on ainoa keino käyttäytymisen muuttamiseksi ja väkivallan kierteen ennaltaehkäisemiseksi.

Naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa

Suomessa väkivallan seurauksena kuolleista henkilöistä noin kolmannes on naisia. Väestömäärään suhteutettuna se on enemmän kuin muissa läntisen Euroopan maissa. Suuri osa naisiin kohdistuvista henkirikoksista tapahtuu parisuhteessa, usein erotilanteiden yhteydessä, mustasukkaisuuden tai muun syyn aiheuttaman riidan päätteeksi. Vuosittain noin 20–30 naista kuolee lähisuhdeväkivallan seurauksena, ja useat tuhannet saavat vammoja.

Kotitalouksista soitetaan hälytyskeskuksiin noin 50 000 hätäpuhelia vuosittain. Poliisin arvioiden mukaan lähes kolmanneksessa on kyse perheväkivaltilanteesta. Tapauksia kirjataan kuitenkin vain murto-osa tästä. Vuonna 2000 vain joka kymmenes poliisin tietoon tullut väkivaltatapaus koski perheväkivaltaa.

Suomalaisista naisista

- * 40 prosenttia on joutunut miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi 15 vuotta täytettyään.
- * joka viides on kokenut väkivaltaa alle 15-vuotiaana.
- * parisuhteessa olevista naisista joka viides on joutunut fyysisen tai seksuaalisen hyväksikäytön tai sillä uhkailun kohteeksi.
- * valtaosassa parisuhteen ulkopuolella tapahtuneista väkivallanteista tekijä on ollut tuttu.

Lähde: Heiskanen & Piispa (1998): *Usko, toivo, harkaus*.

Suomalaista naista on totuttu pitämään vahvana ja selviytyjänä. Tämä vahvuuden ihanne saa monet naiset kamppailemaan hiljaisuudessa väkivallan kokemusten kanssa. Näkyvät mustelmat ja ruhjeet saatetaan selittää kaatumisina tai epähuomiossa sattuneina kolhuina. Usein väkivalta on jatkunut jo pitkään, ennen kuin nainen hakee ulkopuolista apua, ja arviolta vain joka kymmenes ilmoittaa kohtaamastaan vakavasta väkivallasta poliisille.

Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta aiheuttaa yhteiskunnalle miljoonien eurojen kustannukset vuosittain.

Vuonna 1998 naisiin kohdistuvasta fyysisestä väkivallasta aiheutui 45 miljoonan euron välittömät kustannukset. Suurin osa aiheutui parisuhteessa tapahtuneesta väkivallasta.

Kustannukset jakautuivat seuraavasti:

Oikeussektori: 26,6 miljoonaa euroa (joista 6,2 miljoonaa euroa poliisikustannuksia; 6,6 miljoonaa euroa oikeuslaitoksen kustannuksia; 13,8 miljoonaa euroa vankilaitoksen kuluja)

Sosiaalisektori: 14,8 miljoonaa euroa (turvakotien, kriisipalvelujen, sosiaalitoimen sekä terapian käytöstä aiheutuneet kustannukset)

Terveyssektori: 3,4 miljoonaa euroa (vammojen hoidattaminen sairaaloissa ja terveyskeskuksissa), tämän lisäksi lääkkeisiin käytettiin lähes yhtä paljon rahaa.

Väkivallasta aiheutuvia välillisiä kustannuksia arvioidaan kertyvän jopa kaksinkertaisesti. Menetetystä terveydestä, hyvinvoinnista ja heikentyneestä työkyvystä koituu yhteiskunnalle noin 60–100 miljoonan euron kustannukset vuosittain.

Lähde: Heiskanen & Piispa (1998): Väkivallan hinta.

* tutkimuksessa esiintyneet markkamääräiset summat on muutettu euroiksi virallisen kurssin mukaisesti (1e = 5,95 mk).

Vaiettu väkivalta

Lähisuhdeväkivalta on edelleen vaiettu asia niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Väkivallasta puhuminen on usein vaikeaa siihen liittyvän syyllisyyden ja voimakkaan häpeän tunteen vuoksi. Tästä syystä lukuisat naiset eivät ilmoita kenellekään kohtaamastaan väkivallasta.

Väkivalta kaikissa muodoissaan murentaa naisen itsetunnon, jolloin avun hakeminen ja väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen on vaikeaa. Monesti nainen uskoo syyn olevan itsessään ja kuvittelee ansainneensa saamansa kohtelun. Nujerrettuna nainen omaksuu helposti käsityksen itsestään tarpeettomana, avuttomana ja heikkona ihmisenä. Minäkuvan muututtua uhri usein takertuu tekijään eikä usko kykyihinsä selviytyä itsenäisesti. Toivo tilanteen muuttumisesta, yksin jäämisen pelko, yhteiset lapset tai taloudellisen itsenäisyyden puute estävät usein naisia lähtemästä.

Vaikeuden ohella väkivallan kierrettä ylläpitävät syvälle juurtuneet käsitykset, joiden mukaan perheen sisäiset asiat ovat yksityisasiota. Perheessä tapahtuva pahoinpitely tai muu väkivalta on yhä monissa maissa asia, johon viranomaisten on hankala puuttua. Lainsäädännön kehittämisen ohella naisille tulee tarjota tietoa oikeuksistaan ja rohkaista heitä hakemaan apua. Myös väkivaltainen kumppani tulee saattaa hoitoon.

Naisia hakataan usein lukuisia kertoja, ennen kuin he hakevat apua

- * Suomalaisista väkivaltaa kokeneista naisista vain noin joka neljäs hakee apua. Heistä valtaosa on kokenut väkivaltaa jo pitkään.
- * Vanhemmat naiset ilmoittavat tapauksista nuorempia harvemmin.
- * Apua haetaan useimmiten vasta suhteen päättymisen jälkeen.
- * Yleisemmin apua haetaan terveyskeskuksesta, poliisilta ja perheneuvolasta.

Vuosittain 20–30 naista kuolee Suomessa lähisuhdeväkivallan seurauksena.

Naiset pelkäävät väkivaltaa usein miehiä enemmän:

- * 2/3 naisista on huolissaan itseensä kohdistuvasta väkivallasta.
- * Yli 50 prosenttia on huolestunut katuväkivallan uhriksi joutumisesta.
- * Yli 40 prosenttia on huolestunut tuntemattoman raiskaajan uhriksi joutumisesta.
- * 14 prosenttia on huolissaan väkivaltaisesta perheenjäsenestä.

Lähde: Heiskanen & Piispa (1998): Usko, toivo, harkkaus.

Väkivallan pelko

Naisiin kohdistuvat väkivallanteot aiheuttavat pelkoa, joka rajoittaa naisten mahdollisuuksia elää vapaasti. Väkivallan pelko voi aiheuttaa muutoksia ihmisen käyttäytymisessä. Väkivallan kohteeksi joutumisen pelossa saatetaan vältellä tietyillä julkisilla paikoilla liikkumista tiettyyn vuorokaudenaikaan. Yksin liikkumista varotaan erityisesti iltaisin keskusta-alueilla. Koska väkivallan pelko kaventaa toimintamahdollisuuksia, se vaikuttaa samalla tavoin kuin itse väkivalta rajoittaen ja kahliten uhria. Väkivallan pelko voi myös johtaa siihen, että nainen alkaa pelätä kaikkia miehiä, vaikka ei itse olisikaan joutunut koskaan väkivaltaisen teon kohteeksi.

Pahoinpitely on aina rikos

Suomessa rikoslaki muuttui vuonna 1995. Lain muutoksen myötä yksityisellä paikalla, myös kotona, tapahtuva pahoinpitely tuli virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Aiemmin tekijä joutui yksityisasunnossa tapahtuneesta väkivallasta rikosoikeudelliseen vastuuseen vain, jos uhri itse nosti syytteen häntä vastaan. Muutoksen jälkeen ilmoitusvastuu on laajentunut koskemaan myös viranomaisia. Kotiin lähetetyn poliisipartion velvollisuus on tehdä tapahtuneesta rikosilmoitus. Sama velvollisuus on myös terveydenhuoltohenkilöstöllä.

Suomessa rikoslaki (RL 21. luku 5§, 6§, 7§) jakaa pahoinpitelyt kolmeen ryhmään: **pahoinpitely**, **törkeä pahoinpitely** ja **lievä pahoinpitely**. Pahoinpitelyn aste arvioidaan vammojen, rikoksen tekotavan ja sen aiheuttaman henkisen kärsimyksen perusteella. Myös pahoinpitelyn yritys on rangaistava teko.

Pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia. Lain mukaan syyttäjän tulee nostaa syyte kaikissa tietoonsa tulleista pahoinpitely- ja törkeistä pahoinpitelyrikoksista riippumatta siitä, onko asianomistaja ilmoituksen takana. Lievä pahoinpitely on 15 vuotta täyttäneen henkilön asianomistajarikos, uhrin on vaadittava tekijälle rangaistusta tutkinnan käynnistymiseksi ja syytteen nostamiseksi.

Poikkeus: Pahoinpitelyn osalta syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, mikäli uhri sitä *omasta vakaasta tahdostaan haluaa*, ja jollei yleinen tai uhrin yksityinen etu sitä vaadi. Säännös asettaa syyttäjän usein vaikean tehtävän eteen. Ulkopuolisena ”oman vakaan tahdon” toteaminen saattaa olla vaikeaa, eikä aina ole mahdollista täysin pois sulkea sitä, että uhria on painostettu syytteen nostamatta jättämiseen.

4.2. Seksuaalinen väkivalta

Naisiin ja tyttöihin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on muodoiltaan moninaista. Seksuaalirikoksista raiskaus on räikein, mutta rangaistavia tekoja ovat myös toisen avuttomuuden tai kehittymättömyyden hyväksikäyttäminen sekä seksiin painostaminen tai pakottaminen. Myös parisuhteessa tapahtuva seksuaalinen väkivalta on rikos.

Seksuaalirikoksiin liittyy toisinaan myös muuta fyysistä väkivaltaa, mutta monesti pelkkä väkivallan uhka lamaannuttaa uhrin. Siksi seksuaalirikoksen uhreilla ei useinkaan ole näkyviä vammoja. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on jokaisen ihmisen perusoikeus, jonka loukkaaminen on kaikissa muodoissaan ja kaikissa olosuhteissa tuomittavaa.

Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on jokaisen ihmisen perusoikeus. Se sisältää niin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kuin oikeuden päättää omasta ruumiistaan, seksuaalisuudestaan ja seksuaalisesta käyttäytymisestään.

Suomen rikoslain mukaan sukupuoliyhteet alle 16-vuotiaan kanssa ovat rikoksia. Rangaistavia tekoja ovat myös seksipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta, sukupuoliyhteyteen taivuttaminen tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaan tekoon tai sen kohteeksi alistaminen. Samanikäisten, kehityksessään tasavertaisten henkilöiden vapaaehtoiset seksisuhteet ovat sallittuja.

Raiskaus

Raiskaus on väkivaltarikos, joka loukkaa mitä suurimmassa määrin naisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja ruumiillista koskemattomuutta. Mahdollisten fyysisten vammojen, sukupuolitautilien ja ei-toivotun raskauden lisäksi raiskaus aiheuttaa aina syviä henkisiä haavoja, joiden parantuminen kestää huomattavasti mustelmia kauemmin.

Suomessa seksuaalista väkivaltaa koskeva laki uudistettiin vuonna 1999. Raiskaukset luokiteltiin törkeyden mukaan kolmeen luokkaan: **raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen**. Raiskaukseksi määritellään teko, jossa henkilö on pakotettu sukupuoliyhteyteen väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämällä tai henkilö on saatettu tilaan, jossa hänen ei ole mahdollista puolustaa itseään. Teon kohteena ja tekijänä voi olla sekä mies että nainen. Myös raiskauksen yritys on rangaistava. (Rikoslaki 20. luku.)

Suomessa on lakiuudistuksen jälkeen ilmoitettu poliisille keskimäärin viitisen sataa raiskausta vuosittain. Todellinen luku lienee huomattavasti suurempi. Raiskaus on rikos myös parisuhteessa, mutta näistä tapauksista ilmoitetaan huomattavasti harvemmin kuin tapauksista, joissa tekijä on ollut tuntematon tai puolittu. Lähisuhteissa tapahtuvaa raiskausta ei aina mielletä väkivallaksi, ja tapaukset jäävät siksi rekisteröimättä.

Osa raiskauksista tai sen yrityksistä tapahtuu juhlien tai muiden sosiaalisten tilanteiden yhteydessä. Alkoholilla on usein osuutta tapahtumiin, minkä seurauksena uhri usein syyttää tapahtuneesta itseään. Myös vääränlainen pukeutuminen ja mahdollinen tekijän kanssa flirttailu aiheuttavat uhrissa syyllisyyttä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen on kuitenkin aina rikos, eikä raiskattu koskaan ole syyllinen kokemaansa väkivaltaan.

Suomessa poliisi arvioi, että

- * raiskauksen uhriksi joutuu noin 6 000–10 000 naista vuosittain.
- * vain murto-osa tapauksista ilmoitetaan poliisille.
- * Rikosilmoituksen tehneistä raiskauksen uhreista valtaosa on nuoria, alle 30-vuotiaita naisia.
- * 80 prosentissa tapauksia tekijä on entuudestaan tuttu.

Liian lyhyt hame?

"Hän livahtaa kylpyhuoneeseen ja lukitsee oven. Hän vetää mekon yltään, astuu kylpyammeeseen ja avaa suihkun. Hän vääntää lämpimän veden niin kuumalle että pystyy tuskin seisomaan paikallaan.

On vaikea sanoa, miten kauan hän seisoo suihkussa. Hän on täysin poissa, kuin kuollut. Hän käyttää loppuun kokonaisen suihkusaippuan ja pesee hiuksensa ainakin viisi kertaa. Hän tuntee itsensä likaiseksi, likaiseksi, likaiseksi. Vaikka vesi on höyryävän kuumaa, hän palelee niin että tärisee.

Hän ei uskalla koskea alapäähän. Ei pestä, ei katsoa, ei tuntee. Hän pelkää, että suolet vierivät ulos, että sisälmykset luiskahtavat hänestä ulos ja putoavat lattialle yhtenä suurena, kiiltävänä kasana. Hän ei jaksa edes oksentaa.

Hän on ollut liian provosoiva, liian naisellinen, siksi se tapahtui. Hiuksista pitää päästä eroon, siltä hänestä tuntuu. (Hän alkaa leikata hiuksiaan kynsisaksilla). Hän saa kätensä täyteen vaaleaa naisentukkaa. Hän viskaa sekä hiukset että mekon roskakoriin."

Christina Nord Wahldén, Liian lyhyt hame. 1999. Suom. Nora Schuurman. Otava.

4.3. Sukupuolinen häirintä ja ahdistelu

"Kaikki alkoi, kun Fredrik tarttui Susannea rinnoista. Susanne tönäisi hänet pois. Fredrik nauroi. Käpälöinti muuttui pian kunnan ahdisteluksi. Tunnin jälkeen pojat kerääntyivät piiriksi Susannen ympärille. Fredrik tarttui häneen ja painoi hänet maahan. Susanne pyysi Fredrikiä lopettamaan, mutta tämä ei kuunnellut. Sen sijaan Fredrik työnsi kätensä Susannen puseron alle muiden poikien kannustaessa ympärillä. Fredrik kouraisi Susannea jalkojen välistä, ja vaikka Susanne yritti näyttää välinpitämättömältä, hän ei voinut olla kirkaisematta. Me muut tytöt kyyhötimme poikajoukon takana. Emme uskaltaneet protestoida. Meitä pelotti, että joutuisimme itse samaan tilanteeseen tai että meitä pidettäisiin typerinä."

Linna Johansson, Kuinka meille kerrottiin seksuaalisuudesta teoksessa Pilluparvi, 2003. Toim. Linda Skugge, Belinda Olsson ja Brita Zilg. Suom. Anu Tukala. Like.

Suomalaisista naisista yli puolet on joutunut sukupuolisen ahdistelun tai häirinnän kohteeksi jossain elämänsä vaiheessa.

Sukupuolisella häirinnällä ja ahdistelulla tarkoitetaan ei-toivottua ja yksipuolista, joko fyysistä tai sanallista seksuaalisväritteistä käyttäytymistä toista ihmistä kohtaan.

Häirintää voivat olla esimerkiksi

- * seksuaalisesti vihjailevat eleet ja ilmeet
- * härskit puheet ja kaksimieliset viisit
- * vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat asiattomat huomautukset tai kysymykset
- * esille asetettu pornoaineisto, seksuaalisesti värityneet kirjeet, viestit, puhelinsoitot ja sähköpostit
- * fyysinen koskettelu ja lähentely
- * seksuaalista kanssakäymistä koskevat ehdotukset.

Rajanveto flirtin ja häirinnän välillä voi olla vaikeaa. Seksuaalinen huomio herättää usein ristiriitaisia tunteita ja saattaa tuntua samalla sekä häpeälliseltä että imartevalta. Häirintä on aina yksilöllinen kokemus, ja ratkaisevaa on, miten kohde tilanteen kokee. Huomio muuttuu häirinnäksi tai ahdisteluksi silloin, jos sitä jatketaan, vaikka kohteeksi joutunut on ilmaissut pitävänsä saamaansa huomiota loukkaavana tai vastenmielisenä.

Häiritsijä voi olla kuka tahansa, tuttu tai vieras. Häirintään voi liittyä lupauksia tai uhkailua teon hyvittämiseksi tai salassa pitämiseksi. Häpeän tunteen lisäksi häirinnän kohteeksi joutunut voi pelätä tai epäillä kokemuksensa olemassaoloa. Usein saattaa myös olla vaikeaa hahmottaa, mitä oikeastaan on tapahtunut. Milloin normaali käytös muuttui ja häirintä alkoi? Oliko tilanteessa tulkinnanvaraisuutta ja tapahtuiko sittenkään sellaista, minkä muutkin kokisivat vääräksi? Usein on myös vaikeaa sanoa, mitä teolla loukattiin.

Häirinnästä kertominen on usein vaikeaa tapahtuman herättämän häpeän ja epäuskon vuoksi. Ahdistelun kohteeksi joutuneen kannattaa kuitenkin luottaa vaistoihinsa ja kertoa tapahtumista heti. Seksuaalisen häirinnän esiin nostaminen on tärkeää, sillä vain siten näkymätön voidaan tehdä näkyväksi ja tunnistaa teko rikokseksi.

Seksuaalinen häirintä koulussa

Sukupuolista häirintää ja ahdistelua tapahtuu myös kouluissa. Koulumaailma on perinteisesti käsitetty sukupuolettomaksi tilaksi, jossa oppilaiden seksuaalisuutta ei oteta huomioon. Häirintätapaukset luokitellaan helposti koulu-kiusaamiseksi, eikä niiden seksuaalisista luonnetta nähdä. Tästä syystä ne usein sivuutetaan huumorilla eikä ongelmiin puututa.

Suomalaisista alle 15-vuotiaista tytöistä

- * peräti 41 prosenttia on kokenut seksuaalista häirintää. Osa siitä tapahtuu myös koulussa.
- * lähes joka kolmas on kokenut seksuaalista väkivaltaa, pakottamista tai sillä uhkaamista.

Lähde: Heiskanen & Piispa (1998): Usko, toivo, harkaus.

Tyttöihin kohdistuva seksuaalinen häirintä luetaan usein normaaliksi murrosikäisten kiusoitteluksi. Stereotyyppiset sukupuoliroolit määrittävät yhä poikien ja tyttöjen hyväksyttävää käyttäytymistä, ja poikien toimintaa saataan vähätellä. ”Pojat ovat poikia” -ajattelu on edelleen yleistä. Tyttöjen reagointia myös kyseenalaistetaan ja heitä saatetaan syyttää provosoinnista ja tapahtuneen vääristelystä.

Kouluissa esiintyvä seksuaalinen häirintä on useimmiten poikajoukon tyttöihin kohdistamaa henkistä tai fyysistä ahdistelua. Nimittely, haukkuminen, maineen tahraaminen ja ulkonäön arvostelu ovat tyyppillisintä sanallista häirintää. Tytöt kohtaavat myös fyysistä lähentelyä: rintojen, takapuolen ja haarojen koskettelua sekä käsiksi käymistä. Koulussa tavanomaisia paikkoja joutua seksuaalisen häirinnän tai ahdistelun kohteeksi ovat muun muassa ruokajono ja koulun rappuset. Myös sisällä vietetyt välitunnit lisäävät ahdistelun mahdollisuutta.

Opettajakin voi syyllistyä oppilaan seksuaaliseen häirintään. Liian lähelle tuleminen, kosketteleminen, tytön fyysisen kehityksen arviointi tai sitä koskevat huomiot, samoin kuin tyttöjä loukkaavien seksuaalisesti värittyneiden juttujen kertominen ovat seksuaalista häirintää ja oppilaaseen kohdistuvaa ahdistelua, jota ei tule hyväksyä.

Tytöt reagoivat kohtaamaansa häirintään useimmiten muuttamalla omaa käytöstään. He saattavat peittää naiselliset muotonsa löysällä vaatetuksella ja vältellä ahdistelijaansa. Häirinnästä vaietaan tapahtuneen herättämän häpeän, hämmennyksen ja syyllisyyden vuoksi. Myös yleinen ilmapiiri vaikuttaa häirinnästä kertomiseen. Vähättelevä vastaanotto vaientaa monet häiri-tyiksi tulleet tytöt.

Suomalaisista alle 15-vuotiaista tytöistä peräti 41 prosenttia on kokenut seksuaalista häirintää!

Opettajien velvollisuus on reagoida havaitsemaansa seksuaaliseen häirintään välittömästi ja ottaa se riittävän vakavasti. Lapselta tai nuorelta ei voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa kertoa kokemastaan loukkaavasta ja vastenmielisestä käytöksestä. Tapahtuneen kieltäminen, vähättely tai torjuminen johtaa häirinnän kohteeksi joutuneiden tyttöjen kannalta erittäin haitalliseen tilanteeseen. Koulurauha tulee taata kaikille oppilaille kaikissa tilanteissa.

Huorittelu

Naisen kutsuminen *huoraksi* on törkeää ja julmaa. Sitä vastaan on vaikea puolustautua sen nöyryyttävyyden ja alentavuuden kohdistuessa nimenomaisesti naisen sukupuoleen.

Tytön tai naisen huoraksi leimaamisessa on kyse eräänlaisesta demonisoinnista: huoraksi leimatusta voidaan kertoa ja uskoa mitä vain, ja hänelle voidaan luvallisesti tehdä lähes mitä tahansa. Huoraksi leimatun kaikki tekemiset ovat yhteisön alituudessa tarkkailussa.

Huorittelu on yleinen koulumaailman ilmiö. Kouluyhteisössä esiintyy monia seksuaalirikuriin liittyviä haukkumasanoja, joista yleisimmät ovat ”huora” ja ”homo”. Huorittelulla ja homotellulla voidaan rangaista vääränlaisesta naiseudesta tai miehisyydestä kyseenalaistamalla kohteen seksuaalisuus ja korostaen vallitsevia käsityksiä normaaliudesta. Tytöille ja pojille asetetut vaatimukset poikkeavat toisistaan, mikä näkyy myös huora- ja homo-sanojen sisällössä.

Huoraksi tai homoksi leimaaminen on mielivaltaista, eikä sillä yleensä ole mitään tekemistä henkilön todellisen seksikäyttäytymisen kanssa. Nimitteily voidaan kohdistaa melkein kenen tahansa, mistä syystä tahansa. Tyttöä voidaan huoritella sekä luonteenpiirteiden, kuten hiljaisuuden, kovaäänisyyden tai ronskiuden, että ulkoisen olemuksen, kuten pukeutumisen perusteella. Liiallinen naisellisuus tai korostettu poikamaisuus saattavat riittää tytön leimaamiseen. Huoran vastakohta löytyy jostakin ”kivan”, ”tavallisen”, ”kiltin” ja ”kunnollisen” tienoilta.

Seksuaalisen väkivallan seuraukset

Seksuaalisella väkivallalla ja hyväksikäytöllä on sekä fyysisiä että henkisiä vaikutuksia uhrin elämään. Asianmukainen hoito ja tekijän saattaminen vastuuseen on ensiarvoisen tärkeää uhrin toipumisen kannalta. Uhrin selviytymistä vaikeuttaa häpeän ja syyllisyyden tunteiden lisäksi nöyryytys, mikäli teolla ei ole oikeudellisia seuraamuksia.

Fyysiset jäljet paranevat nopeammin kuin henkiset, joiden hoitaminen vaatii lähes aina ammatillista apua. Seksuaalisen eheyden hajottua monet ahdistuvat ja eristäytyvät menetettyään luottamuksensa muihin ihmisiin. Lisäksi monet kärsivät seksuaalisesta kylmyydestä ja kyvyttömyydestä luoda kestäviä ihmissuhteita. Väkivallan muiston turruttamiseksi uhri saattaa käyttää runsaasti alkoholia tai muita päihteitä, mikä johtaa usein uusiin ongelmiin.

4.4. Maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivalta Suomessa

PEKINGIN ASIAKIRJASSA kiinnitetään huomiota naisryhmiin, jotka ovat erityisen alttiita väkivallalle. Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa vähemmistöön tai alkuperäisväestöön kuuluvat naiset sekä pakolais- ja siirtolaisnaiset. Maahanmuuttajanaiset ovat usein uudessa kotimaassaan kansallisten vähemmistöjen edustajia, ja heillä on näin ollen riski joutua syrjinnän kohteeksi paitsi sukupuolensa myös vähemmistöasemansa takia.

Myös Suomessa maahanmuuttajanaiset ovat väkivallan kohteina erityisen haavoittuvia. Heillä ei välttämättä ole riittävästi tietoa omista oikeuksistaan eikä suomalaisen yhteiskunnan väkivallan uhreille tarjoamista palveluista. Monet kärsivät työttömyydestä kielitaidon ja soveltuvan koulutuksen puuttuessa. Monessa tapauksessa heidän elämänsä rajoittuu kotiin, minkä vuoksi he ovat sekä sosiaalisesti että taloudellisesti riippuvaisia puolisoistaan.

Perinteiset sukupuoliroolit rajoittavat usein maahanmuuttajanaisten elämää suomalaista sisartaan enemmän. Naisten elämää hallitsee koti ja perhe, eikä kulttuurisidonnaisten moraali- ja kunniakäsitusten murtaminen ole helppoa. Maahanmuuttajanaisten yhteiskunnallista sopeutumista on tuettava lisäämällä naisten mahdollisuuksia itsenäiseen talouteen, parantamalla heidän työllistymismahdollisuuksiaan sekä rohkaisemalla heitä osallistumaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. On tärkeää, että maahanmuuttajanaiset eivät jää näkymättömiksi omassa yhteisössään eivätkä ympäröivässä yhteiskunnassa.

Maahanmuuttajanaisten kohtaama väkivalta parisuhteessa

- * Lähes 70 prosentissa tapauksista tekijä on nykyinen puoliso. Entinen kumppani on tekijänä kolmanneksessa tapauksia.
- * 55 prosentissa tapauksista tekijänä on maahanmuuttajataustainen puoliso, 45 prosentissa tekijänä on alkuperältään suomalainen puoliso.
- * Maahanmuuttajanaiset hakeutuvat turvakoteihin suomalaista naista useammin.
- * Erityisesti pääkaupunkiseudun turvakotien asiakkaista huomattava osa on ulkomaalaisia, maahanmuuttajataustaisia naisia.
- * Eniten väkivaltarikoksia kohdistuu Suomen kansalaisuuden saaneisiin maahanmuuttajanaisiin.

Lähde: Sisäasiainministeriö. Poliisiosaston julkaisu 17/2003.

Turvattujen vähemmistöoikeuksien perusteella maahanmuuttajilla on oikeus oman kielen, kulttuurin ja uskonnon säilyttämiseen ja kehittämiseen. Tätä oikeutta on kunnioitettava, mutta samalla naisia tulee suojella kulttuuriin

Kaaba

*Jälki poskessasi, Kaaba Omar, lyönnin jälki
Kyynelet jotka saavat kasvoisi hilseilemään
Ja se miten jalkasi ovat pölyn peitossa
Et yhtenäkkään päivänä saanut edes
voidepisaraa
Se on osasi, koska äitimme on kuollut
Enkä minä ole sinua parempi, minä itken
vihasta.*

Sacdiyo Cumar Xuseen, valikoimasta Yhdeksän syyssadetta. Suomessa asuvien somalinaisten runo ja proosaa. 2001. Toim. Marja Tiilikainen, Amran Maxamed Axmed, Muddle Suzanne Lilius. Ruotsin kielestä suomeksi. Liisa Ryömä. Yliopistopaino.

Monivaimoinen

*Monivaimoinenhan se vasta on miesten mies
Jos jostakin on hyötynyt, hän on ylintä ystävää
Mutta tuskin tervehtii sitä, joka ei ammenna
kattilaa piripintaan
Oikukas hän on, voi joskus jättää sinut yksin
erämaahan
Ja joskus taas höylysti huolehtii koko suvusta
Joskus hän säntää luoksesi sydän avoinna, on
pari päivää lemmestä litteänä
Ja hän sanoo haluavansa vain sinut:
"Olethan uskollinen!"*

Khadija Ibrahiim Guuleed, Monivaimoinen
valikoimasta Yhdeksän syyssadetta. Suomessa
asuvien somalinaisten runoa ja proosaa. 2001. Toim.
Marja Tiilikainen, Amran Maxamed Axmed, Muddle
Suzanne Lilius. Ruotsin kielestä suom. Liisa Ryömä.
Yliopistopaino.

kuuluvilta väkivaltaisilta tavoilta. Kulttuuriset käytännöt, kuten tyttöjen ympärileikkaus, moniavioisuus ja pakkoavioliitot, ovat suomalaisen oikeusjärjestyksen mukaan rikoksia.

Muita vastaavia esimerkkejä ovat kunniakysymyksiin perustuvat väkivaltaiset teot, joista niin sanotut ”kunniamurhat” ovat raaimpia. Näillä teoilla ei vielä ole nimikettä suomalaisessa lainsäädännössä, mutta murha on yksi ankarimmin tuomittavia rikoksia.

Edellä mainitut teot ovat erittäin vakavia ihmisoikeusloukkauksia. Suomi on sitoutunut takaamaan ihmisoikeudet kaikille oikeudenkäytäntönsä alaisuudessa oleville, siis myös kaikille maahanmuuttajanasilille. Heidän oikeuksiansa turvaaminen vaatii sekä ongelmien tiedostamista että määrätietoisia toimia niiden poistamiseksi.

”Kunniamurha”

Perheen ja suvun kunnian puolustamiseksi tuhansia naisia ja tyttöjä pahoinpidellään ja murhataan vuosittain ympäri maailmaa. Myös Suomessa on tilastoitu kunniakysymyksiin perustuvia väkivallantekoja.

Kunniamurhat ovat ennen muuta muslimiyhteisöjen ilmiö. Niillä ei kuitenkaan voida katsoa olevan suoranaista sidonnaisuutta islaminuskoon, sillä kaikissa islamilaisissa maissa niitä ei tehdä. Murhia tehdään eniten maissa, joissa naisten asema on muutenkin heikko.

Länsimaissa kunniakysymyksiin perustuvia tekoja tapahtuu useimmiten tytön tai naisen yrittäessä irtautua kulttuurin mukaisista perinteistä tavoista ja arvostuksista. Valta-kulttuuriin sulautumista ja sen vallitsevien tapojen omaksumista ei suvun piirissä aina hyväksytä.

4.5. Naiskauppa ja prostituutio

Seksiteollisuus on voimakkaasti kasvava globaalin talouden alue, jossa liikkuu vuosittain miljoonia euroja. Seksuaalisuuden kaupallistumisen ja vapaiden seksimarkkinoiden varjopuolena on järjestäytyneen rikollisuuden organisoima naiskauppa ja pakotettu prostituutio. Kansainvälisestä naiskaupasta on muodostunut kolmanneksi suurin harmaan talouden alue maailmassa heti huume- ja asekaupan jälkeen. Vapaaehtoisten seksityöläisten ohella markkinoilla on lukuisia alalle pakotettuja tai todellisten työvaihtoehtojen puuttuessa sinne vastentahtoisesti ajautuneita.

Naisilla ja tytöillä käytävä kauppa on levittäytynyt kaikkialle maailmaan. Eniten heitä kaupataan Aasiassa ja entisissä Itä-Euroopan sosialistisissa maissa. Köyhyys ja taloudellinen ahdinko saavat monet tytöt lähtemään seksiteollisuuden tarjoamiin töihin. Myös aseellisten konfliktien yhteydessä tapahtuva naisten ja tyttöjen salakuljetus ja myynti seksiteollisuuden käyttöön on yleistä.

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden kuriin saaminen on olennainen osa naiskaupan ja pakotetun prostituution vastaista työtä. Ihmisten orjuuttaminen, myyminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö taloudellisen höydyn saavuttamiseksi on kielletty monissa kansainvälissä asiakirjoissa.

- * **YK:n Ihmiskaupan ja toisen prostituutiosta hyötymisen kieltävä sopimus (1972)**
  - * **YK:n Naisten oikeuksien sopimus (1979)** velvoittaa valtioita ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, lainsäädäntö mukaan lukien, estääkseen kaikenlaisen naisten kaupan ja prostituutiosta hyötymisen.
  - * **Palermion kansainvälistä rikollisuutta koskeva sopimus (2000)** määrittelee käsitteet vapaaehtoinen ja pakotettu prostituutio, sen mukaan uhrin suostumuksella ei kuitenkaan ole ihmiskaupan kannalta merkitystä. Sopimuksen lisäpöytäkirjassa todetaan, ettei hyväksikäyttöä prostituutiosta ja ihmiskauppaa voida erottaa toisistaan.
- Suomi** on sitoutunut toimimaan naiskauppaa ja prostituutiota vastaan allekirjoittamalla ja ratifioimalla kyseiset sopimukset.

Ihmiskaupan määritelmä kattaa kansainvälisissä sopimuksissa myös parittajan organisoiman prostituution. Naisiin ja lapsiin kohdistuva ihmiskauppa ja prostituutio ovat ilmiöitä, joita ei voi tarkastella erillään toisistaan.

Naiskauppa ei lopu, ellei huomiota kiinnitetään myös sitä ylläpitäviin rakenteisiin. Köyhyyden vähentäminen, kurjistuneiden elinolojen kohentaminen, seksiteollisuuden houkuttelevuuden poistaminen ja todellisten vaihtoehtojen tarjoaminen ovat keinoja naisten ja tyttöjen suojelemiseksi. Tärkeintä on naisten yhteiskunnallisen aseman parantaminen tasa-arvon saavuttamiseksi.

4.6. Naiset ja aseelliset konfliktit

Maailmassa on tällä hetkellä käynnissä yli 40 aseellista konfliktia. Enemmistö niistä on valtioiden sisäisiä, useimmiten etnisiin ristiriitoihin perustuvia väkivaltaisia selkkauksia. Konfliktit ovat muuttuneet luonteeltaan valtioiden välisistä rintamasodista valtion sisäisten ryhmittymien valtataisteluiksi. Yhä useammin kyseessä on sisällissota, jossa osapuolet edustavat samaa kansallisuutta mutta eri kansaa, heimoa, uskontoa tai ideologiaa.

Usein kriisin kärjistymisen aseelliseksi yhteenotoksi on pitkäaikaisen kehityksen tulos. Valtaosassa taustalla on vähemmistö–enemmistö-asetelma, vallan ja taloudellisten etujen epätasainen jakautuminen sekä kauan jatkunut toisen osapuolen syrjintä tai alistaminen. Epätasapainon syyt ulottuvat usein pitkälle historiaan eikä konfliktin aiheuttajaksi ole mahdollista löytää yhtä ainoaa syytä.

Tämän päivän sota ei koske enää vain sotilaita ja rintamalinjoja vaan se läpäisee koko yhteiskunnan. Tavallisten ihmisten elinympäristöstä on tullut taistelutanner, ja sodan seurauksista kärsivät yhä useammin siviilit.

“Gulhan oli matkalla uudenvuodenjuhliin. Kolme poliisia pysäytti hänet sivukujalla. Yksi heistä painoi Gulhanin maahan ja toinen astui hänen jalkojensa päälle. ‘Sano nyt kurdiksi: Tahdon kyrpää. Rakastelisitteko kanssani?’ lihavin poliiseista sanoi. ‘Sano sano! Kyllä sinä osaat. Etkö osaakaan puhua kieltäsi?’ Gulhan puri poskeaan ja sylki verta. ‘Halusin yhtä aikaa tappaa heidät ja kuolla itse. Ajattelin, etteivät he voisi tappaa minua, koska olin jo kuollut.’”

“Nyt olen olemassa, tässä, niin kuin näet. Saanko ottaa yhden tupakan?”

Kirsti Härkönen, Kunniallisen naisen taakka. Raportti seksuaalisesta väkivallasta Turkissa. 2004. Katkelma teoksen käsikirjoituksesta. Like.

Konfliktien uhrin

- * 90 prosenttia uhreista on siviilejä, heistä valtaosa on naisia ja lapsia.
- * Sata vuotta sitten siviiliuhreja oli viisi prosenttia.
- * Joka neljäs maailman lapsi elää sotatilasta johtuen vaaran ja epävarmuuden keskellä.

Seksuaalinen väkivalta sodankäynnin välineenä

Siviileihin kohdistuvasta väkivallasta on tullut osa sotastrategiaa, jonka kohteita ovat lähes poikkeuksetta naiset. Seksuaalinen väkivalta on sodankäynnin väline, ja järjestelmälliset raiskaukset ovat arkipäivää monella konfliktialueella. Naisia ja tyttöjä myös kaapataan hyökkäysten yhteydessä ja kuljetetaan sotilaiden seksiorjiksi. Etenkin etnisissä konflikteissa naisia raiskataan vastapuolen nöyryyttämiseksi ja etnisyyden mitätöimiseksi. Usein raiskatut naiset myös pakotetaan synnyttämään mahdollinen lapsi. Myös tartuntatautien, kuten hiv-viruksen, levittäminen on osa nykypäivän sodankäyntiä. Tavoitteena on tällöin paitsi uhrin alistaminen myös vastapuolen heikentäminen kokonaisuudessaan.

Ruandan kansanmurhan (1994)
aikana surmattiin sadassa päivässä
noin 800 000 ihmistä.

- * Eloojääneestä väestöstä
70 prosenttia oli naisia.
- * Yli puolet äideistä oli leskiä.

Käynnissä olevista konflikteista

- * yli 95 prosentissa esiintyy vakavaa naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa.
- * yli 70 prosentissa lapset joutuvat eroon vanhemmistaan joko pakotetusti tai taistelujen seurauksena.
- * yli 70 prosentissa on mukana lapsisotilaita, ja yli 300 000 alle 18-vuotiasta osallistuu taisteluihin eri puolella maailmaa.
- * 85 prosentissa naisia ja tyttöä on salakuljetettu joko naapurimaihin tai kauemmas, myös länsimaihin.

Viimeisen vuosikymmenen aikana

- * yli 2 miljoonaa lasta sai surmansa sodan aikana.
- * yli 4 miljoonaa joutui fyysisen tai seksuaalisen pahoinpitelyn uhriksi.
- * yli miljoona jäi orvoksi tai joutui eroon perheestään ja sukulaistaan.
- * yli 90 prosenttia sodassa kadonneista ja vangituista on miehiä.
- * Ruandan kansanmurhan jälkeen 70 prosenttia eloonjääneestä väestöstä oli naisia, yli puolet äideistä oli leskiä.

Sodassakaan kaikki ei ole sallittua

Seksuaalinen väkivalta konfliktitilanteissa ei ole uusi asia, mutta se säilytti näkymättömyytensä hyvin pitkään. Raiskaus tunnustettiin ensi kerran sotarikokseksi vasta Jugoslavian sodan tutkinnan yhteydessä paljastuneiden

raiskausleirien tultua julkisuuteen. Järjestelmällistä raiskausta on käytetty muun muassa Ruandan ja Sierra Leonen sisällissotien yhteydessä.

Vuonna 1998 hyväksytyssä Kansainvälisen rikostuomioistuimen säännöksissä sotarikokseksi ja rikokseksi ihmisyyttä vastaan määritellään raiskausten ohella myös seksuaaliorjuus, pakottaminen prostituutioon ja raskauteen sekä muu seksuaalinen väkivalta sodankäynnin välineenä. Huomionarvoista on, että myös yksittäisen sotilaan tekemä yksittäinen raiskaus on peruskirjan mukaan sotarikos. Aikaisemmin näillä nimikkeillä tuomittavien raiskausten tuli olla ”laajamittaisia ja systemaattisia”.

Ihmisoikeudet sodan aikana

- * Sota on poikkeustila, jolloin vakavan yleisen edun tai kansallisen turvallisuuden niin vaatiessa voidaan poiketa joistakin ihmisoikeusnormeista.
- * On kuitenkin olemassa ihmisoikeuksia, joista poikkeaminen ei ole missään olosuhteissa sallittua: näitä ovat muun muassa kidutuksen ja muun epäinhimillisen tai alentavan kohtelun kieltä sekä syrjinnän kieltä.
- * Sodankäyntiä sekä sotavankien ja siviilien kohtelua säätelee humanitaarinen oikeus, sen periaatteet on kirjattu vuonna 1949 luotuun Geneven sopimukseen sekä sitä täydentäviin lisäpöytäkirjoihin.
- * Nämä sopimukset korostavat erityisesti siviiliväestön ja sotavankien inhimillistä kohtelua.
- * Naiset ja lapset mainitaan erityistä suojelua ja turvaa vaativina ryhminä. Naisia tulee suojella heidän kunniaansa kohdistuvilta hyökkäyksiltä, erityisesti nöyryyttävältä ja alentavalta kohtelulta, raiskauksilta, prostituutioon pakottamiselta sekä väkivallalta.
- * Naisten ihmisoikeuksien loukkaukset aseellisten konfliktien yhteydessä rikkovat niin humanitaarista oikeutta kuin kansainvälisesti turvattuja ihmisoikeuksiakin. Rikosten saattaminen tuomioistuimen eteen ja väkivallan tekijöiden rankaiseminen ovat olennaisia yhteiskunnallisen vakauden saavuttamiseksi konfliktin päätyttyä.

”Se kerta oli ainoa kerta, kun S. kuuli naisten puhuvan raiskauksista (vankileirillä, toim. huom.). Myöhemmin niistä ei puhuttu, niitä ei mainittu. Jos ihmiset saavat tietää, että heidät on häpäisty, he eivät voi palata kotikylään aviomiestensä eivätkä vanhempiensa luo. He vaikenivat. He uskovat tosiaan palaavansa kotiin, S. ajattelee. *Heidän on varmasti vaikea elää taakkansa, pelkonsa, kanssa.* S.:stä tuntuu, että hän pystyy erottamaan ne naiset, joille se on tapahtunut. Tavasta, jolla nainen yhtäkkiä vaikenee, kun raiskauksista aletaan sattumalta puhua. Tai siitä, miten nainen kääntää katseensa puhujasta. Kyllä, heidät kavaltaa aiheen karttaminen, joidenkin sanojen välttäminen, katseet. Salaiset merkit siitä, mitä he virheellisesti nimittävät ”häpeäkseen.”

Slavenka Drakulic’ Aivan kuin minua ei olisi. 2000. Suom. Seija Uusikoski. Otava.

Aseellisten konfliktien yhteydessä naisten ja tyttöjen kannalta tärkeintä on

- * torjua fyysinen ja seksuaalinen väkivalta
- * estää ihmiskauppa ja prostituutio
- * tukea raiskattuja ja siepattuja
- * hoitaa psyykkisiä traumoja
- * parantaa terveydenhuoltoa
- * turvata perheiden yhdessä pysyminen.

Pakotetut pakenemaan

Sodan ja konfliktien jaloista lähtee vuosittain miljoonia ihmisiä pakolaisiksi joko oman maan sisällä tai naapurimaihin. Sodan keskellä ja pako- matkan aikana vastuu arjen ylläpitämisestä jää usein naisten harteille. Yksin jäätyään he ovat vaarassa joutua seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön uhreiksi. Myös riski joutua salakuljettajien käsiin ja ihmiskaupan kohteeksi kasvaa. Rajanylitystilanteissa monet joutuvat turvautumaan salakuljettajien tarjoamiin palveluihin. Ihmissalakuljetuksesta on lyhyt matka ihmiskauppaan ja seksuaalisen väkivallan räikeimpiin muotoihin. Rajan ylityksen hinta saattaa olla niin kova, että naiset joutuvat maksamaan syntyneen velkansa seksiorjuuteen alistumalla.

Vuonna 2002

- * Suomessa vastaanotettiin ja sijoitettiin 1 558 pakolaista, turvapaikkaa haki 3 443 henkilöä, ja heistä 591 sai myönteisen päätöksen.
- * Ruotsista turvapaikkaa haki 33 016 henkilöä, Norjasta 17 480.
- * Suomen vuoden 2003 pakolaiskiintiö oli 750 henkilöä.
- * Osa Suomeen tulleista pakolaisista on palannut kotimaahansa tai muuttanut maasta. Osa on myös saanut Suomen kansalaisuuden, eikä heitä lasketa enää kansainvälisen suojelun tarpeessa oleviksi pakolaisiksi
- * YK:n pakolaisjärjestön (UNHCR) mukaan Suomessa oli vuonna 2002 pakolaisia 12 728.
- * Vuodenvaihteessa 2002/2003 Suomessa asui pysyvästi noin 104 000 ulkomaan kansalaista.

*Maailman pakolaisista
80 prosenttia on naisia
ja lapsia.*

Maailmassa on tällä hetkellä noin 20,6 miljoonaa välittömän avun tarpeessa olevaa ihmistä. Heistä noin

- * 10,4 miljoonaa on pakolaisia.
- * 5,8 miljoonaa on omassa maassaan paenneita.
- * 2,4 miljoonaa on kotimaahan palanneita pakolaisia.
- * 1 miljoona on turvapaikanhakijoita.

Kaikista maailman pakolaisista 80 prosenttia on naisia ja lapsia. Pakolaisten määrä laski noin 2 miljoonalla vuodesta 2002. Lasku aiheutui pääasiassa afganistanilaisten pakolaisten paluusta kotimaahansa. Pakolaisten lukumääräinen lasku ei ole kuitenkaan olennaisesti vähentänyt kokonaisavun tarvetta. Afganistanin tilanteen liennyttyä myös afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden määrä puolittui. Vastaavasti Irakin sodan seurauksena irakilaisista tuli suurin yksittäinen turvapaikanhakijaryhmä.

Maailman hädänalaisten määrä on kaksinkertaistunut kahdessakymmenessä vuodessa:

- * Vuonna 1983 lukumäärä oli noin 10,6 miljoonaa.
- * Vuonna 2003 noin 20,6 miljoonaa.

Suomeen on vuoden 1973 jälkeen otettu yli 22 000 ihmistä

- * kiintiöpakolaisina
- * myönteisen oleskeluluvan saaneina turvapaikanhakijoina
- * perheen yhdistämisen kautta maahan tulleina
- * henkilöinä, jota ovat vaarassa joutua vainon kohteeksi kotimaassaan.

Lähteet: ulkomaalaisvirasto (www.uvi.fi), maailmanpakolaistilanne.net/ps_etusivu.html

Turvaa pakolaisleireiltä

Pakolaisleirit tuovat apua kodeistaan lähteneille, mutta myös leireillä naiset kohtaavat monenlaista väkivaltaa. Toivottomuus, hätä ja epätietoisuus yhdistettynä heikkoihin elämisen mahdollisuuksiin lisäävät leireillä esiintyvän väkivallan mahdollisuutta. Kilpailu avustustarvikkeista ja eri etnisten ryhmien välinen vihanpito johtavat usein väkivaltaisiin tilanteisiin. Naisten kokemaa turvattomuutta lisää myös naispuolisen henkilökunnan vähäinen määrä leireillä.

Hyvin usein pakolaiset viettävät leireillä pitkiä aikoja. Kotiinpaluun mahdollisuutta ei ole jatkuvan sotatilan ja epävakauden vuoksi. Lisäksi myös elämän perusedellytykset ovat murentuneet, eikä varsinkaan köyhillä ja yksinäisillä naisilla ole kotimaassaan toimeentulon mahdollisuutta. Monet jäävät leireille myös rauhan saavuttua vainotuksi joutumisen pelossa.

Pakolaisleireistä muodostuu usein pysyviä asuinpaikkoja sinne tulleille ihmisille. Erityisesti Afrikassa monet pakolaisleirit ovat muuttuneet kaupunkimaisiksi yhteisöiksi. Leireillä asutaan tilapäisten telttä-asumusten sijaan pysyviksi tarkoitetuissa rakennuksissa, ja siellä eletään lähes normaalioloihin verrattavaa arkea – leireillä synnyttään ja kuollaan, monet viettävät siellä koko elämänsä.

Olivatpa olosuhteet pakolaisleirillä millaiset tahansa, ihmisten suurin toive on päästä takaisin kotiin. Elämä vieraassa ympäristössä vailla omaa yksilöllisyyttä on useimmille vaikeaa. Pakolaisia pidetään yleisesti myös turvallisuusongelmana ja taakkana vastaanottajavaltiolle, mistä johtuen ympäristön asenne saattaa olla jopa vihamielinen. Erityisesti köyhissä oloissa paikalliset asukkaat voivat kokea pakolaisten saaman avun itseään syrjiväksi.

Pakolaisen asema ja mahdollisuudet turvapaikkaan

Enemmistö maailman pakolaisista on naisia, mutta pakolaisaseman saaneiden joukossa naiset ovat edelleen vähemmistönä. **Pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus** vuodelta 1951 ei sisällä naisia erityisryhmänä koskevia huomioita. Yleisessä pakolaisia koskevassa keskustelussa on kuitenkin viimeisen kymmenen vuoden aikana alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota nimenomaan naisten kohtaamiin ongelmiin. Tähän liittyy myös seksuaalisen väkivallan tunnustaminen pakolaisaseman kannalta olennaiseksi vainon muodoksi.

Pakolaisuuden vähentäminen on olennaisen tärkeää ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen edistää ihmisten mahdollisuuksia asua omassa maassaan. Tavoitteen toteutuminen vaatii pitkäjänteistä työtä niin ihmisoikeuksien edistämisen, demokratian tukemisen ja oikeusvaltion kehittämisen kuin myös järjestelmällisen köyhyyden ja kurjuuden poistamiseksi.

Tiellä rauhan ja jälleenrakennukseen

Konfliktien ennaltaehkäisy ja rauhankasvatus ovat pysyvän rauhan edellytyksiä. Naisliikkeet tekevät monin paikoin järjestelmällistä työtä rauhan puolesta pyrkimällä vaikuttamaan perinteisiin turvallisuuskäsityksiin. Usein naisten ruohonjuuritasolla tekemä työ jää kuitenkin vaille tunnustusta, eikä naisia oteta mukaan virallisiin rauhanneuvotteluihin.

Rauhanneuvotteluissa luodaan pohja niin lainsäädännölle, hallinnolle kuin sosiaalisille rakenteillekin, ja siksi myös naisten osallistuminen uuden yhteiskuntajärjestyksen luomiseen on äärimmäisen tärkeää.

PEKINGIN ASIAKIRJAN mukaisesti naisten asema ja oikeudet tulee huomioida rauhanneuvotteluissa ja sukupuolinäkökulma tulee sisällyttää kaikkiin yhteiskunnallisiin ohjelmiin. Vakaan yhteiskunnan luominen ja turvallisuuden ylläpitäminen edellyttävät naisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Yleinen asennemuutos rauhankulttuurin toteuttamiseksi edistää kaikkien valtioiden ja kansojen oikeudenmukaista kohtelua sekä keskinäistä suvaitsevuuutta. Ristiriitojen väkivallaton sovittelu sekä ihmisoikeuksien kunnioittaminen tulee ottaa yleisiksi periaatteiksi maailman rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Naiset, rauha ja turvallisuus

Syksyllä 2000 YK hyväksyi **päätöslauselman 1325: ”Naiset, rauha ja turvallisuus”**, joka koskee naisten asemaa ja oikeuksia konflikteissa, rauhan rakentamisessa ja konfliktien ehkäisyssä. Se muistuttaa naisten ja tyttöjen erityisestä suojelun tarpeesta konfliktitilanteissa sekä sen jälkeen.

Päätöslauselmassa painotetaan naisten tasa-arvoisen osallistumisen tärkeyttä niin rauhanneuvotteluihin kuin konfliktien ennaltaehkäisyyn. Se myös edellyttää naisten täysimittaista osallistumista päätöksentekoon ja yhteiskunnan jälleenrakentamiseen. Lisäksi päätöslauselmassa vaaditaan sukupuolinäkökulman sisällyttämistä kaikkeen rauhanrakennuksen kannalta olennaiseen päätöksentekoon ja hallintoon.

Lähteet:

Aaltonen, Sanna: Ruumiin rajat ja sukupuolinen häirintä. Teoksessa Nuori Ruumis. Toim. Anne Puuronen ja Raili Välimaa. Gaudeamus. Helsinki, 2001.

Heiskanen, Markku ja Piispa, Minna: Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus, Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki, 1998.

Heiskanen, Markku ja Piispa, Minna: Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Tilastokeskus, Oikeus 2000:14. Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki, 2000.

Hurttu, Olli: Kuoleman aiheuttanut lähisuhdeväkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 21. Helsinki, 2002.

Honkatukia, Päivi: ”Ilmoitti tulleensa raiskatuksi”. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Tilastokeskus. Oikeus 2002:2. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Helsinki, 2001.

Jauhola, Marjaana: Naiset aseellisissa konflikteissa – uhreja, taistelijoita vai rauhantekijöitä? Ihmisoikeusraportti 2/2002.

Korhonen, Päivi ja Kuusi, Meri: Sukupuolinen häirintä peruskoulussa: Muistoja ja merkityksiä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. TANE-julkaisuja 4. Helsinki, 2003.

Laurent, Lina: Naisnäkökulmaa pakolaisen arkeen. KUMPPANI 1/2004.

Honkatukia, Päivi, Niemi-Kiesiläinen, Johanna ja Näre, Sari: Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kertomuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 3. Helsinki, 2000.

Maailman äitien tila 2002. Pelastakaa Lapset. Naiset ja sota-tutkimus. Kansainvälinen Punainen Risti.

Maahanmuuttajainasiin kohdistuva väkivalta. Poliisin tietoon tullut rikollisuus vuonna 2002. Poliisiosaston julkaisut 17/2003.

Moninen-Mikkilä, Päivi, Perttu, Sirkka, Rauhala, Riikka ja Särkälä Päivi: Päänavaus selviytymiseen. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki. 2002.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeusloukkauksena. Teoksessa Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Monica Herrlin. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1998.

Nykänen, Eeva: Pakolaisnaiset ja seksuaalinen väkivalta. Ihmisoikeusraportti 2/2002.

Preventing Violent Conflicts. Past Record and Future Challenges. Edited by Peter Wallensteen. Report No. 48. Department of Peace and Conflict Research. Uppsala University. Uppsala, 1998.

Refugees and Others of Concern to UNHCR 2000. Statistical Overview. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Geneva, June 2002. (www.unhcr.ch)

Refugees by Number 2003. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). Switzerland.

Rehn, Elisabeth and Johnson Sirleaf, Ellen: Women, War and Peace: The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women's Role in Peace-Building. Unifem. 2002.

Rikostutkimus 2002. Keskusrikospoliisi. Hakapaino Oy. Helsinki, 2003.

Sivonen, Janne: Kun pakolaisuudesta tulee pysyvä olotila, tulee leiristäkin kaupunki. KUMPPANI 6/2003.

Väkivalta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajainasiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki.

World Report on Violence and Health. Edited by Krug, Etienne G. et al. World Health Organization. Geneva, 2002.

Tehtäviä

1. Oman reviiirin tunnistaminen ja arvostaminen on edellytys toisen yksityisyyden ja koskemattomuuden kunnioittamiselle.
  - a. Tehkää pareittain reviiiriharjoitus. Toinen parista seisoo paikallaan ja toinen kävelee hitaasti kohti. Paikallaan seisova sanoo "seis" heti, kun alkaa tuntua epä mukavalta. Tehkää harjoitus eri henkilöiden kanssa, sekä tyttöjen, poikien että opettajan kanssa. Keskustelkaa, millainen välimatka oli kullekin tarpeellinen.
  - b. Kuvitelkaa tilanne, jossa ääntä käyttämällä saatte koiran jättämään teidät rauhaan. Toistakaa harjoitus riittävän monta kertaa, niin että kaikki uskaltavat käyttää ääntään yhä vomakkaammin. Kova ääni on myös erittäin tehokas keino häiritsevän ihmisen torjumiseen. Keskustelkaa äänen käytöstä ja siihen mahdollisesti liittyvistä esteistä.
(ILMAISUTAITO, TERVEYSTIETO, ET, UE)
2. Kirjoittakaa jokainen viisi esimerkkiä positiivisesta ja negatiivisesta kosketuksesta. Milloin hipaisu muuttuu hiplaamiseksi ja milloin halaus kähminnäksi? Pohtikaa ryhmissä, mistä negatiivisen kosketuksen voi tunnistaa. Kirjoittakaa aiheesta novelli tai muu kirjoitelma.
(TERVEYSTIETO, AI)
3. Tehkää lähiympäristöstänne "pelon maantiede" -kartta. Merkitkää asuinalueenne karttaan, mitkä alueet koette turvallisina ja mitkä turvattomina. Onko vuorokauden ajalla vaikutusta? Merkitkää mahdolliset muutokset kellon ajan mukaan. Vertailkaa karttoja, eroavatko tyttöjen ja poikien kartat toisistaan? Mistä erot mielestänne johtuvat? Miten pelon maantiedettä voisi murtaa?
(TERVEYSTIETO, BG, KU)
4. Vihan tunteminen ja sen ilmaiseminen on luonnollista ja sallittua. Sen sijaan vihan ilmaiseminen väkivaltaisesti on aina tuomittavaa.
  - a. Palauttakaa mieleenne kokemus uhatuksi tulemisesta. Kirjoittakaa kokemuksesta aine tai maalataksaa kuva. Koettakaa tavoittaa tapahtumahetken tunnetila.
  - b. Muistelkaa tilannetta, kun olette olleet niin vihaisia, että olet menettäneet kontrollinne. Kirjoittakaa kokemuksesta aine tai maalataksaa kuva. Koettakaa tavoittaa tapahtumahetken tunnetila. Yhdistäkää kuvat pariaksi.
  - c. Pohtikaa, millä eri keinoin vihan tunnetta voi ilmaista rakentavasti ilman, että vahingoittaa toista ihmistä. Mitkä keinot auttavat kontrollin säilyttämisessä voimakkaasta vihan tunteesta huolimatta? (ks. liite "Miten riidellä rakentavasti.")
  - d. Muistelkaa jotakin käymäänne riitaa tai kehitelkää jokin tyypillinen riitatilanne nuorten elämässä. Kirjoittakaa riitelystykustelu sanatarkasti. Tutustukaa "Miten riidellä rakentavasti" -liitteeseen ja kirjoittakaa nyt sama keskustelu uudestaan huomioimalla liitteen neuvot. Näytelkää molemmat tilanteet. Mitä huomaatte? Mitä arvelette riitelystyvan vaikuttavan riidan lopputulokseen?
(ILMAISUTAITO, TERVEYSTIETO, AI, KU)
5. Määritelkää, mitä on henkinen väkivalta. Miten se ilmenee koulussa, kaverisuhteissa, seurustelu- ja parisuhteissa?
(TERVEYSTIETO)
6. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyy monia myyttejä ja virheuskomuksia. Tutkikaa Myyttiliitettä, mihin niistä olette itse uskoneet tai mihin olette törmänneet? Väitelkää myyteistä tai keskustelkaa myyteistä ryhmissä.
(AI, TERVEYSTIETO)
7. Mitä tiedätte parisuhdeväkivallasta? Kirjoittakaa viiden minuutin ajan omia ajatuksianne asiasta: kuka lyö, ketä lyödään, missä tilanteissa ja miksi? Mitä kaikkea muuta parisuhdeväkivallasta voi olla kuin lyömistä? Ottakaa ryhmissä selvää parisuhdeväkivallan faktoista tilastojen, myyttiliitteen ja kirjallisuuden avulla. Mitkä uskomuksistanne osoittautuivat vääriksi? Tehkää kysely, onko muilla samoja virheellisiä uskomuksia kuin teillä.
(TERVEYSTIETO, HY)

Läydän armon aaltoloista.

*läksin pienenä paimenehen,
lassa lammasten ajohon,
istuun maalle marjaiselle,
nukuin nurmikeolle.
Tuli vieras viiviköltä,
jok' otti minun omani,
piti piikakunniani.*

*Menin itkien kotihin,
itkien ison pihaille;
iso torui ikkunalta,
emo aitansa ovelta,
veikkoni veräjän suulta,
sisko sillan korvaselta –
ollut ei turvaa tuvassa,
armoa katosten alla.*

*Niin jo kohta, koita raukka,
näillä päivillä pahoilla
löyän turvan tuulen alta,
armon aaltojen seasta.
Mennä mieleni tekevi
alle aaltojen syvien,
sisareksi siikasille
veikoksi ve'en kaloille.
Ellös sie, emoni sitte
panko vettä taikinahan
laajalta lahen perältä
ilman karvan katsomatta.
Ves' on täynnä tukkiani,
Rannat kaikki karvajani,
minun tuiman tukkiani,
minun haitran hapsiani.*

Kanteletar, Toinen kirja,
1. Tyttöin lauluja.

Lyhyin, raskain henkäyksin

*Luet lyhyin, raskain hengenvedoin,
huulet liikkuvat,
vaikkei ääntä kuulu.*

*Nouse ylös ja menet porraskuiluun
kuin jotakuta kutsuaksesi. Katsot ylös
kattoikkunan valkeuteen, katsot taas yhden
sateentäplittämän kello yhdentoista rauhaa.*

*Olet täällä ja kaipaat häntä,
mutta hän ei tule enää.*

*Pidät hänen kirjeitään laatikossa,
lajittelet niitä kuin pelaisit pitkää
pasiaansia aamiaispöydässä, postimerkit*

*ovat jääneet pois käytöstä, se mies,
joka nahoissasi eli, repi kerran hehkuen
kuoren auki. Luet postileiman taas.*

*On syyskuu, neljä vuotta sodan jälkeen.
Kuuntele. Väimösi puhuu.*

Helen Dunmore, kokoelmasta Kuuna päivänä.
Englantilaista, skotlantilaista ja irlantilaisista
nykyrunoutta. 2004. Toim. Piritta Maavuori.
Suom. Jyrki Kiiskinen. WSOY.

8. Miksi naisen on vaikea irrottautua väkivaltaisesta suhteesta? Lukekaa Åsa Grennvallin sarjakuva Seitsemäs kerros (tai katkelma siitä netistä) Tutkikaa sarjakuvan antamaa kuvaa parisuhteesta. Mitä neuvoja antaisitte päähenkilölle? Mitä haluaisitte sanoa pojalle? Piirtäkää tai kirjoittakaa loppu, jossa päähenkilölle on käynyt parhain päin.
(AI, KU, TERVEYSTIETO)
9. Ottakaa selvää, mitä erilaisia tukimuotoja on väkivaltaa kokeneille naisille. Miten kannattaa toimia, jos on joutunut fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi? Kirjoittakaa ohjeet.
(TERVEYSTIETO)
10. Määritellään seksuaalinen väkivalta.
  - a. Miten Suomen rikoslaki määrittelee raiskauksen? (Rikoslaki, luku 20.)
  - b. Tutustukaa YK:n naisten oikeuksia koskevaan sopimukseen. Miksi raiskaus on ihmisoikeusloukkaus?
  - c. Tutustukaa Geneven ja Palermon sopimukseen. Miksi raiskausta voidaan pitää kidutuksena?
(HY)
11. Miksi parisuhdeväkivallan tai seksuaalisen väkivallan uhrin usein syyttävät itseään? Lukekaa osion runoja aiheesta. Mitä ne kertovat raiskauksen vaikutuksesta?
(HY, TERVEYSTIETO, PSYKOLOGIA, AI)
12. Maailmassa on tällä hetkellä käynnissä kymmeniä aseellisia konflikteja. Selvittäkää, miten sodankäyntitavat ovat muuttuneet. Miten sota vaikuttaa naisten arkeen? Kirjoittakaa kuvaus tai laatikaa esitys naisen elämästä sodan keskellä.
(HY, AI)
13. Sodan ja aseelliset konfliktit ovat yleisin pakolaisuuden aiheuttaja.
  - a. Selvittäkää, kuinka paljon maailmassa on tällä hetkellä pakolaisia. Kuinka moni heistä on nainen? Kootkaa tiedoista tilasto tai tehkää diagrammi.
  - b. Miten pakolaisuus vaikuttaa naisten arkeen? Kirjoittakaa kuvaus tai laatikaa esitys pakolaisnaisen arjesta.
(HY, AI)

5. Naiset ja terveys

”Naisilla on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä. – Naisten terveyteen kuuluu heidän psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointinsa, ja siihen vaikuttavat ratkaisevasti biologisten tekijöiden lisäksi myös sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset tekijät.”

* * *

”Köyhyys ja taloudellinen riippuvuus on yleistä naisten keskuudessa, naiset ja tytöt kokevat väkivaltaa ja kielteisiä asenteita, rotu- ja muuta syrjintää, heillä ei ole täyttä valtaa päättää omasta seksuaalikäyttäytymisestään, eivätkä he pääse vaikuttamaan päätöksentekoon. Kaikki tämä on yhteiskunnallista todellisuutta, joka haittaa naisten ja tyttöjen terveyttä.”

PEKINGIN ASIAKIRJA

5. NAISSET JA TERVEYS

”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta.”

YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUS, 25. ARTIKLAN 1. MOMENTTI

Hyvä terveys on tuottavan ja tyydyttävän elämän edellytys. Jokaisella ihmisellä on oikeus päättää itsenäisesti kaikista omaan terveyteensä liittyvistä asioista. Lukemattomilta naisilta ja tytöiltä tämä mahdollisuus kuitenkin puuttuu, mikä vaarantaa paitsi heidän terveytensä ja on myös esteenä naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteutumiseksi.

PEKINGIN ASIAKIRJA määrittelee naisten terveyden aiempia naisten oikeuksia koskevia asiakirjoja kattavammin. Siinä on huomioitu erityisesti väkivallan ja naisiin kohdistuvien kielteisten asenteiden sekä syrjinnän vaikutukset naisten terveyteen. Myös seksuaaliterveys ja siihen liittyvä itsemääräämisoikeus saavat aiempaa enemmän huomiota. Oikeus hallita omaa kehoaan on naisten oikeuksien perusta.

Naisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen, kehitys ja rauha sekä ennen kaikkea tasa-arvo – myös perhevelvollisuuksien jakamisessa – ovat perusedellytyksenä sille, että naiset voivat nauttia parhaasta mahdollisesta terveydestä läpi koko elämänsä.

5.1. Terveyttä vaarantavat tekijät

Monenlaiset tekijät vaarantavat naisten ja tyttöjen terveyttä eri puolilla maailmaa. Huonot hygieniolot, saniteettitilojen kelvottomuus, ravinnon riittämättömyys ja puhtaan juomaveden puute heikentävät erityisesti kehitysmaissa asuvien naisten terveyttä. Lisäksi monet sairaudet ja tartuntataudit uhkaavat köyhissä oloissa eläviä naisia.

Maapallo pystyisi ruokkimaan kaikki kuusi miljardia asukastaan, mikäli tuotettu ravinto jakautuisi nykyistä tasaisemmin. **Tällä hetkellä maailman rikkain viidennes kuluttaa lähes puolet liha- ja kalatuotannosta.** Köyhimmälle viidennekselle jää vain viisi prosenttia.

Tyttöjen terveyttä uhkaavat myös varhaiset avioliitot, nuorena raskaaksi tuleminen sekä synnytykset. Vakavia terveysriskejä aiheuttavat lisäksi monet kulttuurisidonnaiset tavat, kuten tyttöjen ympärileikkaus.

Nälkä on tila, jossa elimistö saa vähemmän ravintoa kuin se päivittäin kuluttaa.

- * Pitkään jatkuva nälkä johtaa aliravitsemukseen, sairauksiin ja jopa kuolemaan.
- * Arviolta 800 miljoonaa ihmistä saa liian vähän ruokaa joka päivä. Heistä 96 prosenttia asuu kehitysmaissa.
- * Arviolta kolmannes kehitysmaiden pikkulapsista on aliravittuja.

Perusterveydenhuollon riittämättömyys on yleinen ongelma. Kattavaa ja kaikille avointa terveydenhuoltoa ei monissa maissa ole saatavissa, ja usein juuri naiset jäävät ilman asianmukaista hoitoa. Erityisesti äitiyspalveluiden puutteellisuus pakottaa monet naiset synnyttämään ilman apua. Monissa kehitysmaissa raskauden ja synnytyksen aikaiset komplikaatiot ovat hedelmällisessä iässä olevien naisten yleisimpiä kuolinsyitä.

5.2. Seksuaali- ja lisääntymisterveys

Seksuaali- ja lisääntymisterveydellä tarkoitettiin pitkään ainoastaan syntyvyydensäätelyyn liittyviä toimia, mikä liittyi huoleen räjähdysmäisestä väestönkasvusta. Suhtautuminen on kuitenkin muuttunut, ja nykyisin termillä tarkoitetaan kaikkea ihmisen seksuaalisuuteen liittyvää terveyttä.

Nykyään korostetaan naisten mahdollisuutta päättää omaan elämäänsä ja terveyteensä liittyvistä asioista. Naisilla on oikeus päättää avioitumisestaan, lasten lukumäärästä ja niiden hankkimisen ajankohdasta sekä omasta seksuaalikäyttäytymisestään.

Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen kuuluu myös mahdollisuus käyttää nykyaikaisia ja luotettavia ehkäisymenetelmiä. Terveydenhuollossa on huomioitava asianmukainen valistus sekä sukupuolitautilien ehkäisy ja hoito.

Myös raskauden ja synnytyksen aikainen terveydenhoito sekä tarvittaessa mahdollisuus turvalliseen aborttiin kuuluvat jokaiselle naiselle. Seksuaaliterveyteen kuuluu olennaisena osana myös väkivaltaisten ja haitallisten tapojen kuten naisten ympärileikkausten vastustaminen.

Vaiettu seksuaalisuus

Seksuaalisuutta hallitsevat edelleen monet tabut. Avoimen keskustelun puute on suurin este asianmukaisen tiedon saamiselle. Usein seksuaalisuudesta puhumisen pelätään yllyttävän nuoria liian varhaisiin seksikokeiluihin. Erityisesti nuorten esiaviollisesta seksistä vaietaan, vaikka sukupuolitaudit ja nuoriin kohdistuva seksuaalinen väkivalta ovat yleisiä. Valistuksen ja seksuaaliterveyspalvelujen heikko saatavuus lisää ei-toivottujen ja ennenaikaisen raskauksien, hiv-tartuntojen ja muiden sukupuolitautilien sekä vaarallisten aborttien riskiä.

Monissa maissa seksuaaliterveyden palvelut on suunnattu aikuisväestölle ja nuoret jäävät vaille asiallista tietoa. Erityisesti teini-ikäiset tytöt jäävät usein ilman terveydenhoitoa ja seksuaalikasvatusta. Nuoria miehiä ei myöskään riittävästi opeteta kunnioittamaan naisten itsemääräämisoikeutta.

Luonnonvalinta

--
*kun he seisovat vieressäni, pari parin viedessä, sulhanen, morsian, morsian, sulhanen, sulhanen, morsian...
Ja miten me oikein päätämme mikä on paras tapa rakastaa,
mikä suloisin tai turvallisin? Valitsimmeko hellimmän vai välttämättömän, uskollisimman, sen oikean? Minkälaiset seremoniat täyttävät vakiintumisen tarpeen, ja mikä oikeus minulla on kysyä,
kyseenalaistaa tarvetta noin juhlistaa halua - toivetta, hiljaista rukousta kasvun puolesta, vaihtokaupan pysyvyyttä? Tai rakkauden itsensä koskemattomuutta, tilaisuutta tehdä narreja tai enkeleitä itsestämme; sellaisen vuoksi
joka on sisimmässään hyvää?*
--

Katkelma Deryn Rees-Jonesin runosta Luonnonvalinta kokoelmasta Kuuna päivänä. Englantilaista, skotlantilaista ja irlantilaista nykyrunoutta. 2004. Toim. Piritta Maavuori. Suom. Tomi Kontio. Otava.

"Seksi on hienoa, jotain mahtavaa, jotain sairaan upeaa ja ihanaa. Ja kundit saivat harrastaa seksiä niin paljon kuin halusivat. Meille tytöille pätivät toiset säännöt. Teki niin tai näin, pieleen meni. Jos suostuimme seksiin, kelpasimme sen hetken verran. Jälkeenpäin olo oli kurja, vaikka itse seksi olisi ollut kuinka ihanaa ja jännittävää tahansa. Jos tapailimme heti perään muita kundeja, olimme 'huoria'. Jos vielä menimme muiden kanssa sänkyyn, olimme 'kimppanamuja', 'jakorasioita' ja 'kiertopalkintoja'. Kukaan ei kuunnellut, miltä meistä tuntui."

Linna Johansson Kuinka meille kerrottiin seksistä teoksessa Pilluparvi. 2003. Toim. Linda Skugge, Belinda Olsson ja Brita Zilg. Suom. Anu Tuka. Like.

Seksuaalisuuteen liittyvä vastuun jakaminen ja molemminpuolinen kunnioitus jäävät usein vähälle huomiolle. Terveen seksuaalikäyttäytymisen perusta on molemminpuolinen suostumus ja kumppanin arvostus.

Naisten seksuaaliterveyden edistäminen on naisten ja miesten yhteinen asia. Kattavan valistuksen tarjoaminen niin tytöille kuin pojillekin on edellytys vallitsevien käytäntöjen muuttamiselle ja ongelmien korjaamiselle. Terveys- ja ravitsemuspalvelujen ja murrosikäisille tarkoitettun seksuaalikasvatuksen samoin kuin perhesuunnittelumenetelmien tulee olla asianmukaisia, kohtuuhintaisia ja kaikkien saatavilla.

Tyttöjen ja naisten koulunkäyntimahdollisuuksien parantaminen edistää merkittävästi heidän seksuaaliterveyttään. Lukutaitoisen tytön mahdollisuudet hakea tietoa ja palveluita seksuaaliterveyteensä liittyvissä asioissa sekä päättää itse avioitumisestaan ja lasten hankinnasta ovat paremmat kuin lukutaidottoman tytön. Kouluttamattomat tytöt päätyvät usein toimeentulonsa turvatakseen nuorena naimisiin ja vanhenevat tietämättä juurikaan ehkäisymenetelmistä tai sukupuolitaudeista. Heillä on myös suurempi riski joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi ja ajautua prostituutioon.

- * Saharan eteläpuolisessa Afrikassa lähes viidesosa lapsista syntyy alle 20-vuotiaille. Suuri osa heistä on kouluttamattomia.
- * Nigeriassa lähes 80 prosenttia köyhistä alle 18-vuotiaista tytöistä on naimisissa.

Pohjoismaat ovat olleet edelläkävijöitä nuorten seksuaaliterveyden ja -oikeuksien kehittämisessä. Avoimella suhtautumisella ja korkealuokkaisten palvelujen tarjoamisella nuorille on saavutettu paljon: ei-toivottujen raskauksien määrä on maailman alhaisimpia, samoin hiv/aidsin ja muiden sukupuolitauti tartuntoja on nuorilla suhteellisen vähän.

5.3. Erityisiä huolenaiheita

Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät ongelmat ovat kasautuneet köyhimpiin kehitysmaihin. Vaikka viimeisten vuosikymmenten aikana ehkäisyn käyttö on yli viisinkertaistunut, on se kehitysmaissa edelleen vähäistä verrattuna esimerkiksi Pohjoismaihin. Ehkäisyn yleistyttyä myös perheiden lapsiluku on kääntynyt laskuun. Alueelliset erot ovat kuitenkin suuria. Köyhimmässä maissa nainen synnyttää keskimäärin yli viisi lasta, kun taas kehittyneissä maissa vastaava luku on noin 1,5.

Varhaiset avioliitot ja usein toistuvat synnytykset ovat riski naisen terveydelle. Ne myös estävät naisten taloudellisen ja sosiaalisen aseman

Ongelman määrittely

En anna anteeksi. Vaikka voisin, ei tuntoni susta vois unohtua. Mutta avuttomasti rakastan sitä, joksi ensin sua luulin

Kaksi parannuskeinoa rakkauteen

1. Älä tapaa, älä soita ja vastaa vielä aremmin.
2. Helpompi tie: tutustu häneen paremmin.

Wendy Cope, kokoelmasta Vakavia asioita. Suom. Tuomas Nevanlinna. 1995. Loki-kirjat.

paranemista. Useat raskaudet kaventavat naisten koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia, mikä vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin.

Hengissä raskauden jälkeen?

- * Joka päivä noin 1 600 naista kuolee raskauteen ja synnytykseen liittyviin syihin.
- * Miltei 90 prosenttia äitiyskuolemista tapahtuu Aasiassa ja Saharan eteläpuolisessa Afrikassa.
- * Afrikkalaisen naisen riski kuolla raskauteen ja synnytykseen liittyviin syihin on 500-kertainen pohjoismaiseen äitiin verrattuna.
- * Raskaus on 15–19-vuotiaiden nuorten naisten yleisin kuolinsyy kehitysmaissa.
- * Useissa maissa abortin voi saada ainoastaan raiskaustapauksissa tai raskauden uhatessa vakavasti naisen terveyttä.
- * Vuosittain tehdään noin 20 miljoonaa aborttia terveydelle vaarallisissa oloissa, suuri osa laittomasti.
- * Lähes 700 000 naista kuolee abortin seurauksena vuosittain.

Vastuullinen perhesuunnittelu hillitsee väestönkasvua

Jokaisen henkilökohtainen oikeus päättää omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista on perhesuunnittelun lähtökohta. Tavoitteena on minimoida äitiys- ja lapsikuolleisuus sekä hoitaa raskaudet ja synnytykset asianmukaisesti. Tärkeintä on, että lapset syntyisivät toivottuina.

Monissa kulttuureissa päätökset ehkäisystä, lasten määrästä ja synnytysten hoitamisesta tekee edelleen perheen mies. Naisten seksuaalisuuden vapauttaminen ja perhesuunnittelun merkityksen ymmärtäminen edistävät pitkällä tähtäimellä koko yhteiskunnan hyvinvointia.

Monissa maissa syntyvyyden aleneminen ja väestönkasvun hidastuminen ovat edesauttaneet talouskasvua ja lisänneet tuottavuutta. Nopeimmin on edistytty maissa, jotka ovat investoineet terveydenhoitoon, lisääntymisterveyteen ja koulutukseen. Myönteisiä tuloksia on saatu aikaan panostamalla perhesuunnitteluun, raskaus- ja synnytyspalveluihin sekä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen.

Tyttöjen ympärileikkaus

Joka vuosi noin kaksi miljoonaa tyttöä ympärileikataan. Maailmassa arvioidaan olevan noin 135 miljoonaa ympärileikattua naista ja tyttöä. Tapa on yleisin Afrikassa, jossa paikoin jopa 80 prosenttia tytöistä on leikattu. Käytäntö on vallalla myös muutamissa Lähi-idän ja Aasian maissa.

Jo noin puolet maailman kuudesta miljardista ihmisestä on alle 25-vuotiaita. Suurin osa heistä asuu kehitysmaissa.

Tyttöjen ympärileikkaus, johon viitataan myös termillä FGM (female genital mutilation eli naisten sukuelinten silpominen), tarkoittaa perinnettä, jossa ei-terveydenhoidollisista syistä vahingoitetaan tytön tai naisen sukuelimiä.

Toimenpiteen luonne voi vaihdella ulkoisten sukuelinten viiltelystä, lävistämisestä tai venyttämisestä niiden osittaiseen tai täydelliseen poistamiseen. Laajimmassa muodossa tytöltä poistetaan klitoriksen ja pienten häpyhuulien lisäksi valtaosa myös suurista häpyhuulista. Lisäksi emättimen reunat ommellaan kiinni niin, että virtsalle ja kuukautisverelle jätetään vain pieni aukko. Toimenpiteen yhteydessä ei yleensä käytetä kivunlievitystä.

Tapa on käytössä myös eri puolilla maailmaa ympärileikkausta harjoittavilta alueilta tulleiden siirtolaisten ja maahanmuuttajien parissa. Näistä tapauksista ei juurikaan ole tilastoja, koska ympärileikkaus tapahtuu usein salassa, esimerkiksi tytön vieraillessa kotimaassaan tai sukulaistensa luona.

Yleisimmin leikkaus tehdään 4–8-vuoden iässä. Toimenpide on tytölle erittäin tuskallinen ja traumaattinen kokemus, joka jättää fyysiset ja psyykkiset jäljet koko loppuelämän ajaksi. Naiset, joiden sukuelimiä on leikattu, kärsivät usein jatkuvista tulehduksista, verenvuodoista, hedelmättömyydestä ja seksuaalielämän ongelmista. Yhdyntä on usein kivulias ja synnytykset vaarallisia. Kokemus aiheuttaa myös masennusta, levottomuutta ja unihäiriöitä. Lisäksi likaiset leikkausvälineet voivat levittää hiviä ja muita tauteja. Pahimmassa tapauksessa silpomisesta aiheutuvat komplikaatiot johtavat kuolemaan.

Tyttöjen ympärileikkauksia perustellaan kulttuurisyyllä. Useimmiten tapa liitetään aikuistumisrituaaliin, jossa tytöstä tehdään avioitumiskelpoinen nainen. Monissa kulttuureissa leikkaamaton nainen mielletään likaiseksi eikä tyttö voi saada hyväksyttävää aikuisen naisen statusta ennen ympärileikkausta.

Tyttöjen ympärileikkaus on ihmisoikeusloukkaus

Ihmisoikeuskysymykseksi tyttöjen ympärileikkaus nostettiin vasta 1990-luvulla. Ihmisoikeusjärjestöt ja YK pitävät ympärileikkausta yhtenä vakavimmista tyttöihin ja naisiin kohdistuvan väkivallan muodoista.

Suomessa tyttöjen ympärileikkaus tulkitaan törkeäksi pahoinpitelyksi. Myös monissa Afrikan maissa on kehitetty lainsäädäntöä toimenpiteen estämiseksi. Viime vuosina myös islamilaisten johtajien kannanotot erityisesti radikaalien ympärileikkausten islaminvastaisuudesta ovat muuttaneet asenteita.

Ihmisoikeussopimuksista löytyvien artiklojen mukaan tyttöjen ympärileikkausperinne loukkaa muun muassa *oikeutta elämään, oikeutta fyysiseen koskemattomuuteen, oikeutta vapauteen väkivallasta, oikeutta terveyteen, oikeutta elämään ilman syrjintää* sekä yleisesti *monia lasten oikeuksia*.

Hiv/aids

Hiv-epidemian vaikutukset näkyvät kaikkialla maailmassa. Eniten tauti koettelee köyhiä, taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen kanssa kamppailevia maita. Hiv-tartunnat ovat yleisimpiä siellä, missä äitiys- ja imeväiskuolevaisuus on korkea, missä ei-toivottuja raskauksia ja vaarallisia abortteja on paljon, missä seksuaalisuuteen liittyviä palveluita ja tietoa on vähän ja missä erityisesti naisten asema ja koulutustaso on alhainen. Tauti onkin nostanut uudella tavalla esiin köyhien maiden ihmisten seksuaali- ja ihmisoikeuksien puuttumisen.

- * Tällä hetkellä suhteellisesti eniten hiv-tartunnan saaneita on Etelä-Afrikassa, Botswanassa, Zimbabwessa ja Namibiassa.
- * Länsi-Afrikassa Norsunluurannikko ja Nigeria kuuluvat pahimpiin tartunta-alueisiin.
- * Itä-Afrikassa tartuntojen määrä kasvaa nopeimmin Etiopiassa.

- * **Hiv/aids** on tällä hetkellä yleisin kuolinsyy Afrikassa ja neljänneksi yleisin koko maailmassa.
- * Jo yli 60 miljoonaa ihmistä on saanut hiv-tartunnan. Vuoden 2002 lopussa heistä oli elossa noin 42 miljoonaa.
- * Noin puolet kaikista tartunnan saaneista on naisia. Erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa taudin kantajista huomattava enemmistö on naisia.
- * Noin puolet kaikista tartunnan saaneista on 15–24-vuotiaita. Heistä yli 95 prosenttia asuu kehitysmaissa. Valtaosa on tyttöjä.
- * Vuonna 2003 noin viisi miljoonaa ihmistä sai hiv-tartunnan. Heistä 2/3 asuu Saharan eteläpuolisessa Afrikassa.
- * Uusista tartunnan saaneista lähes viidennes oli alle 15-vuotiaita.
- * Päivittäin noin 140 000 ihmistä saa tartunnan. Heistä nuoria on noin 7000.
- * Maailmassa on noin 14 miljoonaa aids-orpoa, joista 95 prosenttia asuu Saharan eteläpuolisessa Afrikassa.

Lähteet:

The European Health Report 2002. WHO Regional Publication, European Series No. 97. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.

Human Development Report 2003. Vuosituhattavoitteet. Maailman kansojen sopimus köyhyyden poistamiseksi. United Nations Development Programme (UNDP). Nordic Office.

Miljardi nuorta ratkaisee. Koulutus ja terveys – tie kehitykseen. Tiivistelmä YK:n väestörahanon vuosiraportista, The State of World Population. Helsinki, 2003.

Seksuaali- ja lisääntymisterveys. Keino köyhyyden voittamiseksi. tiivistelmä YK:n väestörahanon vuosiraportista The State of World population 2002

Naisia vuosituhannen partaalla. Väestöliitto. Kehitysyhteistyö. Helsinki, 2003.

Seksuaalioikeudet osana ihmisoikeuksia. Väestötietosarja 11. Väestöliitto. Helsinki, 2002.

Seksuaali- ja lisääntymisterveys. Keino köyhyyden voittamiseksi. Tiivistelmä YK:n väestörahanon vuosiraportista The State of World Population 2002.

Sukupuoli ja terveys. Toim. Riitta Luoto, Kirsi Viisainen, Ilona Kulmala. Vastapaino. Tampere, 2003.

Vahlonen-Córdova, Ann: Miljoonat naiset halusivat käyttää ehkäisyä, mutta heillä ei ole siihen mahdollisuutta. Väestöviesti 3/2001.

The World Health Report 2003. WHO.

U.S. Bureau of the Census, International data base census.gov/cgi-bin

www.avert.org/worldstats
www.unaids.org
www.vaestoliitto.fi
www.tilastokeskus.fi
www.stat.fi

Tehtäviä

1. Terveys on hyvän elämän lähtökohta.
  - a. Selvittäkää, mitkä eri tekijät tai ilmiöt uhkaavat ihmisten terveyttä (huomioikaa muun muassa köyhyys, nälkä, puhtaan juomaveden puute, tartuntataudit ja ympäristöongelmat).
  - b. Tehkää posterit länsimaisten ja kehitysmaissa elävän naisen elämäkkaareista. Merkitkää, mitkä tekijät tai ilmiöt vaarantavat naisen terveyttä.
(TERVEYSTIETO, BG, KU)
2. Selvittäkää, miten naisen hyvinvointi on huomioitu eri yhteiskuntamalleissa.
(HY, TERVEYSTIETO)
3. Naisella on oikeus päättää omaa kehoaan koskevista asioista. Toteutuuko tämä oikeus maailmassa? Listatkaa erikseen länsimaissa ja kehitysmaissa esiintyviä epäkohtia, jotka liittyvät
  - a. syntyvyyden säännöstelyyn
  - b. raskauteen ja synnyttämiseen
  - c. sukupuolitauteihinPohtikaa, mitkä tekijät ylläpitävät epäkohtia? Miten näitä perustellaan?
(HY, TERVEYSTIETO)
4. Tutkikaa seksuaalioikeuksia. Onko niissä mielestänne jotain yllättävää? Pohtikaa, miksi ihmisoikeuksia on ollut tarpeellista tarkastella seksuaalisuuden näkökulmasta.
  - a. Muuttakaa seksuaalioikeudet selkeiksi toimintaohjeiksi. Käyttäkää halutessanne nuorten puhekieltä.
  - b. Valitkaa ryhmissä yksi oikeus ja keksikää konkreettinen tilanne nuorten elämässä, jossa kyseinen oikeus toteutuu tai on vaarassa tulla rikotuksi.
(TERVEYSTIETO, HY, AI)
5. Miten *seksi* ja *seksuaalisuus* eroavat toisistaan? Miten tunteet, kuten ihastuminen ja rakastuminen ovat osa seksuaalisuutta?
(TERVEYSTIETO, AI)
  - a. Miten seksistä tulisi mielestänne kertoa koulussa? Kirjoittakaa ryhmissä napakat ohjeet opettajalle. Mitä, milloin ja miten?
  - b. Määrittelkää ryhmissä, mitä seuraavat sanat merkitsevät: *Seksuaalisuus? Moninaisuus? Ihastuminen? Rakastuminen? Rakkaus? Seksuaalinen moninaisuus? Seksi? Rakastelu? Yhdyntä? Seurustelu? Parisuhde? Sukupuolisuus? Nainen? Mies? Identiteetti?*
(TERVEYSTIETO, AI)
6. Minkälaisen kuvan nuorten lehdet antavat ihastumisesta, rakastumisesta tai seurustelusta? Oletko samaa mieltä?
  - a. Minkälainen seurustelukumppani itse haluaisit olla? Keksikää jokainen viisi lausetta. Käsitelkää aihetta yhteisesti lukemalla lauseet ääneen nimettöminä ja keskustelemalla niiden herättämistä ajatuksista.
  - b. Kirjoittakaa, millainen olisi tykkäämiseen ja läheisyyteen liittyvä ihannetilanne.
(AI, TERVEYSTIETO, OPO)
7. Miten vanhempien tulisi suhtautua seurusteluun?
  - a. Näytelkää tilanne, jossa nuori on menossa treffeille unelmatyön tai unelmapojan kanssa. Antakaa vanhemman roolissa nuorelle 5–7 hyvää neuvoa. Huom! Tehtävän tarkoitus on antaa tunnevalistusta, ei seksivalistusta!
  - b. Miltä tuntuu, jos kaverisi tai vanhempasi eivät hyväksy seurustelukumppaniasi jonkin hänen ominaisuutensa vuoksi (esimerkiksi koulumenestyksen, sukupuolen, rodun tai ulkonäön vuoksi). Näytelkää kuviteltu tilanne.
(AI, TERVEYSTIETO, ILMAISUTAITO)

8. Seksuaalisuuteen liittyy monia myyttejä ja tabuja. (ks. myyttiliite) Pohtikaa seuraavien väitteiden todenperäisyyttä: "kun naisen sanoo ei, hän tarkoittaa kyllä" ja "kaikki miehet haluavat vain seksiä".
- Mistä tiedät milloin olet valmis seurustelusuhteeseen?
  - Monet nuoret katuvat varhaisia seksikokemuksiaan. Tiedostatko oman itsemääräämisoikeutesi ja osaatko pitää siitä kiinni?
  - Kenen taskuun kondomit kuuluvat? Kuka maksaa ehkäisytabletit?
(TERVEYSTIETO)
9. Ovatko kuukautiset edelleen tabu? Miten se ilmenee?
- Suunnitelkaa tyttöjen kesken, miten juhlistaisitte kuukautisten alkamista?
  - Miten haluaisitte kuukautisista puhuttavan ja asiaan suhtauduttavan?
  - Suunnitelkaa haluamanne kaltainen terveystiedomainos.
(TERVEYSTIETO, KU)
10. Väitetään, että hoivaavuus on naisten luontainen ominaisuus. Mitä asenteita ja arvoja väite tukee? Kenelle väitteestä on hyötyä? Osaavatko miehet hoitaa lapsia? Onko olemassa naisia, jotka eivät osaa hoitaa lapsia? Miten hoivaavuus näkyy omassa lähiympäristössäsi?
(TERVEYSTIETO)

*En tahdo olla se jota ilman et voi koskaan olla
jota et voi päästää näkyvästäsi, jonka ilmaa hengität
tahdon hengittää itse! itseni tähden
tahdon olla se jonka tavatessasi ilahdut ja jonka lähellä
tahdot silloin olla
jota tahdot suudella kevyesti ja pitkään
kunnes et enää suutele kevyesti mutta pitkään*

*Sitten tahdon että annat minun jatkaa kutomistani
ja palata vain kun me molemmat haluamme*

Märta Tikkanen, kokoelmasta Arnaia mereenheitetty. 1992.
Suom. Raija Jänicke. Tammi.

Boogie Mama

--
Äidillä voi olla suuri suu, leveä suu, kaunis suu.
Äidillä voi olla suutelusuu, senssisuu,
tuhannen taalan suu ja lemmitty smaili.
Äidillä voi olla suutelusuu,
äidillä voi olla raatelusuu
aamutuiman raatelusuu
aamun vihreässä ratikassa.
--

Katkelma Riina Katajavuoren runosta Boogie Mama
kokoelmasta Koko tarina, 2001. Tammi.

6. Naiset ja media

”Viestinnässä tulee pyrkiä naisten ja tyttöjen sekä heidän rooliensa tasapainoiseen kuvaamiseen.”

* * *

”Tiedotusvälineitä tulee rohkaista esittämään naiset luovina ihmisinä sekä pidättäytyä esittämästä heitä alempiarvoisina olentoina sekä käyttämästä heitä seksiohjeina ja kauppatavarana.”

* * *

”Seksististen stereotyyppien esittäminen mediassa on sukupuolista syrjintää, joka alentaa ja loukkaa naisia.”

* * *

”Viestimissä esiintyvää pornografiaa sekä naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan esittämistä vastaan on luotava asianmukaista lainsäädäntöä.”

6. NAISSET JA MEDIA

” Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.”

YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUKSEN 19. ARTIKLA

Elämme tiedotusvälineiden ympäröimässä maailmassa. Tietotekniikan kehitys on mahdollistanut maailmanlaajuisen viestintäverkoston syntyminen, ja samalla joukkoviestinten vaikutusvalta on kasvanut. Median välittämällä informaatiolla on vaikutusta niin yksityisten ihmisten asenteisiin kuin viralliseen päätöksentekoonkin.

Median kuvaama maailma on edelleen melko perinteinen, ja sitä hallitsevat länsimaiseen kulttuuriin sidotut arvot ja asenteet. Näennäisestä sukupuolineutraaliudesta huolimatta median välittämä kuva on yhä selvästi sukupuolittunut. Naiset ja miehet esitetään usein stereotyyppisten rooliensa mukaisesti, mikä ylläpitää ennakkoluuloja ja heikentää sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista.

Niin uutisissa kuin muissakin ohjelmissa naisten edustama maailma näytetään toiminnallisesti kapea-alaisempana kuin miesten. Miehet esitetään useimmiten sankareina, toimijoina ja vapaina henkilökohtaisista siteistä. Naiset sen sijaan ovat ensisijaisesti kauniita ja passiivisia. Myös ammattisaan toimivia naisia arvioidaan ulkonäön perusteella.

Sukupuolinäkökulman huomioiminen tiedotusvälineissä on tärkeää, sillä joukkoviestimillä on mahdollisuus vaikuttaa yleisiin asenteisiin ja sitä kautta naisten aseman edistämiseen kaikkialla maailmassa.

PEKINGIN ASIAKIRJASSA korostetaan naisten näkyvyyden lisäämisen ja heidän äänensä kuuluviin saamisen tärkeyttä. Naisia on saatava mukaan erityisesti päätöksentekoon, jotta naisten tarpeet ja huolenaiheet tulisivat asianmukaisesti huomioituiksi ja naisille kohdistettujen ohjelmien määrä lisääntyisi.

Median sukupuolittunut kieli

Kuvat ja sanat tulkitaan mielikuvien, metaforien ja aiempien kokemusten kautta, usein tiedostamattomasti. Median käyttämä kieli on yhä vahvasti maskuliinista, mikä heijastaa ja vahvistaa sukupuolten eriarvoista asemaa. ”Mies” on kielellinen normi niissäkin kielissä, joissa ei ole niin sanottua

”Ajatelkaa nyt kaikkia niitä tv-ohjelmia, joissa hauskat kundit tekevät tismalleen niin kuin heistä tuntuu. Heidän ei tarvitse murehtia, onko ripsiväri levinnyt tai ovatko he lihavia. Eikä kukaan ole kieltämässä! Heillä voi olla typerä kampaus, tekohampaat tai hattu. Heillä voi olla köyryselkä, ja he voivat puhua murettua ja tanssia typerästi. Alaston kundi on viitsikäs. Alaston nainen on seksikäs. Nainen on hauska, jos hän on ironinen ja hieman viileä. Nauravatko ihmiset alastomalle naiselle, jolla on köyryselkä ja Hitler-viikset? Minä nauraisin, mutta minä olenkin luultavasti poikkeus.”

Paula McManus, Voiko tyttökin olla hauska? teoksessa Pilluparvi. 2003. Toim. Linda Skugge, Belinda Olsson ja Brita Zilg. Suom. Anu Tukala. Like.

Kieli on piilomaskuliinista: mies esitetään normina ja nainen poikkeamana.

Mediassa naiset esitetään usein myyttisten roolien kautta.

- * Uutisten tekijöistä jo noin puolet on naisia.
- * Kuitenkin vain joka viidennessä uutisjutussa nainen esiintyy tai on haastateltavana.

kieliopillista sukua. Monesti naisia myös vähätellään mediapuheessa. ”Tytötely” on yleistä jopa tilanteissa, joissa toimijoina ovat aikuiset naiset.

Mediassa naiset esitetään usein myyttisten roolien kautta: nainen on Neitsyt Maria, Lemminkäisen äiti tai femme fatale.

Mediakielen sukupuolittuneisuuden tiedostaminen on hiljalleen lisääntynyt. Erityisesti naistaiteilijat ovat viime vuosina luoneet stereotyyppistä naiskuvastoa purkavia tekstejä, kuvia ja sarjakuvia. Nais- ja tyttöenergian riemastuttavan huumorin kyllästävät hahmot kannustavat naisia itseäänkin nauramaan lukkiutuneille toimintatavoille ja käytännöille.

6.1. Sukupuolittuneet uutiset

Viestintäalalla työskentelee nykyään paljon naisia, mutta vain harva heistä on päättävässä asemassa. Tuotannosta ja linjavalinnoista vastaavat useimmiten miehet. Miehet myös hallitsevat tiedotusvälineiden sisältöä: uutisissa ja ajankohtaisohjelmissä miehiä kuvataan ja haastatellaan huomattavasti naisia useammin – jopa katugallupien kansalaiset ovat useimmiten miehiä.

Vaikka naistoimittajia on yhä enemmän, uutisten naiskuva ei ole juuri muuttunut. Naiset tuodaan yhä uutisissa useimmiten esiin äiteinä ja vaimoina, itkevinä uhreina ja äänettöminä taustahahmoina. Miesten edustama maailma on uutisoitu monipuolisemmin: miehet esiintyvät aktiivisina toimijoina, päätöksentekijöinä ja asiantuntijoina paljon naisia useammin.

Käytännön työssäkin nais- ja miestoimittajien käsittelemät asiat ja aihealueet eroavat toisistaan. Naisille lankeavat helposti sosiaalisia kysymyksiä, kuluttajakysymyksiä ja perhettä koskevat teemat, miehet puolestaan käsittelevät enemmän talous- ja työmarkkina-asioita.

Uutiset eivät ole vaikutuksiltaan sukupuolineutraaleja. Naiset ja miehet myös kokevat asioita usein eri tavalla. Uutisoinnin monipuolistamiseksi ja erilaisten näkemysten huomioimiseksi molempia sukupuolia tarvitaan sekä uutisten päähenkilöiksi että tekemään niitä.

6.2. Mainonta

Mainonta poikkeaa uutisinformaatiosta. Mainonnan tarkoituksena on tarjota tietoa tuotteista ja palveluista sekä edistää tuotteiden myyntiä ja haluttavuutta. Tuotteiden kauppaamisen lisäksi mainonta vaikuttaa ihmisten käsityksiin itsestään ja vahvistaa samalla sukupuolirooleja. Mainonta tarjoaa katsojalleen kuvan siitä, mikä on tavoiteltavaa ja minkälainen pitäisi olla.

Tarjoamalla malleja ja samastumisen kohteita mainonta vaikuttaa yleisiin asenteisiin ja käsityksiin sukupuolten rooleista yhteiskunnassa. Kun nainen tai mies jatkuvasti esitetään vanhentunein tai paikkaansa pitämättömin tunnusmerkein, on todennäköistä, että vastaanottaja alkaa ennen pitkää käyttäytyä odotusten mukaisesti. Mainonnan ylläpitämät stereotyyppiset sukupuoliroolit antavat voimakkaan viestin erityisesti omaa identiteettiään rakentaville nuorille.

Sukupuolistereotyyppiat ovat yksinkertaistettuja oletuksia ja odotuksia miesten ja naisten luonteenpiirteistä ja heidän tehtävistään yhteiskunnassa. Maskuliinisuuteen ja feminiinisyteen liitetyt ominaisuudet ovat useimmiten pelkkiä uskomuksia, joiden paikkansapitävyyttä ei ole kattavasti osoitettu. Vaikka uskomukset olisivatkin virheellisiä, ne ohjaavat ihmisten asenteita ja ajattelua muodostuen osaksi yksilön minäkuva.

Mainonnan nais- ja mieskuvat

Mainokset suunnataan aina tietylle kohderyhmälle. Tilaa jätetään tilaa tulkinnalle, mutta kohderyhmän tavoittamisen kannalta mainoksissa on käytettävä melko tavallisia, tunnistettavissa olevia symboleja ja merkityksiä. Kaavamaiset roolimallit ovat pysyneet melko muuttumattomina mainonnan alusta alkaen.

Mainonta ylläpitää käsityksiä naisten ja miesten rooleista ja asemasta yhteiskunnassa sekä sukupuolelle sopivista tehtävistä. Naiset kuvataan usein avuliaina äiteinä tai puolisoina, joiden tehtävä on ylläpitää järjestystä, hoitaa kotia ja lapsia sekä tarjota mielihyvää ympäristöönsä. Miehet taas esiintyvät useimmiten johtajina, päättäjinä, työntekijöinä tai vapaa-ajan roolissa. Mainoksissa miehet ovat ulospäinsuuntautuneita, aktiivisia ja aikaansaavia. Naisten toiminnot ovat huomattavasti passiivisempia ja rajoittuvat usein kotipiiriin ja viehättävyyden ylläpitoon.

Toisin kuin muussa mediassa, mainoksissa naiset esiintyvät miehiä useammin. Naisellisuudella myydään lähes mitä tuotetta tahansa – pesuaineista puutarhatyökaluihin, kodinkoneista karamelleihin. Mainonta korostaa erityisesti naisten ulkoisia ominaisuuksia ja esittää heidät seksikkäinä, viehkeinä ja tavoiteltavina. Mainoksissa ihannoidaan nuoruutta, kauneutta ja hoikkuutta. Huoliteltu ulkonäkö kuuluu olennaisena osana mainosten menestyvän naisen ominaisuuksiin.

Median välittämä kauneusihanne saattaa johtaa erityisesti tytöillä vääristyneeseen käsitykseen omasta ruu-

* Ihminen näkee päivittäin 400–600 mainosta.

* Joka kymmenennessä mainoksessa aiheena on kauneus.

* Syömishäiriöiden lisääntyminen on suoraan suhteessa median ja muotimaailman ruumiinkuvaan. Vuonna 1991 toteutettu tutkimus tarkkaili anoreksian ja laihuuksihanteiden muutoksia 50 vuoden aikana: laihuuksihanteen vahvistumista mediassa seurasi anoreksian lisääntyminen.

* Naistenlehtiä käsittelevässä tutkimuksessa löydettiin neljän suurimman lehden 48 numerosta 63 laihutusmainosta. Miehillä suunnatuissa lehdissä vastaavia mainoksia oli 48 lehdessä yksi.

* 68 % naisista kokee oman ulkonäkönsä rumemmaksi luettuaan naistenlehtiä. Tämä kävi ilmi Stanfordin yliopiston opiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa.

Lähde: www.about-face.org
(koonnut tohtori Liz Dittrich)

Tasa-arvoa loukkaavana mainontana voidaan pitää mainosta:

- * jossa naisia käytetään katseenvangitsijana.
- * joka käyttää hyväkseen seksuaalista vihjailua ja antaa lupauksia, joilla ei ole mitään tekemistä tuotteen kanssa.
- * joka tukee sukupuolistereotyyppioita yhteiskunnassa.
- * joka luo kaavamaisen kuvan toisen sukupuolen persoonallisuuden piirteistä.
- * joka luo vääriä ja vanhentuneita mielikuvia siitä, mikä on tunnusomaista naisille ja miehille.

Mitä antaisin naiselle?

Mitä antaisin lahjaksi naiselle, joka uskaltaa olla oma itsensä? Rohkealle sekä itsenäiselle, oman arvonsa tuntevalle? No, tietenkin antaisin...

1. naistenlehden vuosikerran!! Josta kaksi kertaa kuussa saa lukea uuden mullistavan keinon päästä kiloista sillä lihavuushan merkitsee sairautta on nainen oma itsensä vain (langan) laihana!

2. uudet värit hiuksiin ja ripsiin!! Koska nainenhan tietää mitä haluaa ja uskaltaa sanoa sen katsellaan hän tietää myös oman arvonsa sen hinta näkyy Lorealin (muovi) purkista! ("because I'm worth it")

3. terveysidempakkauksen!! Kuukautisethan on luonnollinen asia kunhan pysyvät ne salassa ja piilossa ultraohut side häiritsee ei sun elämää voit iloisesti hypähtää ei (veri) tahraa jää!

4. uuden naisten seksioppaan!! Jossa neuvotaan vaginansa trimmaamaan niin että nainenkin oppii laukeamaan sisään-ulos -tyyppisessä seksissä suoriutumaan mahtavasti (pari) sängyssä! On mahdollisuuksia niin useita naisen elämä niin kovin vivahteikasta voi säätää ajaa hisseissä, on kaaritetut tisseissä voi tätä vapautta ja (uhka) rohkeutta!

Impivaara. Feministinen lauluhytye. 2002. San. Mummo

miistaan. Itsekriittisyydestä johtuvat syömishäiriöt ovat yleistyneet viimeisten vuosikymmenten aikana.

Perinteisten roolien kaavamaisuus on pikku hiljaa murtunut, mutta tämä on tarkoittanut lähinnä miesten roolin laajentumista. Mainosten miehiä näkee nykyisin myös kotiaskareita tekevinä perheenisinä. Miesten osallistumista arkirutiineihin kuvataan kuitenkin usein ihannoivasti.

Miehille suunnatussa mainonnassa mies kuvataan edelleen usein kauniin naisen avulla: puhdas mies saa seksikästä naisseuraa tai rohkea seikkailija viehättävän kumppanin. Mies on toimija, nainen koriste.

Tasa-arvoa loukkaava mainonta?

"Mainoksessa ei suvaita syrjintää, kuten rotuun, kansalliseen alkuperään, uskontoon, sukupuoleen tai ikään perustuva syrjintää, eikä mainos saa loukata ihmisarvoa millään tavalla."

KANSAINVÄLISEN KAUPPAKAMARIN MAINONTAA KOSKEVA PERUSSÄÄNNÖSTÖ,
4. ARTIKLAN 1. MOMENTTI

Naiset ja miehet tulkitsevat mainonnan viestejä usein eri tavalla. Naiset reagoivat miehiä useammin siihen, minkälaisia mainokset ovat. Naiset myös pitävät miehiä useammin naisia esineellistäviä mainoksia loukkaavina.

Mainonnan neuvottelukunta on selvittänyt yleisön suhtautumista mainontaan vuodesta 1976 lähtien. Selvitysten mukaan nykymainontaan ollaan pääosin tyytyväisiä. Kielteisiä tuntemuksia herättävät lähinnä väkivalta, seksi ja alastomuus sekä naisia aliarvioiva, halventava tai tasa-arvoa loukkaava mainonta. Alastomuutta itsessään pidetään harvemmin loukkaavana, ratkaisevaa on, miten se tuodaan esille.

Hyvää markkinointitapaa valvoo Suomessa *Mainonnan eettinen neuvosto*. Sen laatimissa säännöissä ja ohjeissa kielletään hyvän tavan vastainen mainonta tai muutoin kuluttajien kannalta sopimaton menettely. Hyvän tavan vastaisuudesta voidaan puhua, kun esimerkiksi alastomuutta käytetään sukupuolta halventavalla tavalla, pornografisesti tai pelkkänä katseenvangitsijana vailla yhteyttä markkinoitavaan tuotteeseen.

Mainonnan eettinen neuvosto noudattaa Kansainvälisen kauppakamarin mainonnan kansainvälisiä perussääntöjä. Näiden sääntöjen mukaan:

1. Mainos ei saa millään perusteella alentaa, väheksyä tai halventaa ihmistä hänen rotunsa, kansallisen alkuperänsä, uskonnollisen vakaumuksensa, sukupuolensa tai ikänsä perusteella eikä antaa hänestä kaavamaista tai muulla tavoin loukkaavaa kuvaa.
2. Mainos on hyvän markkinointitavan vastainen, jos
  - a) naista tai miestä käytetään katseenvangitsijana tai seksiobjektina ja sukupuolta käytetään alentavalla, väheksyvällä tai halventavalla tavalla;
  - b) naista tai miestä käytetään seksiobjektina tai asiattomasti katseenvangitsijana eikä sillä ole mainostettavan tuotteen tai palvelun kanssa mitään tekemistä; tai
  - c) mainoksessa on seksuaalisia vihjailuja tahi lupauksia, joilla ei ole mainostettavan tuotteen kanssa mitään tekemistä.
3. Mainos on hyvän markkinointitavan vastainen, jos siinä väitetään tai vihjataan, että toisen sukupuolen asema on sosiaalisesti, taloudellisesti tai kulttuurisesti alempiarvoinen kuin toisen, tai jos mainoksessa ylläpidetään kaavamaista roolikäsitystä siitä, mikä on tyypillistä tai tunnusomaista naisille tai miehille tai heidän persoonallisuudelleen tai työskentelylleen.
4. Mainos ei ole hyvän markkinointitavan vastainen vain sen vuoksi, että siinä esiintyy vähäpukeisia tai alastomia ihmisiä, jos heitä ei ole kuvattu alentavalla, väheksyvällä tai halveksivalla tavalla.

Lähde: www.keskukauppakamari.fi

Naisten asemaa ja tasa-arvoa tiedotusvälineissä voidaan edistää niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Unesco, Euroopan neuvosto ja EU:n naisten oikeuksien valiokunta ovat julkaisseet suosituksia seksistisen kielen välttämiseksi. Ohjeissa painotetaan erityisesti kasvatuksen, koulutuksen ja tiedonvälityksen vastuuta.

Suomessa *Julkisen sanan neuvosto*, *Mainonnan eettinen neuvosto* ja *Kuluttajavirasto* huolehtivat yleisten normien laatimisesta ja niiden toteutumisen seuraamisesta.

Hyvän tavan vastaiseksi, häiritseväksi, tasa-arvoa loukkaavaksi tai epäeettiseksi koetusta mainonnasta voi tehdä selvityspyynnön näille tahoille. Niiden päätökset ovat lausuntoja, jotka koskevat lähinnä mainosten sisältöä. *Markkinatuomioistuim* sitä vastoin voi kieltää harhaanjohtavan tai sopimattoman mainoksen esittämisen.

Myös yksittäisten kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen toiminnalla on merkitystä median sisältöjen muovaamisessa naisystävällisempään suuntaan. Epäkohtien esiin nostaminen ja yleisiin asenteisiin vaikuttaminen tuottaa usein tulosta.

Naisjärjestöjen toiminta sai Suomessa aikaan sen, että valta lehdistöön kuuluvat päivälehdet ovat lopettaneet seksi-ilmoitusten julkaisemisen sivuillaan. Myös julkisen tilan valtaaminen kaupalliselle seksuaalisuudelle on saanut monet kampanjoimaan tätä toimintaa vastaan.

Mainontaa voidaan pitää seksuaalisena häirintänä silloin, kun se koetaan loukkaavana tai vastenmielisenä, eikä siltä voi arkielämässä välttyä. Visuaalista häirintää ja ahdistelua ei ole Suomessa yleisesti kriminalisoitu. Tasa-arvolaki ottaa nykyisessä muodossaan huomioon ainoastaan työelämässä tapahtuvan häirinnän.

Naisjärjestöjen toiminta sai Suomessa aikaan sen, että valta lehdistöön kuuluvat päivälehdet ovat lopettaneet seksi-ilmoitusten julkaisemisen sivuillaan.

Mainonnan eettisen neuvoston lausunnot 2003

Asiasisällöltään		Media-aloittain	
Sukupuolten välinen tasa-arvo	52 %	Sanoma- ja aikakauslehdet	32 %
Lapset, väkivalta, vaaralliset tilanteet	13 %	TV	34 %
Toisen maineen hyväksikäyttö	3 %	Ulkomainos	18 %
Muu hyvän tavan vastaisuus	32 %	Suoramainos	8 %
		Elokuvateatterimainos	3 %
		Monen median mainos	5 %

Lähde: www.kauppakamari.fi

6.3. Visuaalista häirintää?

Blondivitsejä

*Miksi 17 blondia seisoo kapakan edessä?
- Koska ovesa lukee, että täytyy olla 18
ennen kuin pääsee sisään.*

*Mitä eroa on blondilla ja koiralla?
- Koiraa ei voi kusettaa puhelimessa.*

*Blondi meni uimaan. Kun vettä oli napaan
asti, blondi sanoi:
- Nyt meni yli ymmärryksen.*

*Miksi blondi ei voi uida sammakkoa?
- Hän kääntyy aina selälleen.*

*Mitä eroa on blondilla ja Ferrarilla?
- Ferraria ei lainata kaverille.*

Otteita Krisseltä

*"Jos sulla on joku liian hyvännäköinen bestis
ni leikkaa salaa sen hiukset."*

*"Älä himoitse lähimmäisesi miestä paitsi jos
se on joku ihan mieletön!"*

*"Mä tykkään eniten ystäväistä jotka ei puhu
aina ittestään vaan enempi musta."*

*"Elämä on parasta ku ympärillä on ihania
ystäviä ja niiden ihania kundikavereita."*

Mun ystäviä. Ystäväni-kirja by Krisse. 2004.
Käsikirjoitus Krisse Salminen ja Minna von Reiche.
Krissi on Ruutunelosen ohjelma. WSOY.

Seksuaalisuuden kaupallistuminen heijastuu monin tavoin normaaliin arkielämään. Julkisilla paikoilla esitettyjen mainosten eroottisuus ja seksuaalinen alleviivaavuus on lisääntynyt. Vähäpukeiset naiset kadunvarsimainonnassa ja mainonnan irrallisuus markkinoitavasta tuotteesta ovat herättäneet paljon keskustelua. Julkiseen tilaan soveltuvan mainonnan sananvapautta on myös kyseenalaistettu – oikeuttaako kaupallinen hyöty rajattoman ilmaisen vapauden?

Sananvapautta on pohdittu enimmäkseen aikuisten kokemusten kautta. Mainonta ja sen välittämät mielikuvat vaikuttavat kuitenkin erityisesti lasten ja nuorten ajatusmaailman muotoutumiseen. Lapsilla tulee olla oikeus paitsi fyysiseen koskemattomuuteen myös mahdollisuus mielikuvamaailman luomiseen ilman ylitsepuksuvia seksuaalisia ja pornografisia ärsykeitä. Tällä hetkellä julkisilla paikoilla olevat mainokset ja ilmoitukset sekä porno-kauppojen ikkunat ovat täynnä aineistoa, joka vääristää ja yksipuolistaa lasten käsityksiä seksuaalisuudesta.

Seksistiset naiskuvat

Mediassa suhtaudutaan yhä sallivammin seksuaalisen aineiston levittämiseen ja pornografisia elementtejä sisältäviin tuotteisiin. Naisten aseman kannalta tämä on huolestuttavaa.

PEKINGIN ASIAKIRJA nimeää seksististen stereotyyppien esittämisen mediassa naiseen kohdistuvaksi syrjinnäksi. Tämä on uusi piirre verrattuna aiempiin ihmisoikeusasiakirjoihin. Asiakirjassa myös korostetaan naisten tasapainoisen ja monipuolisen kuvaamisen tärkeyttä ja kehoitetaan lopettamaan naisten esittäminen miehiä alempiarvoisina, seksiohjeina tai kauppatavarana. Tällainen menettely katsotaan naisia alentavaksi ja loukkaavaksi. Uutta on myös se, että hallituksia kehoitetaan säätämään lakeja pornografian sekä naiseen ja lapsiin kohdistuvan väkivallan esittämisen estämiseksi kaikissa joukkoviestimissä.

Pornografia

Moni nainen kokee pornokuvat ahdistavina. Ei siksi, että ne kuvaavat seksiä, vaan koska ne tuntuvat henkilökohtaisilta ja kaventavat naisena olemisen mahdollisuuksia. Kuva pakottaa reagoimaan: Millainen minä olen? Millainen minun tulisi olla?

Pornografia kuuluu muun muassa perustuslain suojaaman sananvapauden piiriin. On kuitenkin hyvä muistaa, että sananvapaus on ennen muuta poliittinen perusoikeus. Kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteisiin kuuluvat vapaa tiedonvälitys ja vapaa julkinen kansalaiskeskustelu. Se, että sananvapaus kattaa kaikenlaiset viestit niiden muodosta, sisällöstä ja tarkoituksesta riippumatta, ei tarkoita, että kaikki viestit nauttisivat samantasoista suojaa. Pornografia sijoittuu selkeästi sananvapauden reuna-alueelle.

Tällä hetkellä Suomessa rangaistavaa on ainoastaan lapsipornografia, väkivaltapornografia ja eläimeen sekaantumista kuvaava pornografia. Rangaistavuutta perustellaan sillä, että materiaalin valmistaminen edellyttää sellaisia tekoja, jotka on rikoslaisissa erikseen säädetty rangaistavaksi, kuten väkivalta. Lisäksi pornografian kriminalisoinnissa painopiste on haluttu siirtää lasten suojelemiseen.

Pornografiaa koskeviin säännöksiin lukeutuu myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan markkinoinnin kieltö. Säännöksen tarkoituksena on, että ihmiset voisivat tavanomaisissa elämäntilanteissa välttyä kohtaamasta pornoa. Pistäytyminen tavallisessa kioskissa kertoo, että tämä tavoite on kaukana toteutumisesta.

Lähteet:

- Laukkanen, Mari-Elina: Suomalainen päivälehdistö seksikaupan foorumina. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2000:12. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oy Edita Ab. Helsinki, 2000.
- Mainonnan neuvottelukunta. Lehdistö tiedote. 27.8.2003.
- Markkinointi ja mainonta. 10/2001.
- Nikula, Leena: Keskeytetty ja kiusattu mediapuhe – Tekstejä erojen karusellissa. Pippuri 2/2001.
- Petrell, Katarina: Tiedotusvälineet ja mainonta. Teoksessa Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Toimittanut Monica Herrlin. Kauppakaari OYJ. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1998.
- Rossi, Leena-Maija: Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona. Gaudeamus. Helsinki, 2003.
- Salmivaara, Anneli: Alustus aiheesta Media ja naiset. Opintopiiri YK:n Pekingin toimintaohjelman toteutumisesta Suomessa, järjestäjänä WCW 2005-toimikunta, WoM Oy, Suomen YK-liitto ja Suomen naistutkimuksen seura. Opintopiirin verkkoaineisto osoitteessa: www.ykliitto/wcw2005
- Siltari, Jorma: Tasa-arvo ja mainonta. Kuluttaja-asiaain osaston julkaisuja. Sarja A: 1984, 10. Elinkeinohallitus, Kuluttaja-asiaain osasto. Valtion painatuskeskus. Helsinki, 1985.
- www.verkkouutiset/arkisto/Arkisto_1999/20.elokuu/COMM3399.HTM
- Tasa-arvo toimikunnan lausunto 28.8.2001. Lausuntopyyntö 2001-1153/010. Aloite Kvsto 9.5.2001 (asia nro 32). www.hel.fi/kkansl/heos/tasa-arvo/Lausunnot/laus280801.html
- Tolonen, Tarja: Tyttöjen käsityksiä ihannenaiveudesta. Teoksessa Nuori Ruumis. Toim. Anne Puuronen ja Raili Välimaa. Gaudeamus. Helsinki, 2001.
- Wilksa, Terhi-Anna: Tuotteistettu nuoruus kulutusyhteiskunnassa. Teoksessa Nuori Ruumis. Toim. Anne Puuronen ja Raili Välimaa. Gaudeamus. Helsinki, 2001.
- www.keskukauppakamari.fi

Miten hiukset kampaisin?

*Onpa ollut taas rankka viikko
tuulettamaan täytyy tästä lähteä
juhlimaan ja ystäviä tapaamaan
viimeiset kuulumiset vaihtamaan
Mukavaa on arki tälleen katkaista
mut yksi pulma ennen sitä pitää ratkaista:
mitkä vaatteet pukisin
mitkä kengät laittaisin
minkä laukun ottaisin
miten hiukset kampaisin?!*
*Kiharat vai suorat – en osaa valita
molemmissa on omat hyvät puolensa
vai oisko leteisissä enemmän menoaa
varsinkin jos tekee mieli tanssia
vai laittaisinko vähän lisää väriä
no, se riippuu aika paljon illan fiiliksistä!
Vielä näitä ehtii tässä juntsia
kun aikaa on vielä monta tuntia
monta mekkoa ja kenkää kokeilla
oikeaa piletunnelmaa hakea
Mukavaa on arki tälleen katkaista
mut yksi pulma ennen sitä pitää ratkaista:
mitkä vaatteet pukisin
mitkä kengät laittaisin
minkä laukun ottaisin
miten hiukset kampaisin?!*
*Otsatukka edessä vai korvan takana
kummalla on helpompi suudella
vai kietoisinko trendihuivin
hiusten peitteeksi
tai sitten pelkkä föönaus voisi olla rennompia
ponnari, auki vai iso peruukki
vai vedänpö pääni kokonaan kaljuksi?
Mukavaa on arki tälleen katkaista
ja tätä tyyliä pulmaa jälleen kerran ratkaista:
tuohon mekkoon pukeudun
nuo kengät valitsen
tuon laukun olkaan pujotan
ja hiukset...
...hmm, en vielä tiedä
kuten en yleensääkään
tässä vaiheessa iltaa!*

Impivaara. Feministinen lauluhytye 2002.
San.Tuuli.

Tehtäviä

1. Naisia ja miehiä käsitellään mediassa usein eri tavoin.
  - a. Tutkikaa naisia käsitteleviä lehtiartikkeleita ja uutisia. Millaisen kuvan ne antavat naisesta? Mitä jutuissa jätetään ehkä kertomatta?
  - b. Vertailkaa tv-uutisissa esiintyviä naisia ja miehiä. Missä rooleissa heidät esitetään? (esimerkiksi asiantuntija, kuvituskuva jne.) (AI)
2. Tutkikaa ryhmittäin yhtä kokonaista sanomalehteä. Laskekaa naisten ja miesten kuvien määrä osastoittain. Lisätäkää yhdeksi osastoksi mainoskuvat.
  - a. Millaisena naiset ja miehet kuvataan?
  - b. Millä osastolla on eniten naisten kuvia, entä miesten? Mitä tästä päättelette? Tehkää tutkimustuloksistanne diagrammi. Onko eri lehtien välillä eroja? (AI, MA)
3. Tutkikaa seuraavia sanomalehtien lauseita. Miten niissä näkyy kielen piilomaskuliinisuus? Etsikää sanomalehdistä lisää esimerkkejä.
  - a. ”Suomalaiselle alkoholi tarkoittaa paria pulloa keskioitua saunan jälkeen. Ne nautitaan kotona vaimon kanssa lottotuloksia odotellessa”, Piispa sanoo. (HS)
  - b. Läheisessä kalaravintolassa pöydät notkuvat katkaravuista. - - Asiakkaat ovat kiinalaisia, hyvin pukeutuneita perheisiin vaimoineen ja lapsineen. (HS)
  - c. Highwayn ihmis- ja naisuhteet ovat palaneet tieteen karrelle. (HS)
  - d. Hearstin arkkitehtiä toimi ansiokas naisarkkitehti Julia Morgan San Franciscosta. (IS)
  - e. Päähenkilö on kimeä-ääninen ja ilmeisen lahjaton naisihminen. (HS) (AI)
4. Verrattakaa naistenlehtien antamaa kuvaa naisen arjesta ja kiinnostuksen kohteista oman äitinne tai naispuolisen tuttavanne arkeen. Mitä havaintoja teette? (AI, TERVEYSTIETO)
5. Kerätkää lehdistä naisten kuvia ja ryhmitelkää kuvat teemoittain.
  - a. Kirjoittakaa jokaiselle kuvalle tarina.
  - b. Valitkaa jokainen yksi kuva ja kirjoittakaa kuvalle kuvateksti. Tehkää kuvista, tarinoista ja kuvateksteistä kollaasi. Mitä ajatuksia eri kollaasit herättävät? Mitä arvoja kuvista välittyy? (KU)
6. Tutkikaa eri vaatekappaleiden mainoksia. Millaisena ne esittävät naisen/tytön? Mitä viestejä ne välittävät? Miten arvellette mainosten vaikuttavan aikuisiin, nuoriin ja peruskoulunsa aloittaviin lapsiin? Raportoikaa havaintonne mainostajalle. (AI, TERVEYSTIETO)
7. Analysoikaa ryhmissä eri tv-sarjoja. Millaisia nais- ja mieskuvia ne välittävät? Löydätkö roolihahmoista realistisia esikuvia itsellenne? Perustelkaa valintanne. (AI)
8. Listatkaa lastenohjelmien päähenkilöitä. Laskekaa, kuinka monta tyttöä on päähenkilönä ja kuinka monta poikaa. Tehkää vertailutaulukko, johon sijoitatte päähenkilöiden kyvyt ja ominaisuudet, aseman yhteisössä sekä henkilöiden väliset ihmissuhteet. Mitkä ovat tyypilliset sankarin ominaisuudet? Voiko tyttö olla sankari? (AI)
9. Millaisena vitsit esittelevät tyypillisen blondin? Mitä blondivitsit kertovat suhtautumisesta naisiin? Saako blondivitsistä loukkaantua? Miten koomikko Krisse Salmisen esittämä blondi eroaa vitsien blondeista? (AI)
10. Saako nainen olla hauska? Miten naisten omat tekstit ja tv-ohjelmat ironisoivat tai kritisoivat stereotyyppisiä naiskuvia? Etsikää sekä kotimaisia että ulkomaisia esimerkkejä. (AI)
11. Selvittäkää, mitä tarkoittaa visuaalinen häirintä. Etsikää esimerkkejä, miten visuaalinen häirintä näkyy omassa ympäristössänne. Saako kuvista loukkaantua? Olisiko näihin asioihin syytä puuttua? Millainen vaikuttaminen olisi tehokkainta? (AI, HY, ET)
12. Millaiset elementit mainoksissa loukkaavat tasa-arvoa? Suunnitelkaa ja toteuttakaa kaksi hampasharjainnosta (radio-, tv- tai lehtimainos), joista toinen loukkaa tasa-arvoa ja toinen ei. (AI, KU)
13. Lukekaa osion runot ja katkelmat. Mitä ne kertovat naisen elämästä ja vapaudesta olla nainen? (AI)

TESTI: MITEN HAVAITA VÄKIVALTAISUUS KUMPPANISSA?

Vastatkaa kysymyksiin KYLLÄ tai EI.

1. Onko seurustelukumppanisi mustasukkainen, omistushaluinen ja vaativa? Mustasukkaisuus voi kohdistua myös ystäviisi tai sukulaisiisi.
2. Alkoiko seurustelunne nopealla tunneperäisellä kiintymyksellä? Tuliko sinusta hänen tunteittensa ja odotustensa keskipiste, jota ilman hän ei voi elää? Onko hänellä epärealistisia odotuksia sinua kohtaan? Vain sinäkö voit tehdä hänet onnelliseksi?
3. Saako hän lähes koko ajan sinut tuntemaan, että sinun on oltava jatkuvasti pahoillasi jostakin tai pyydeltävä anteeksi? Tuleeko sinulle hänen seurassaan tunne, ettet tee oikeastaan koskaan mitään oikein?
4. Arkailenko kertoa omia mielipiteitäsi hänen seurassaan tai pelkäätkö näitä tilanteita?
5. Käyttäytyykö hän toisinaan täysin eri tavoin ulkopuolisten seurassa kuin sinun kanssasi kahdestaan?
6. Odottaako hän sinun noudattavan hänen ohjeitaan ja määräyksiään?
7. Onko hänellä tiukat mielipiteet sukupuolirooleista? Onko hänellä vahvat käsitykset siitä, millainen miehen tai naisen tulee olla?
8. Syyttääkö hän useimmiten toisia ihmisiä tai olosuhteita, kun ongelmia ilmenee?
9. Laskeeko hän joskus "leikkiä" kustannuksellasi tai tekeekö sinusta muiden seurassa sellaisia huomautuksia, että nolostut ja tunnet häpeää?
10. Pelkäätkö häntä, kun hän vihastuu?
11. Onko hänellä seksiin liittyviä vaatimuksia tai itsestäänselvyyksiä? Onko hän joskus valmis käyttämään vaikka voimakeinoja saadakseen seksuaalista nautintoa?
12. Onko hän uhannut sinua väkivallalla?
13. Osoittaako hän julmuutta kotieläimille tai lemmikeille?
14. Onko hän koskaan rikkonut tavaroita luonasi tai kodissanne?
15. Onko hänen lapsuuden perheessään hänen vanhempansa / erityisesti hänen omaa sukupuoltaan oleva vanhempansa käyttänyt väkivaltaa?
16. Onko hän milloinkaan käyttänyt fyysisiä voimakeinoja riitanne aikana, esimerkiksi ravistellut sinua olkapäästä?
17. Kohtelee hän sinua toisinaan karkeasti? Käyttääkö hän fyysisiä voimakeinoja saadakseen sinut tekemään, mitä haluaa?
18. Onko hän käyttäytynyt väkivaltaisesti aikaisemmassa seurustelutai parisuhteessaan?

TESTIN TULOKSET

Laske yhteen EI-vastaukset ja KYLLÄ-vastaukset. Arvioi eri vastaustesi määrää seuraavan palautteen valossa. Pohdi, miksi testissä mainitut ominaisuudet ja käyttäytymistavat saattavat ennakoita vakavaa väkivaltaa.

PALJON EI-VASTAUKSIA

Mitä useammin vastasit EI, sitä iloisempi voit olla seurustelukumppanistasi. Hän selvästikin kunnioittaa ja arvostaa sinua eikä hyväksy väkivallan käyttöä ihmissuhteissa. Tämä on välttämätöntä hyvälle rakkaussuhteelle. On tärkeää, että et itsekkään sorru KYLLÄ-vastausten mukaiseen vääryyden vallankäyttöön etkä koskaan hyväksy sitä kumppaniltasi.

PALJON KYLLÄ-VASTAUKSIA

Mitä useammin jouduit vastaamaan KYLLÄ, sitä todennäköisemmin olet tekemisissä sellaisen ihmisen kanssa, joka sallii itselleen väkivallan käytön ihmissuhteissaan. Aika ajoin hän tosin saattaa esittää ihaniakin rakkauden-

tunnustuksia, anteeksipyyntöjä tai hellyyden osoituksia. Älä kuitenkaan anna näiden tunnustusten sumentaa arvostelukykyäsi. Älä koskaan usko, että hänen väkivaltaisuutensa johtuu sinusta, vaikka hän niin väittäisikin. Väkiältä ei ole koskaan kenenkään muun kuin väkivallan käyttäjän omaa syytä. Valitettavasti väkivaltainen käytös ei yleensä vähene itsestään, vaan voimistuu ajan kuluessa. Väkivaltaisuutta ei näe ihmisen ulkonäöstä. Tällaisen ihmisen on vaikeaa tuntea myötätuntoa sitä ihmistä kohtaan, jota kohtelee loukkaavasti. Hän ei usko, että hänen tekonsa oikeasti satuttavat. Useimmiten hän ajattele toimivansa oikein. On tärkeää, että kerrot kumppanillesi, millä tavoin hän loukkaa sinua ja ettet voi hyväksyä tällaista kohtelua. Jos kumppanisi ei paranna tapojaan, sinun on hyvä oman turvallisuutesikin vuoksi miettiä, haluatko enää olla hänen kanssaan. Kun mietit tätä asiaa, tukeudu ystäviisi, perheesi tai vaikkapa auttavien puhelimiin tarjoamaan tukeen. Älä usko, että itse voit lopettaa kumppanisi väkivallan käytön tai saada hänet haluamaan väkivallasta luopumista. Se on yksin hänen vallassaan.

Lähde: Perttu, Mononen-Mikkilä, Rauhala, Särkkälä (1999) *Päänavaus selviytymiseen. Väkiältä kokeneiden naisten käsikirja.* Jyväskylä.

MITEN RIIDELLÄ RAKENTAVASTI?

Puhu riitapukarillesi MINÄ-viestien avulla esimerkiksi seuraavaan tapaan:

1. **Kun olet suuttunut jollekin, puhu hänelle aloittaen aina itsestäsi vaikka seuraavalla tavalla:**
Lauseen alku: "Mua suututtaa se, kun sä...", "Mua ärsyttää se, että...", "Oon vihainen sulle siitä, että...", "Mua loukkasi se, että..." jne.
Lauseen loppu: (toista toisen lausumat sanat mahdollisimman sanatarkasti tai selitä, mikä toisen tekemä teko loukkasi sinua) "Mua suututtaa se, kun sä sanoit, että mulla on tyhmän näköinen tukka", "Mua harmittaa, kun sä eilen lähdit kiitää ja mä jäin yksin siihen porukkaan"
2. **Kerro, mitä muita tunteita, ajatuksia, luuloja ja aikomuksia toisen sanat tai teko sinussa aiheuttivat:**
"Olin aivan raivoissani...Luulin, että tahallasi halusit loukata... Mua harmittaa... Mä ajoin jo lähtee lätkimään..."
3. **Anna toisen sanoa kaikki, mitä hän haluaa. Kuuntele tarkasti. Älä keskeytä tarpeettomasti. Anna toisen vastata luuloihisi eli siihen, ovatko luulosi totta vai eivät. Usko saamiisi vastauksiin.**

4. **Älä nimittele toista tai itseäsi yhdelläkään ilkeällä, halventavalla, syyttävällä, vähättelevällä tai ärsyttävällä nimityksellä, vaikka sinua itseäsi olisikin nimitelty. Älä esitä vähätteleviä ja kielteisiä väitteitä toisen luonteesta, ominaisuuksista tai motiiveista.**
5. **Pyri välttämään liioittelevia sanoja kuten "aina" tai "ei koskaan". Nehän eivät tarkalleen ottaen pidä paikkansa:**
EI: "Sä et sitten koskaan tuu ajoissa"
VAAN: "Mua harmittaa, että sä tulit myöhässä"
6. **Ilmaise riideltäessä myös aidot myönteiset tunteesi ja palautteesi toiselle:**
"Oot kyllä aivan oikeessa siinä, että... Oli mukavaa, että hoidit hienosti... Oot mulle tärkeä"
7. **Kerro toiselle, miten jatkossa toivoisit hänen toimivan vastaavanlaisessa tilanteessa:** "Kun seuraavan kerran ollaan siinä porukassa, niin voisit sä sanoa mulle etukäteen, jos aiot lähtee. Sopiiko?"

TESTI: OLETKO KYNNYSMATTO VAI KÄSINSOLMITTU SILKKIMATTO?

Miten kunnioitat itseäsi, reviiäsi ja itsemääräämisoikeuttasi?

Testi työtöille, pojat voivat tehdä testin esimerkiksi siskonsa tai jonkun muun tuntemansa tytön puolesta.

1. Mitä teet, kun bussissa vierustoverinasi istuva tuntematon mieshenkilö laittaa kätensä polvellesi?

- Jähmetyt paikallesi ja toivot, että bussimatka sujuisi nopeasti.
- Ryntäät pystyyn, ja jäät seuraavalla pysäkillä pois kesken matkan.
- Vaihdet paikkaa.
- Käsket kuuluvalla äänellä miestä siirtämään kätensä pois. Jos näin ei tapahdu, pyydät toisilta apua ja vaihdet paikkaa.
- Isket miestä kynärpäälläsi kylkeen niin lujaa, että hän putoaa penkiltä / voihkii tuskasta / käy kurkkuusi.

2. Mitä teet, kun rakas poikaystäväsi kättää sinulta seksiä, vaikka et yhtään olisi sillä tuulella?

- Huudat suoraa huutoa, että p..a te miehet vain haluatte.
- Suostut, koska pelkääät muuten menettäväsi poikaystäväsi.
- Sanot, että poikaystäväsi kiinnostus tuntuu mukavalta, mutta joku toinen kerta tuntuisi vielä mukavammalta ja kieltäytyt kohteliaasti.
- Yrität olla touhukkaan näköinen ja keksiä tekemistä, jotta poikaystäväsi kiinnostus lakkaisi.
- Lähdet ulos hätävalheen turvin.

3. Mitä teet, kun koulusi poikaryhmä nimittelee sinua ulkonäköäsi ja naiseuttasi loukkaavilla sanoilla?

- Kiellät poikia nimittelemästä. Kerrot asian vanhemillesi/jollekin aikuiselle koulussa ja pyydät heitä puuttumaan asiaan.
- Yrität vältellä kaikin keinoin niiden poikien tapaamista. Lintsaat jopa koulusta.
- Kiellät poikia nimittelemästä ja kerrot kaverillesi.
- Kerrot vanhemillesi, mutta kiellät heitä tekemästä mitään.
- Värväät kaveriporukkasii hakkaamaan huutelijat.

4. Mitä teet, kun diskossa poika, jonka kanssa tanssit, alkaa suudella sinua, vaikka et haluaisi?

- Pyydät häntä olemaan niin kiltti, että lopettaa.
- Alat selittää jotain tyhmää juttua.
- Isket nyrkillä pojan silmän mustaksi.
- Et tee mitään. Jähmetyt paikallesi ja yrität selvittää hengissä ällöttävästä kokemuksesta.
- Työnnyt poikaa kauemmaksi ja ilmoitat kovalla äänellä, että et halua.

5. Mitä teet, kun miesopettajasi katse viipyilee inhottavsti kaulaukossasi ja rintoissasi?

- Käyt pudottamassa mädäntyneen kalan opettajasi postiluukusta.
- Luot vihaisen katseen opettajaasi, ja käyt puhumassa koulussasi. jonkun arvostamasi aikuisen kanssa asiasta ja pyydät häneltä apua.
- Katselet muualle ja yrität kestää.
- Pukeudut mahdollisimman rumasti ja peittävästi.
- Vaihdet luokassa paikkaa.

6. Mitä teet, kun setäsi alkaakin tervehtiä sinua kostein käsi- ja poskisuudelmin?

- Välttelet perhejuhlia, vaikka muuten et sitä haluaisikaan.
- Kerrot kaverille ja välttelet setääsi.
- Kerrot vanhemillesi, että sedän touhut inhottavat, ja pyydät heitä puuttumaan asiaan.
- Alat hävetä itseäsi.
- Vannot vielä kostavasi.

7. Mitä teet, kun väkijoukossa vieras mies työntää kätensä haarojesi väliin?

- Ajattelet, että mies on ihastunut sinuun, ja alat toivoa seurustelua.
- Potkaiset miestä sukelimiin.
- Vaihdet paikkaa ja olet kuin ei mitään tapahtuisi.
- Käsket kovalla äänellä miestä häipymään ja kerrot soittavasi poliisille.
- Vaihdet paikkaa ja mulkaiset miestä vihaisesti.

8. Mitä teet, kun äitisi nähdessään uuden meikkisi, nimittäsi sinua huoraksi?

- Huudat ja raivoat.
- Alat hävetä itseäsi.
- Alat hävetä äitiäsi.
- Kerrot jollekin aikuiselle.
- Kerrot äidillesi, että hänen nimittelynsä loukkaa sinua ja etsit käsiisi jonkun sellaisen aikuisen, joka on puolellasi ja auttaa sinua pitämään puolesi.

PISTEET:

	A	B	C	D	E
1.	0	2	3	4	1
2.	1	0	4	2	3
3.	4	0	3	2	1
4.	3	2	1	0	4
5.	1	4	0	2	3
6.	2	3	4	0	1
7.	0	1	2	4	3
8.	2	0	1	3	4

TESTIN TULOKSET

PALJON 4 PISTEEN VASTAUKSIA

Erinomaista. Osaat arvostaa ja kunnioittaa omaa ainutlaatuisuuttasi sekä henkistä ja ruumiillista koskemattomuuttasi tavalla, jolla osoitat samalla kunnioitusta myös muita kohtaan. Ymmärrät, että jokainen ihminen on kuin arvokas käsin solmittu silkkimatto. Jatka vain samaan malliin. Turvallisuutesi ei tietysti ole yksin omassa varassasi, mutta yllättävissä tilanteissa osaat toimia. Parasta on se, että osaat turvautua myös muiden kuin itsesi apuun.

PALJON 3 PISTEEN VASTAUKSIA

Hienoa. Annat paljon arvoa itsellesi ja osaat puolustaa reviiäsi, lähes aina. Toimintavoissasi on vielä pientä tarkistamisen varaa, mutta asenteesi ovat kunnossa. Itsensä kunnioittaminen ja puolustaminen jämäkällä toisille vahinkoa tuottamattomalla tavalla on taitolaji, jossa voi kehittyä koko elämänsä ajan.

PALJON 2 PISTEEN VASTAUKSIA

Hyvä. Onnistut joissakin kohdin pitämään puoliasi oikein hyvin ja olemaan jämäkkä. Toisinaan kuitenkin lamaanut etkä tiedä, mitä tehdä. Jatka vain harjoittelua, niin hyvää tulee. Hienointa on se, että et kuitenkaan hyväksy tällaisia itseesi kohdistuvia loukkauksia.

PALJON 1 PISTEEN VASTAUKSIA

No jaa. Tietysti näinkin voi toimia. Kykenet todella raivokkaaseen itsepuolustukseen, mikä äärimmäisessä uhkatilanteessa voi olla ihan tarpeen. Tällaiset tilanteet ovat kuitenkin suhteellisen harvinaisia, ja ylireagoiva asenteesi saattaa johtaa sinut tekoihin, joiden vuoksi joudut asioimaan poliisin kanssa.

PALJON 0 PISTEEN VASTAUKSIA

Voi, voi. Taidat todellakin pitää itseäsi kynnyksimattona. Olet kuitenkin paljon arvokkaampi, joten katso ensimmäiseksi peiliin ja kiitä onneasi siitä, miten hienon ja mukavan ihmisen kanssa saat elellä. Silloin opit vaatimaan muiltakin samaa arvostusta.

TESTI: KUINKA HYVIN LUET MEDIOITA?

1. Näet bussipysäkillä kuvan alusvaatteisiin pukeutuneesta mallista. Mitä ajattelet?

- a) Minun pitää laihduttaa.
- b) Kivat vetimet.
- c) Hienosti jälkikäsitelty kuva! Mutta olisivat ne voineet mallin ruokkiakin, jos kaikki ylimääräinen kuitenkin leikataan pois.

2. Mitä mieltä olet pornosta?

- a) Siitä näkee, millaista seksi on, ja oppii uusia asioita.
- b) Jotkut tykkää, jotkut ei. Voi olla ihan hauskaa ajanvietettä.
- c) Se antaa usein keinotekoisen ja vahingollisen kuvan seksistä ja tarjoaa hyvin kapeat sukupuoliroolit.

3. Mainostauolla näet kaksi mainosta. Ensimmäinen kuvaa kravattikaulaista tietokoneita myyvää miestä, toisessa pullantuoksuisen perheenäiti löytää ratkaisun murheisiinsa uudesta pyykinpesuaineesta. Mitä mieltä?

- a) Pitäisiköhän ostaa pesuainetta?
- b) Pitäisiköhän käydä jääkaapilla?
- c) ☐#£*##@☐ !!! (Jotain painokelvotonta.)

4. Lehdessä on haastateltu poliitikkoa, joka on nainen. Artikkelin aiheena on, miten yhdistää työ ja perhe, pääpaino on haastatavan kohtaamisella vaikeuksilla. Mitä ajattelet?

- a) Pitääkö sitä yrittää saada elämässä kaikki? Joku siinä aina kärsii, yleensä perhe.
- b) Ai niillä on mökki Kainuussa, niin on meidän sedälläkin.
- c) Olisipa kiva, jos miesministereiltä kysyttäisiin aina uudestaan ja uudestaan, miten he ovat ehtineet vaipeavaihtoon.

5. Mitä mieltä olet ihmisten pukeutumistyylistä musiikkivideoilla?

- a) Tosi tyylikästä!
- b) Vähän riippuu. Ihan hyvännäköistä ja trendikästä.
- c) Hassua, että jos siellä kerran on niin kovin kuuma, että vain naiset riisuuntuvat.

TESTIN TULOKSET

ENITEN A-VASTAUKSIA

Medialukutaitosi ei ole vielä kovin kehittynyttä. Otat helposti vaikutteita eri lähteistä ja saatat seurailta niiden perässä kuin koiranpentu. Älä kuitenkaan vajoa murheeseen: voit oppia tiedostamaan medioiden toistamat ja vahvistamat ennakkoluulot ja miettiä tahdotko antaa niiden vaikuttaa mielipiteisiisi.

ENITEN B-VASTAUKSIA

Et kiinnitä huomiota medioissa esiintyviin ennakkoluuluihin ja syrjintään. Ne kuitenkin vaikuttavat ajatuksiisi. On tärkeää huomata, että se, mikä esite-

tään totuutena, vaikkapa uutiset, on asenteiden muokkaamaa. On myös tärkeä ymmärtää, että kaikki asiat, joita käsitellään mielipidekysymyksinä, eivät ole puhtaasti makuasioita. Kyseenalaista enemmän, älä suostu johdateltavaksi!

ENITEN C-VASTAUKSIA

Kiinnität huomiota medioissa esiintyviin asenteisiin ja suhtaudut niihin kriittisesti. Et suostu hyväksymään usein kohtaamasi kapeaa ja ennakkoluulojen muovaamaa ihmiskuvaa. Tästä on varmasti hyötyä tulevaisuudessa sekä sinulle että tapaamillesi ihmisille. Jatka samaan malliin!

TESTI: VAIKUTTAAKO SUKUPUOLI SINUN AMMATINVALINTAASI? *Huom! Joissain kysymyksissä eri vaihtoehdot pojille ja tytöille.*

1. Pidät elämistä ja koulukin sujuu hyvin. Ajattelet tulevaisuuden työksesi jotakin eläinten parissa. Miten ratkaiset?

- a) Päätät ryhtyä eläintenhoitajaksi, sillä sinne pääset ihan varmasti.
- b) Tähtääät niin korkealle kuin pääset eli eläinlääkäriksi, sillä haluat käyttää kaikki taitosi hyödyksesi.
- c) Ostat itsellesi keskikokoisen söpön koiran, jonka kanssa lenkkeily hoikentaa.

2. Olet kiinnostunut Teknillisestä korkeakoulusta tai ammattikorkeakoulusta. Mitä ajattelet?

- a) "Ei minun varmasti kannata pyrkiä. En minä varmaan pääse."
- b) "Yritän parhaani ja katson, mihin sillä pääsee."
- c) "En tunne ketään naisinsinööriä. Minustakaan ei siis voi tulla."/ "Olen aika hyvä meisselihommissa!"

3. Haluat sairaanhoitajaksi, koska

- a) naiset ovat luonnostaan parempia hoitamaan kuin miehet / haluat tavata paljon naisia.

- b) olet tutkinut kaikki vaihtoehdot huolellisesti läpi ja sairaanhoitajan työ edelleen kiinnostaa sinua eniten, vaikka tiedät, että sairaanhoitaja ansaitsee noin puolet lääkärin palkasta.

- c) valkoinen takki on seksikäs.

4. Näet lehdessä kuvan ison it-firman toimitusjohtajasta. Hän on nainen. Mitä ajattelet?

- a) Tietokoneala kiinnostaa minua, ja minäkin haluaisin saada upean ja hurmaavan pomon.

- b) Vau! Minäkin tähtään toimitusjohtajaksi! Tai sitten valitsen jonkin kansainvälisen yrityksen.

- c) Kivat kynnet, muuta mitenkähän tuo uskaltaa komentaa niitä miesalaisiaan? En minä vain uskaltaisi.

5. Miten valmistaudut ammatinvalintaasi?

- a) Katsot, mitä kaikki tutut tekevät ja valitset saman koulutuksen. Tai sitten teen niin kuin äiti tai isä.

- b) Tutkit huolellisesti kaikki vaihtoehdot ja vertaat alan palkkoja muihin vastaaviin. Lopuksi valitset sen, mikä kiinnostaa sinua eniten.

- c) Et välitä ajatella koko asiaa, ja voihan sitä töihinkin mennä. Bilettämiseen tarvitaan rahaa!

(ks. tulokset viereiseltä sivulta)

Myyttejä, luuloja, ajatusvirheitä

NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA

Naisiin kohdistuva väkivalta ei ole yleistä.

- * Pari- ja läheissuhdeväkivalta on yleisin naisille vammoja aiheuttava väkivallan muoto. Suomessa kuolee vuosittain lähes 30 naista pari- ja läheissuhdeväkivallan uhrina, eli noin yksi nainen joka toinen viikko.

Väkivalta on alempien sosiaaliluokkien ongelma.

- * Parisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa sosiaaliluokissa. Se ei ole riippuvainen tulotasosta, koulutuksesta tai ammatista.

Väkivalta on useimmiten kertaluontoista ja ohimenevää: kuka tahansa voi joskus menettää malttinsa ja käyttäytyä väkivaltaisesti. Väkivalta loppuu, kun muutamme yhteen, menemme kihloihin, naimisiin tai kun saamme yhteisen lapsen.

- * Parisuhdeväkivallalla on taipumus toistua ja raaistua suhteen jatkuessa. Väkivalta voi alkaa huomaamatta esimerkiksi henkisenä väkivaltana, usein se kuitenkin pahenee kerta kerralta.
- * Väkivalta on useimmiten suunnitelmallista ja tavoitteellisesta, usein lyönnit kohdistuvat kehonosiin, jotka voidaan peittää. Riittävän kauan jatkuttuaan se saattaa johtaa uhrin kuolemaan.

Väkivalta on kahden ihmisen keskinäistä riitelyä.

- * Riiteltyyn liittyy aina neuvottelu tai sen mahdollisuus. Väkivalta tilanteessa ei neuvotella.

Ongelma ei ole naisiin kohdistuva väkivalta, vaan puolisoitten välisen väkivalta: naiset ovat aivan yhtä väkivaltaisia kuin miehet.

- * Naiset ovat useammin läheisen tekemän väkivallan uhrina kuin miehet. Lähisuhteessa naisiin kohdistuva väkivalta on seurauksiltaan vakavampaa kuin miehiin kohdistuva.

SEKSUAALINEN VÄKIVALTA

Naiset sanovat ei tarkoittaessaan kyllä. ”Ei se ollut raiskaus, se oli vain rankkaa seksiä”.

- * Raiskauksella ei ole mitään tekemistä seksin kanssa. Raiskaus on aina väkivaltaa. Jokaisella on oikeus kieltäytyä seksistä riippumatta aikaisemmista vihjeistä, lupauksista tai suhteen laadusta. Se, joka ei kunnoita kieltäytymistä, tekee rikoksen.

Naiset ansaitsevat tulla raiskatuiksi. He houkuttelevat miehiä pukeutumisellaan ja ottavat tietoisia riskejä liikkua yksin. Humaltunut nainen on vapaata riistaa.

- * Yksikään raiskaus ei ole naisen vika. Vastuu raiskauksesta on aina raiskaajalla. Jokaisella naisella on oikeus pukeutua haluamallaan tavalla ja liikkua missä haluaa mihin vuorokauden aikaan tahansa. Naisen humalatila ei anna kenellekään oikeutta loukata hänen fyysistä koskemattomuuttaan.

Jos väkivalta olisi todella vakavaa, nainen ilmoittaisi siitä viranomaisille.

- * Väkivallasta on vaikeampi puhua, jos väkivallan tekijä on läheinen henkilö tai kumppani. Naiset hakevat apua ensisijaisesti epävirallisia reittejä, useimmiten puhumalla jonkun läheisen kanssa.
- * Naisia hakataan keskimäärin 35 kertaa, ennen kuin he hakevat ulkopuolista apua.

Jos nainen lähtisi suhteesta, väkivalta loppuisi.

- * Väkivalta ei välttämättä lopu eroon. Kolmannes väkivaltaisesti puoli-soaan kohtaan käyttäytyneistä miehistä jatkaa entisen kumppaninsa pahoinpitelyä tai sillä uhkailua vielä eron jälkeen.
- * Väkivalta saattaa myös alkaa naisen ilmoitettua erosta. Nainen on suurimmassa vaarassa silloin, kun ilmoittaa miehelle eroavansa sekä kaksi kuukautta eron jälkeen.

Väkivaltaisuus johtuu päihteistä.

- * Useat ihmiset käyttävät päihteitä, mutta he eivät silti käytä väkivaltaa. Päihtymystä käytetään usein selityksenä väkivallalle. Kuitenkin useat niistä, jotka käyttävät väkivaltaa päihtyneenä, käyttävät sitä myös selvänä.

Perheen asiat ovat yksityisiä, eikä ulkopuolisilla ole oikeutta puuttua niihin.

- * Perheessä tapahtuva väkivalta on lain mukaan rikos.

Naiset valehtelevat ja liioittelevat. Halutonta naista ei voi raiskata. Jos naiselle ei tullut mustelmia, hänen on täytynyt myöntyä seksiin.

- * Raiskaus ei välttämättä jätä fyysisiä vammoja. Uhri saattaa itseään suojellakseen katsoa viisaammaksi olla tappelematta raiskaajaa vastaan. Usein näkyviä vammoja saanutta uhria uskotaan helpommin.

Raiskaajat ovat sairaita, mielenvikaisia ja päihteitä väärinkäyttäviä miehiä.

- * Raiskaajat ovat enimmäkseen ”tavallisia” miehiä. Alkoholi ei oikeuta seksuaalista väkivaltaa.

AMMATINVALINTATESTIN TULOKSET (ks. viereinen sivu)

ENITEN A-VASTAUKSIA

Annat vielä muitten vaikuttaa ajatuksiisi ja ammatinvalintaasi. Koeta tutustua paremmin itseesi ja hanki tietoa erilaisista ammateista, ennen kuin teet lopullisia päätöksiä tulevaisuudestasi. Esimerkiksi lukiossa ehdit miettiä asiaa kolme vuotta. Jos et edelleenkin tiedä, mitä haluaisit tehdä, vertaile ennakkoluulottomasti eri alojen palkkoja. Älä anna vanhanaikaisten käsitysten ”naisten ja miesten töistä” vaikuttaa sinuun vaan valitse ammattisi vaikka palkkauksen mukaan. Onnea taulukoiden tutkimiseen!

ENITEN B-VASTAUKSIA

Olet itsenäinen ajattelija ja tähtääät korkealle. Tunnet itsesi ja ominaisuutesi

hyvin, etkä anna stereotyyppisten käsitysten vaikuttaa sinuun. On upeaa, että koetat tehdä juuri sitä, mitä haluat, ja otat kaikki kykysi käyttöön riippumatta muista. Onnea opiskeluun ja tulevaan ammattiisi!

ENITEN C-VASTAUKSIA

Sinua ei vielä kiinnosta miettiä kovin vakavasti tulevaisuuttasi tai ammatinvalintaasi. Ehkä muut asiat innostavat sinua nyt enemmän. Pidä hauskaa ja huvittele täysillä, mutta koeta samalla tutustua paremmin itseesi. Hanki tietoa erilaisista ammateista ja pohditskele, mitä juuri sinä haluaisit tehdä tulevaisuudessa. Selvitä myös, mitä kykyjä ja taitoja sinulla on. Älä anna vanhanaikaisten käsitysten ”naisten ja miesten töistä” vaikuttaa sinuun vaan valitse ammattisi vapaasti. Tsemppiä!

Suomalaisen naisen tie kohti tasa-arvoa

NAISTEN OIKEUKSIEN JA ASEMAN EDISTYMINEN

- 1859 Ensimmäinen naisille tarkoitettu ammatillinen oppilaitos, Kättilööpisto perustettiin.
- 1861 Ensimmäinen yksityinen lastentarha perustettiin Helsinkiin.
- 1863 Jyväskylän suomenkielisen seminaarin avaaminen mahdollisti naisten valmistumisen opettajiksi.
- 1864 Naimattomat naiset saivat täysivaltaisuuden täytettyään 25 vuotta.
- 1864 Ensimmäinen nainen otettiin postilaitoksen palvelukseen.
- 1870 Maria Tschetschulin sai ensimmäisenä naisena oikeuden suorittaa ylioppilastutkinnon.
- 1878 Naisille ja miehille yhtäläinen oikeus perintöön
- 1882 Emma Irene Åström sai ensimmäisenä naisena maisterin arvon.
- 1890 Ensimmäinen kansanlastentarha avattiin Helsingissä.
- 1901 Naiset saivat oikeuden opiskella yliopistoissa ilman erivapautta.
- 1906 Naisille äänioikeus ja vaalikelpoisuus valtiollisissa vaaleissa
- 1907 Ensimmäiset naiset valittiin valtiopäiville.
- 1908 Helsingin bordellit suljettiin.
- 1911 Naisten avioitumisikä nostettiin 17 vuoteen.
- 1917 Naisille yleinen äänioikeus kunnallisvaaleissa
- 1919 Vaimoille oikeus ansiotyöhön ilman aviomiehen suostumusta
- 1926 Laki naisten kelpoisuudesta valtion virkoihin
- 1926 Miina Sillanpäästä tuli ensimmäinen naisministeri.
- 1927 Alma Södelhjem nimettiin Åbo Akademin yleisen historian laitoksen professoriksi.
- 1929 Avioliittolaki: naisten ja miesten oikeudellinen yhdenvertaisuus, itsenäiset varallisuus oikeudet ja yhtäläinen vanhemmuus
- 1937 Äitiysavustuslaki
- 1943 Kouluruokailu lakisääteiseksi
- 1944 Laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista
- 1961 Ehkäisy pilleri hyväksyttiin.
- 1962 Samanpalkkaisuus periaate julkiselle ja yksityiselle sektorille
- 1970 Uusittu työsopimuslaki, johon sisältyi syrjinnän kieltävä säännös
- 1970 Laki raskauden keskeyttämisestä
- 1972 Ehkäisy palveluiden yleinen saatavuus turvattiin kansanterveysuudistuksella.
- 1972 Asetus tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta
- 1973 Laki lasten päivähoidosta
- 1985 Laki lasten kotihoidon tuesta
- 1985 Sukunimilaki: naimisissa oleville naiselle oikeus päättää sukunimestään
- 1986 YK:n naisten oikeuksien sopimus ratifioitiin.
- 1987 Tasa-arvolaki
- 1994 Avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisointi
- 1995 Yksityisellä paikalla tapahtuva pahoinpitely yleisen syytteen alaiseksi
- 1997 Seksuaalirikoksen ja perheväkivallan uhrille mahdollisuus avustajaan ja tukihenkilöön oikeudenkäyntiä varten valtion varoilla
- 1998 Seksuaalirikoslain uudistus
- 1998 Laki lähestymiskiellosta
- 2002 Laki parisuhteen rekisteröimisestä
- 2003 Oikeusministeriön esitys seksipalvelujen oston kriminalisoimista
- 2003 Hallituksen esitys tasa-arvolain uudistamisesta

*Friidun nettisivut löytyvät osoitteesta
www.ihmisoikeudet.net/friidu. Sivuilta
saat lisää tietoa ja harjoituksia.*